

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Vill den svenske mannen dela samhällsansvaret med modern till sin son — blivande samhällsmedborgare? Läs svaren i Morgonbris enquête.

morgonbris

Februari
Pris 25 öre

UR MORGONBRIS SENASTE VECKOPOST

Ett varmt tack för det gångna året och särskilt vill jag tacka för vad "julbrisen" gav av hopp och löfte. Bättre julklapp kunde ingen socialt intresserad kvinna få. Tidningen var helt enkelt enastående storartad.

Kristina SÖDERBERG
Svedala.

Till vår kära Morgonbris! Tack och honnör. Tidningen är en verkligt förnämlig publikation med livspeglande, gediget innehåll och en fullkomligt konstnärlig utstyrelse. Jag vet ingen finare tidning än vår.

Vivan HEDBERG
Bollnäs.

Morgonbris senaste nummer är så intressant och så stiligt att det är en lust åt det.

Anna ERIKSSON
Finspång.

Får tacka redaktionen för det gångna årets arbete och strävan att alltid söka uppfylla våra önsknings. När jag denna gången öppnade Morgonbris blev jag så förvånad över en artikel med rubriken Lite' mer om kärlek att jag måste ta ledigt från hushållsbestyren och läsa den omedelbart. I vanliga fall ögnar jag igenom Morgonbris när den kommer för att sedan läsa och njuta den i lugn och ro.

Maja NILSSON
Långshyttan.

Limhamns socialdemokratiska kvinnoklubb uttalar efter diskussion om Morgonbris julnummer att:

Morgonbris är oundgänglig för oss. Den är facklan som lyser för oss klart och vägledande. Alltid samma höga plan när det gäller inställningen till de olika samhällsproblemen. Ett verkningsfullt vapen mot falsk romantik, förljugenhet och vanetänkande.

Å mötets vägnar hjärtligt tack för Morgonbris.

LIMHAMNS SOCIALDEMOKRATISKA KVINNOKLUBB
Anna Ohlsson.
Skr.

Ellen Forss.
Ordfr.

Tio danska prenumeranter i Köpenhamn skriva:

Vi er alle meget glade for Morgonbris og sender hermed vore bedste Tak for det.

Tillfälligheterna ha fogat det så att detta nummer till större delen sysslar med ecklesiastikdepartementets verksamhet, nämligen skolan, kyrkan och teatern. Förklaringen härtill torde närmast vara att statsrådet Arthur Engberg som få av sina företrädare förmått att genom nya initiativ och reformer ställa alla tre institutionerna i förgrunden.

Ett av de märkligaste fotografierna på den internationella

fotoutställningen i Konsthallen i Stockholm, är bilden av Orreforskonstnären Vicke Lindstrand och hans lille son, som återges på detta nummers vignettsida. Det är Morgonbris fotograf, Gunnar Lundh, som är mästare till den. Hans kollektion i övrigt skiljer sig förresten fördelaktigt från det mesta på denna till kvantiteten betydande exposition, som annars blev en stor besvikelse. Morgonbris, vars typ skapats bl. a. genom medverkan från den moderna fotografiska bildkonsten, instäm-

N:r 2 + Årgång 30

mer till fullo med Gotthard Johansson i Svenska Dagbladet då han säger att utställningen dåligt förstått att tolka tidens tecken. Fotografien står just nu inför en vändpunkt som i många avseenden kan jämföras med den arkitekturen upplevat. Den fotografiska konsten har återförts till sina naturliga förutsättningar. Det primära i den fotografiska konsten är konsten att se. Den moderna fotografiens styrka ligger i dess nya, friska och okonventionella verklighetsblick. Den betraktar inte som den "konstnärliga" fotografien verkligheten genom ett medium av konst — till på köpet dålig konst — utan söker fånga den så direkt som möjligt.

Men konsten att se är inte bara att se det, som alla se, och se det på samma sätt som alla andra. Konsten att se är först och främst att se med nya ögon. På många har den moderna fotografien verkat chockerande genom sina ovanliga motiv, detaljer ur den vardagliga verkligheten, som ingen fäst något avseende vid, och genom sitt ovanliga sätt att se, oväntade perspektiv och förvillande proportioner. Det skall inte nekas till att mycket av detta blivit en modesak, som hotat att föra fotografien på lika farliga avvägar som den gamla naturbanaliseringen. Men där dessa frapperande verklighetsutsnitt icke varit frukten av ett utstuderat artisteri utan av det omedelbara synintryckets friskhet, ha de vidgat och intensifierat vår verklighetsuppfattning och vårt bildseende.

morgonbris

utkommer den 1:sta i varje månad.

TIDNING FÖR

Sveriges

socialdemokratiska kvinnoförbund.

REDAKTÖR och ANSVARIG

UTGIVARE: Kaj Andersson.

EKONOMICHEF: Greta Agerby

REDAKTION och EXPEDITION:

Västmannagat. 2 n. b., STOCKHOLM

Tel. 18882 och 18886. + POSTGIRO

N:r 50196.

PRENUMERATIONSPRIS: Helt år kr.

3:—; lösnummer 25 öre. Prenumeration kan även ske på posten.

ANNONSPRIS:

Före och i text 60 öre per mm.
Efter text 50 " " "

Sista sidan (offsettryck):

1/1 sida kr. 450:—.

Innersida kr. 390:—.

1/2 sida kr. 225:—.

En av de många pressutställningar i landet, som Morgonbris stimulerat till.

TILL LONDON TILL MOSKVA

Den kända ledaren för de finska arbetarkvinnorna och redaktören för den finska Morgonbris Miina Sillanpää har gästade Morgonbris redaktion under några studieveckor i Stockholm. Vi sakna hennes trygga person, hennes varma ton; hennes närvaro vidgade vår krets, vi rörde oss i ett nu hemtamt bland kamraterna på andra sidan Viken. "Vi ha följt er framgångsrika verksamhet med beundran, förklarade Miina Sillanpää. Edra organisationers tillväxt har varit något så stort, att vi för vår del ej ens kunna drömma om något liknande. Er tidning Morgonbris har med sin allmänkulturella prägel ryckt upp som den främsta kvinnotidningen i ert land. Den som följer Morgonbris får intrycket av att ni här när det gäller upplysningsarbetet bland kvinnorna är idériare än vi. Vi i Finland arbeta i stilsamt tempo, omgivna av mångahanda svårigheter, av vilka arbetslösheten är en av de största. Också den politiska villervallan, som redan fortgått i flera år, har satt stora hinder i vägen för vår verksamhet. Socialdemokratiska partiet i sin helhet och den socialdemokratiska kvinnorörelsen inlägga all sin kraft på försvaret av den lagliga samhällsordningen och arbetarklassens medborgerliga rättigheter, i den fasta förvisningen att socialdemokratiska i alla länder redan har blivit så fast förankrad i folkmedvetandet, att de försök som den internationella fascistiska rörelsen gör för att utrota den, omöjliga kan krönas med framgång. Ni — svenska kamrater — gå i främsta ledet på det politiska och fackliga området — vi i Finland skola uppbjuda vårt bästa för att kunna hålla takten."

Vi hade tillfälle att samman med Miina Sillanpää övervara premiären av K. F:s sommarfriska film från den nordiska kooperativa stämman. Den gav i bild uttryck åt de tankar, som sprungit fram hos oss under vår samvaro och lärt oss helt se innebörden i de tendenser, som under trycket av världssöndringen kommit olika grupper — som den kooperativa rörelsen och den socialdemokratiska ungdomsrörelsen m. fl. — inom de nordiska länderna att söka stärka den sedan gam-

Kvinnotyper ur ett demonstrationståg i Moskva.

malt förefintliga förtroendefulla kontakten mellan dessa länder. Vad skulle väl inte det kunna komma att betyda om Nordens socialistiska kvinnor gemensamt mönsterrade upp?

Men vi ha fått en påminnelse om att det går inte att stanna bara vid detta. Morgonbris har nämligen senare haft besök av en ännu längre ifrån kommen gäst, Ruth Dalton, maka till Arthur Hendersons sekreterare — en intagande, spirituell och handlingskraftig dam, som flyttade oss närmare våra kamrater i England och deras verksamhet samtidigt hon gjorde sig väl förtrogen med de svenska kvinnornas och därvid särskilt hänförd stannade inför skildringarna från Morgonbris sommarfärder och beslutet i Göteborg 1932 om en Morgonbris resa till London. Hon tog saken genast i sina tydliga mycket orga-

nisationsskickliga händer och detta med så mycket större möjligheter eftersom Mrs Dalton tidigare varit medlem både av parlamentet och Londons stadsfullmäktige samt skolmyndigheter. Alltså väl hemma i London igen satte hon omedelbart alla tänkbara krafter i rörelse för att träffa sådana förberedelser att det skulle kunna bli ekonomiskt möjligt för svenska arbetarkvinnor till en femdagarsvistelse i den stora världsstaden strax efter midsommar. Redaktören för den engelska Morgonbris Mary E. Sutherland har redan i brev givit uttryck för sin stora tillfredsställelse åt utsikten att få hälsa svenska kamrater. Och från Workers' Travel Association, motsvarande det svenska ABF:s resebyrå, föreligger ett preliminärt program, som låter mycket lockande i det att det erbjuder omfattande rundturer inom Londons olika delar, en förtjusande dagsutflykt till Hampton Court och Richmond förutom flera dagars studiebesök i Londons olika sociala institutioner. Vidare har ingått en synnerligen generös inbjudan från en av Londons största kooperativa organisationer. Allt för ett pris, som ej bör bli mycket dyrare än en semestervecka någonstans i Sverige. Till priserna skola vi emellertid återkomma, när programmet är definitivt fastställt. Vi ha gått händelserna så här pass i förväg, därför att därigenom möjliggöra för klubbarna att eventuellt träffa vissa arrangemang — måhända fester, som kunde inbringa medel till stipendier. Det kan för många säkerligen höras överdådigt att i arbetslöshetstider som dessa tala om sådana långfärder, men om de ej ställa sig dyrare än en semestervistelse i Sverige, som de flesta här vilka ha arbete och få semester trots allt söka sig, anse vi resan ur studie- och agitationssynpunkt så mycket värd att chansen ej får försittas. Planen på en kvinnornas gruppresa till Sovjet-Ryssland, som är tänkt att äga rum under tio dagar omkring 1 maj, har redan uppkallat ett stort intresse. Det är Intourist, som anordnar den och Morgonbris får bli färdledare. Programmet blir helt nytt i sitt slag, då det skulle ta sikte på studier beträffande barnens och kvinnornas förhållande i den nya arbetarstaten.

KARL FREDRIK REGERAR

Sigurd Wallén som agitator i Karl Fredrik regerar.

En folkkomedi med social bakgrund på film.

Författare:

GUSTAF EDGREN och riksdagsman JOHN SANDÉN, redaktör för Värmlands Folkblad.

Regissör:

GUSTAF EDGREN

I huvudrollerna:

Sigurd Wallén, Gull-Maj Norin, Björn Berglund, Dagmar Ebbesen med flera.

En S. F.-film. - Premiär i februari.

15 år och — redan vuxen...

Femtonåringen — kooperativas korrespondensskola — har vuxit snabbt och säkert. Det är redan 80.000 svenska medborgare, som denna »fjärrskola» givit nyttiga kunskaper. I det väldiga uppbyggnadsarbetet, som den svenska folkbildningsrörelsen utför, tar vår skola verksam del. Vårt samarbete med folkbildningens olika organisationer vidgas och fördjupas år från år. Ett värtaligt faktum är att antalet studiecirklar, som begagna sig av våra kurser, oavslutligt växer: under fjolåret anmäldes 700 cirklar, vilket var 123 mera än föregående år.

Vi inbjuda Eder att på ett bekvämt sätt ta kännedom om

**vår skola, som är
i folkbildningens tjänst.**

kooperativa förbundets korrespondensskola s t o c k h o l m

Sänd mig kostnadsfritt Edert prospekt över de ämnen jag understrukit.

Svenska
(sats och formlära)
Rättskrivning
Uppsatskrivning och
stilistik
Litteraturkännedom
Litteraturhistoria

Engelska språket
Nationalekonomi
Sverges näringsliv
Kommunkunskapar
Handelsjuridik
Textning

Talarkurs,
med mötesledning
Boktöring, dubbel
amerikansk
Fortsättningskurs
i bokföring

Lantbruksbokföring
Föreningsbokföring
Praktisk räkning
Aritmetik
Geometri
Algebra
Fysik

Namn: .....

Morgbr. I. 2.

Adress: .....

(Sändes i öppet kuvert, frankerat med 5-öres frimärke).

KVINNORNA SOM VETA BESKED

Den internationella konferensen av fackligt organiserade kvinnor, medlemmar av den fackliga Internationalen, vilka samlats i Bryssel 28 och 29 juli 1933 ha övervägt den arbetande kvinnans ställning med hänsyn till den nya situation, som orsakats av den ekonomiska krisen, och uttalar som sin mening, att dessa förändrade omständigheter på intet vis inverka på den fundamentala princip, som uttalats av föregående konferenser av fackligt organiserade kvinnor, att varje människa har rätt till arbete utan hänsyn till kön. Den ställning, som den arbetande kvinnan numera intager i det ekonomiska systemet tillåter icke att någon längre förnekar hennes rätt att arbete, även om hon är gitt eller moder. Konferensen anser, att en viktig lösning av den nuvarande krisen vore en bättre fördelning av arbetet bland alla, det vill säga en reducering av veckoarbetstimmarna med motsvarande justering av lönerna för att bibehålla och utvidga köpkraften. Den förenar därför sin röst med hela den internationella arbetarrörelsen i kravet på ett skyndsamt antagande av denna lösning. Konferensen förklarar vidare, att den ökade industrialiseringen utan tvivel har lett till överansträngning av arbetarna, vilken överansträngning skarptes i fråga om kvinnorna genom deras hushålls- och moderskapsbördor. Den tror att lösningen på detta speciella problem icke, som fascismen anser, ligger i ett principiellt och systematiskt uteslutande av den gifta kvinnan från arbetsmarknaden, utan snarare i att förlägga arbetet till en sådan plats, att den underlättar kvinnans hushållsarbete, och i att vidtaga sådana sociala och ekonomiska skyddsåtgärder, som bäst passar de speciella fordringarna i fråga om hennes arbete i fabriken, på kontoret, i verkstaden, på landet och i hushållet utan att underläta ett rättvist hänsynstagande till principen om kvinnans och mannens lika rätt till arbete.

I det konferensen tar hänsyn till den ekonomiska situationen, vilken på grund av rationaliseringen och de lägre löner som betalas för kvinnornas arbete, tenderar till att sänka lönenivån och öka arbetslösheten, förklarar den åter det vara dess beslut att uppehålla principen om lika lön för lika arbete, då tillämpandet av denna princip kommer att bidra till att göra slut på antagonismen mellan arbetare med högre och med lägre lön, vilket är den sexuella konflikten på arbetsmarknaden.

UR MOTIONSFLODEN

Det återstår snart ingenting varom ej kan skrivas riksdagsmotioner att döma av årets rekordartade motionerande: 285 motioner i första kammaren och 504 i andra kammaren. Tyvärr blir det inte här tillfälle för oss att närmare fördjupa oss i Olivia Nordgrens av alla barnvårdsarbetare med stor tillfredsställelse hälsade motion om utredning huruvida och på vad sätt barn åt vilka understöd utgår enligt fattigvårdslagen bättre än nu skola kunna skyddas från förflyttning enbart av ekonomiska skäl från goda och lämpliga fosterhem till moderns och styvfaderns hem. Ej mindre värt att uppmärksamma är det förslag Olivia Nordgren gör tillsammans med Ruth Gustafsson om utredning angående behandlingen av minderåriga förbrytare.

Till dessa förslag återkomma vi senare.

Södermanlands Enskilda Bank

Solidarisk bank
Grundad 1865

Kontor i Stockholm:

Regeringsgatan 18
Hornsgatan 66 A

Norrlandsgatan 8-10
Slussplan 1-3

Humlegårdsgatan 2
Kungsgatan 60

Upplandsgatan 1
Odengatan 52

DEN OMSTRIDDA BRÖDBITEN

OLIVIA NORDGREN M. FL.
OM DEN NYA AKTIONEN
MOT GIFT KVINNAS ARBETE.

Dagstidningarna ha redan livligt vittnat om att "årets remissdebatt varit den svagaste på många år, helt enkelt därför att oppositionen haft ytterligt litet att säga och att deras representanter saknat någon verkligt fast grund för sina angrepp mot regeringen. Man har faktiskt icke från något håll lagt fram några andra alternativ än regeringens budgetpolitik till allvarlig prövning. Riksdagsmajoriteten litat på regeringens kunnighet, kraft och goda vilja — det är otvivelaktigt".

Denna den socialdemokratiska regeringens starka ställning inger även kvinnorna ute i landet en förhoppning om att deras nyvunna positioner, som nu så allvarligt hotas av reaktionen, ej i första taget skola vedervägas. Årets motioner om gift kvinnas arbete kommo ju inte alldeles överraskande, men lika fullt undgår man ej att häpna över den oersonlighet och bristande eftertanke, som blottas i argumenten mot kvinnornas självklara rätt till förvävsarbete.

— Det är sant att det inte överraskat att dessa frågor kommit fram i tre motioner med hänsyn till det allmänna resonemanget ute i landet och pressen under den senare tiden, medger riksdagsledamoten fru Olivia Nordgren, vars mening vi skyndat att höra.

I herr Nybloms m. fl:s motion angående viss utredning rörande gifta kvinnors anställning i statlig eller kommunal tjänst nämnes emellertid för första gången gifta kvinnors lärarinnetjänst. Vår partikamrat Weijnes motion anger att man genom halvtidsanställning skulle kunna underlätta inskränkningen av deras arbetstillfällen och även trygga att de ej ginge förlustiga sina pensioner.

Den tredje motionen, som kommer från högerhåll, rör sig inte bara om de gifta kvinnorna utan även om dubbelanställningar och förtidspensionering av tjänstemän med dålig hälsa.

De tre motionerna skilja sig till sitt innehåll rätt avsevärt från varandra, men även där man talar om förtidspensionering av äldre till förmån för de yngre, som nu rekryteras arbetslöshetsleden, och ransonerings av tjänster som innehas av män inom statens verksamhetsområden synes det som om man mycket lätt ville avfärda dessa två syften och att huvudsaken ändå är de gifta kvinnornas arbete. Således anses det när det gäller männens många bisysslor att det skulle vara tillräckligt om den allmänna opinionen bearbetades till att gå emot mångsyssleriet. Här skulle alltså inte behöva ifrågakomma någon särskild lagstiftning. Betecknande för männens egen syn på mångsyssleriet är den argumentering, som fördes fram av Länsstyrelsen i Malmöhus län i samband med statsrevisorernas hemställan om utredning angående denna företeelses förekomst inom länsstyrelserna. Här framhölls det att man skulle inte bekämpa dugligheten och framåtsträvandet bland männen. Såsom varande naturliga familjeförsörjare borde de lämnas tillfälle att göra sig fullt gällande. Däremot borde man under nuvarande exceptionella förhållanden och framför allt med tanke på ungdomsarbetslösheten se till att avlägsna de gifta kvinnorna från länsstyrelsernas tjänster.

För min personliga del har jag inget emot en utredning om de gifta kvinnornas arbete under den bestämda förutsättningen att när syftet är att skaffa fram alla arbetsmöjligheter åt de unga arbetslösa man då också gör en grundlig utredning som omfattar inte bara de gifta kvinnornas anställningar utan allt s. k. mångsyssleri. Vidare anser jag att denna utredning bör jämväl grundligt undersöka i hur stor utsträckning den gifta kvinnans förvävsarbete grundar sig på hennes försörjningsskyldigheter och andra tvingande omständigheter, detta om man verkligen skall kunna få en klar och fullständig bild av det hela och inte göra ont värre. Jag har däremot inte så värst mycken förståelse för dessa gifta kvinnor, som upprätthålla en statstjänst, i de fall det inte gäller ett kall, fastän deras män ha anseliga inkomster. Rätten till arbete bör inte förmenas någon människa genom lagstiftning, oberoende av kön och civilstånd, men det att man har en rättighet betyder inte att man skall använda denna rätt till varje pris och under alla förhållanden. Jag antar emellertid att en utredning kommer att utvisa de stora svårigheter, som äro förknippade med att på föreslaget sätt gallra ut möjligheterna, inte minst när det gäller bisysslor, som ofta äro beroende av utövarnas huvudsysslor. Det kan ofta vara ett samhällsintresse att dessa sysslor få gå i varandra genom att handhas av samma händer.

Här gäller det ju främst stats- och kommunalanställda, men man förväntar sig att den nya ordningen kan komma att sträcka sig över på de privata arbetsområdena och då kan det befaras allvarliga olyckor. Det får inte glömmas att tusentals hem upprätthållas genom kvinnornas förvävsarbete vid männens arbetslöshet, och därigenom att dessa kvinnor påtagit sig dubbel arbetsbörda ha de säkerligen besparat samhället anseliga understödsgiften. Den som talar för att kvinnan ej skall ha denna dubbla arbetsbörda, den hävdar bara samma tanke som socialdemokraterna under decennierna sagt ut och som syftat till att männen i sin egenskap av familjeförsörjare skulle tillförsäkras sådana inkomster, att hustrurna ej behöfve lämna hem och barn vind för våg för att utföra hjälparbete i andras hem.

Ihåggas bör även att det finns industrier — textilindustrin t. ex. — som i stor utsträckning baserats på makarnas gemensamma arbetsprestation och inkomst och i lantarbetarhemmen är det självskrivet att hustrun skall dela mannens förvävsarbete. Det är fullt riktigt och även förstäligt när det säges att opinionen bland arbetarkvinnorna, vars män eller vuxna barn äro arbetslösa, går mot de gifta kvinnornas förvävsarbete, då de tro att här finnas de arbetsmöjligheter deras män och söner sakna. Det påpekade jag redan 1926. Men å andra sidan är det inte minst osäkerheten för männen på arbetsmarknaden och osäkerheten i äktenskapet, som gör att kvinnor, vilka känna ansvar för sina hem och barn, äro ängsliga att släppa sitt en gång vunna förvävsarbete. Om de gifta kvinnorna kastas ut från arbetsmarknaden blir även gärdet för flickornas utbildning upprivet. Det är ingen idé att staten och föräldrarna skaffa dyrbar utbildning åt den kvinnliga ungdomen, som den aldrig kan tänkas få någon längre tids bruk för.

Men hänsyn till dessa omständigheter får man hoppas att kvinnorna ej utestängas från att delta i en eventuell utredning. Till sist måste även erinras om de konsekvenser den åsyftade restriktionsåtgärden kan få för äktenskapsbildningen, särskilt

Bild av slottet och riksdagshuset i kvällsbelysning.

i storstäderna. Man kommer helt enkelt att urakrlåta att legalisera sina förhållanden för att få behålla sitt arbete. Det skulle ju ur konservativ synpunkt sett betyda en skarp grundstöt mot äktenskapet.

Kan utredningen belysa alla dessa problem och inte bara resultera i ett uppradande av de arbetsmöjligheter, som kunna uppstå om de gifta kvinnorna avföras från arbetsmarknaden, då har den min välsignelse", slutar Olivia Nordgren. Om Tyskland i berörda hänseende varit ett stimulerande föredöme torde man lyssna till den starka kvinnoopposition, som under senare tider börjat göra sig alltmer gällande — och det från nazismen själv. Stora skaror sluta upp kring ledaren fru Sophie Rogge-Börner, som både i tal och skrift energiskt protesterar mot nazis "onordiska behandling av kvinnan". Att fru Rogge-Börner icke för länge sedan hamnat i ett koncentrationsläger beror antagligen på den omständigheten, att hon under ett decennium varit en av Hitlers och nazismens ivrigaste förkämpar. I sin tidning "Die deutsche Kämpferin" skriver hon bl. a.: Den nuvarande värdesättningen av kvinnan i staten har klart tillkännagivits. Allt vad kvinnorna ha åstadkommit under det senaste århundradet brännmärkes som egoism, liberalistiska påfund och ofolklighet. Den gigantiska prestation de tyska kvinnorna gjorde under kriget nämnes tillfälligtvis av förlägen hövlighet i festtalen. Vilka praktiska konsekvenser man borde draga härav är klart, men kvinnans gärning tiges ihjäl eller förnekas. Under det mannen kallar sig det tjugonde århundradets människa, skall kvinnan tillbakasättas i primitivt urtillstånd och icke ha annat värde för samhället än att föda barn.

Till slut heter det i artikeln: När skola mödrarna äntligen resa sig och värja sig mot en sådan anda? När skola de äntligen begripa att ju färre arbetsmöjligheter, som bjudas den tyska kvinnan, ju fler kvinnor drivas i prostitutionens armar? Att detta är ett observandum, som man även har anledning göra för svenska socialdemokratiska män framgår av den enquete, som Morgonbris utlovade i sitt januarinumner och som följer här. Även bland våra manliga kamrater råder en stor oklarhet och traditionsbundenhet i dessa frågor. Men de ha dock ännu ej gått så långt som sina norska bröder.

Från Norge svarar på vår förfrågan Aagot Lionæs: Arbeiderne i Norge har tatt — så å si — enstemmig standpunkt mot at gifte kvinner beskjefteiges utenfor hjemmet til fortrensel for ledig arbeidskraft.

Innan vi överlämna ordet åt herrarna bringa vi i åtanke den internationella fackliga kvinnokonferensens uttalande i somras som återfinnes här vid sidan om.

INGEN TIDLÖS GILTIGHET FÖR UPPFATTNINGEN OM KVINNANS ANDRAHANDSRÄTT TILL ARBETE.

**Framtidsmannen - Landsorganisationens
pressombud - har ordet:**

Det naturliga är att alla friska och färdiga människor arbeta, oavsett kön. Ännu mer naturligt är det att alla människor, som kunna och vilja arbeta, ha sin försörjning. När, såsom i våra dagar, arbets- och försörjningsmöjligheterna starkt begränsats genom brist på ekonomisk planmässighet i stort, uppstår självfallet frågan om en rättvis fördelning av de alltför knappa arbetstillfällena.

Kvinnan har i stor utsträckning haft sitt arbete förlagt till hemmet under gångna tider, beroende dels på samhällets allmänna struktur, dels på formen för familjehushållningen och dels på den rådande uppfattningen om familjelivets karaktär. Förändrade ekonomiska och sociala förhållanden samt ändrade uppfattningar om familjelivets utformning kunna självklart skapa nya former. Kort sagt: Det finns ingen tidlös giltighet i den uppfattningen, att kvinnan skall ha sitt arbete förlagt till hemmet och mannen sitt utom. Min personliga uppfattning är dock den att de gifta kvinnorna, trots de modärna bostäder och de genom livsmedelsindustrien förenkla hushållsgöromålen, alltjämt ha åtskilligt av arbete att utföra i hemmet, synnerligast om där finns barn inom dess väggar.

Frågan om kvinnan, hemmet och arbetet utom hemmet är en fråga som näppeligen har någon aktualitet under s. k. normala tider. Att kvinnorna under tider av knapphet på arbetstillfällen, skola vara de främsta att träda tillbaka kan icke vara rimligt. De självförsörjande kvinnorna böra vara likställda med männen under alla förhållanden, även under tider då arbetstillfällena, om det tekniskt låter sig göra, böra ransoneras. Det är naturligt att man bland de arbetslösa med grämlse ser att både mannen och hustrun i en del familjer ha goda inkomster under det att andra familjer uteslutande ha att söka sin försörjning genom samhälleliga hjälpåtgärder. Att utan vidare göra gällande att de gifta kvinnorna böra träda tillbaka från arbetsfältet utom hemmet, kan varken vara klokt eller rättvist. Det är likgiltigt ur allmän synpunkt om mannen eller hustrun avstår från sitt arbetstillfälle. Frågan om en eventuell ransonering av familjens arbetstillfällen får icke göras till en könsfråga. Det må vara familjens ensak att avgöra om mannen eller hustrun skall svara för försörjningen. Någon invänder:

Varför skall den gifta kvinnan eller mannen ställas i undantagsställning gentemot de ogifta? Svaret måste bli: Nöden har ingen lag. Familjen är den vanligaste primära försörjningsenheten. Så länge denna finns, måste man räkna med den även när man skall reglera försörjningsmöjligheterna.

Ytterligare en invändning kan göras: Varför räknar man bara med man och hustru, men ej med barnen när det gäller familjeförsörjningen? Med denna fråga kommer man in på spörsmålet om en eventuell ransonerings tekniska form och detta ligger utanför ämnet för dessa reflexioner.

Valter AMAN

KVINNAN HAR ATT VÄLJA: ÅKTEN- SKAP ELLER FÖRVÄRVSARBETE

**Transportarbetarförbundets
förtroendeman Charles Lindley:**

Ja, gift kvinnas anställning i förvärvsarbete är ju ett mycket ömtåligt spörsmål, när det finns en hel massa arbetslösa, som sakna inkomster. När i en del familjer både mannen och hustrun ha arbete, verkar detta för de stackars arbetslösa, som ha familj att försörja, men omöjligt kunna få ett arbete, som orättvist. Man diskuterar ju om tvångspermittering av gamla t. o. m. för att få arbete åt ungdomen, men hur skall man kunna pensionera de gamla, då statspensionen är så otillräcklig. Det är givetvis även ett stort problem.

Min uppfattning är den, att den gifta försörjda kvinnan borde frivilligt träda tillbaka så att andra mera behövande kunde komma fram. Man får hålla i minnet, att denna arbetslöshet icke är enbart en konjunkturfråga, även under goda tider förekommer en rätt stor arbetslöshet, varför man alltid måste räkna med en arbetslöshetskår, som samhället är skyldig underhålla, ja, icke endast underhålla utan även sysselsätta och giva någon uppgift här i livet. Därför är det i längden ohållbart att i samma familj två platser upprätthållas till förfång för sådana familjer, där ingen har arbete.

Givetvis finnas ju även fall där huvudbördan ligger på kvinnan och då är det klart att hon bör ha företrädesrätt till anställning.

Problemet är svårlöst, därför att individernas intressen äro så utpräglade, så att den som har det bra ej vill offra något för

sina medmänniskor. Det kan måhända tänkas att man kan reglera förhållandet genom en lagstiftning, men även om detta gå meningarna åtskilligt isär.

**Sekreteraren i Svenska
Järnvägsmannaförbundet:**

Tillfrågad om min uppfattning rörande gift kvinnas rätt till förvärvsarbete får jag såsom min uppfattning anföra:

Då särskilt f. n. stor arbetsbrist är rådande och tusentals familjeförsörjare nödgas gå sysslösa samt anlita fattigvården för familjens uppehälle torde det vare sig ur samhällsnyttans eller det mänskliga moralvärdets synpunkt vara riktigt att en hel del familjer uppbära dubbla inkomster. Det mest framträdande i förevarande missförhållande är att det oftast är tillfinnandes i familjer där både man och hustru innehar stats- eller kommunaltjänst eller i övrigt anställningar, som inbringa relativt god inkomst. Denna fråga synes mig böra av statsmakterna ägnas något större uppmärksamhet än en förutsättningslös utredning, ty det torde knappast vara riktigt, att staten och kommuner medverka till att en del familjer få uppbära dubbla inkomster under det att andra åter samtidigt få gå sysslösa och uppbära understöd av det allmänna, därför att deras platser äro upptagna av t. ex. gifta kvinnor, vars män ha fast anställning med god inkomst. Visserligen anföres till försvar i vissa fall att den gifta kvinnan med förvärvsarbete i stället avlönar en tjänare för arbetet i hemmet, men där detta förekommer erhåller hembiträdet endast en bråkdel i ersättning för sitt arbete av vad den gifta kvinnan uppbär i lön — en viss utsvettning kan således spåras i dylika fall.

Även ur social synpunkt torde det vara förkastligt att gift kvinna innehar helt avlönat arbete, då mannen har fast anställning med tillräcklig inkomst för familjens försörjning. Ty samtidigt som kvinnans intresse för hem och familj under dylika omständigheter slappas, bidrager det till att på det allmännas bekostnad skapa en ny ekonomisk överklass i samhället, som är mindre önskvärd.

Min uppfattning är således den, att kvinnan har att välja; behålla sin fasta anställning och vara ogift eller avstå denna och ingå äktenskap intill dess förhållandena ordnats så att alla gifta kvinnor kan beredas samma möjligheter till förvärvsarbete utom hemmet och utopien om kollektivhushållet förverkligats. Men dithän är ännu steget långt.

Vict. MATTSSON

ANDRA ETT GALET SYSTEM**Metallindustriarbetar-
förbundets ordförande:**

Ja, erkänner man kvinnans likställighet i samhället, så följer ju därav, att man inte kan ha någon annan uppfattning än att hon skall ha samma rätt till arbete som mannen. Sedan finns det ju naturligtvis en del människor, som lägga den synpunkten på saken att nu när det är så trångt på arbetsplatserna så bör kvinnan kunna sysselsättas i hemmet. Men det bör stå klart för alla att ett system som hindrar de arbetsvriga att få arbetstillfällen det är galet, varför alla krafter böra samverka för ändring av systemet, så att det kan bli plats för en gemensam ansträngning för allas väl.

Gunnar ANDERSSON

VAD EN SOCIALIST MÅSTE SÄGA**Ordföranden i Järnvägs-
mannaförbundet deklarerar:**

Ja, som socialist kan man naturligtvis endast lämna ett svar på denna fråga, ett positivt. Visst bör kvinnan även som gift ha rätt till förvärvsarbete. Vi ha ju satt orden frihet och jämlikhet som ett motto för vår rörelse och detta motto skall väl även gälla kvinnan.

I vår tid emellertid, då arbetstillfällena måste fördelas, så följer därav, att hänsyn måste tagas och att man måste dela upp arbetstillfällena på rättvisaste sätt. Om t. ex. en man går arbetslös och har familj att försörja, så är det ju klart, att han har mera rätt till ett arbetstillfälle än en gift kvinna, vilkens man har arbete. Den gifta kvinnan har ju ändå ett verksamhetsfält i hemmet, hon har någonting att falla tillbaka på, och hon behöver inte lida nöd, om hon får lämna sitt arbete. Det får ju däremot den arbetslöse mannen och hans familj göra.

Albert FORSLUND

**HAR MÄNNEN ENSAM-
RÄTT TILL ARBETE****Ombudsmannen i Svenska
Järnvägsmannaförbundet:**

Den gifta kvinnans rätt till förvärvsarbete kan naturligtvis diskuteras. En diskussion

i en så brydsam tid som nu, ifråga om arbetstillgång, måste befaras bli mindre saklig. Med den rådande stora arbetslösheten äro de flesta maskuliner ense om att männen ha förhandsrätt. Det är inte någon slags högfärd, när det pekas på ansvaret för hustru och barn ty det är något som finns hos alla män, undantag endast bekräfta regeln. Under normala förhållanden ha alla rätt till arbete. Men om det som nu är ransonering bör männen ha ensamrätt till förekommande arbetsuppgifter. Frågan rymmer en mängd fallpropar. För dagen är den till synes olöslig. Förutsättningarna för problemets lösande hör samman med en ändring av den nuvarande samhällsordningen. När alla hjälpts åt att rätta dessa missförhållanden äro vi nog överens om svaret.

Edvin ELIASSON

**Svenska Grov- & Fabriksar-
betareförbundets sekreterare:**

Det var en kväll i konsertföreningen. Symfonikonsert. Vardagens bekymmer skingras av musikens smäktande toner. dock icke för alla, ty med ens kommer det från en ung man bredvid: "Fan också, att det ska' sitta käringar i orkestern och ta upp platser för manliga musiker!" Och ändock var det endast fråga om ett par, tre kvinnor i den till ett 80-tal personer uppgående orkestern.

I dessa arbetslöshetstider är det måhända förklarligt att sådana uppfattningar göra sig gällande — icke endast på detta utan även på andra områden, där kvinnlig arbetskraft förekommer. Men även om det nu skulle finnas några påvisbara fall, att kvinnor — utan att samtidigt något försörjningsbehov föreligger — uppehålla platser, som istället borde vara förbehållna män, så inte löser man arbetslöshetens många svårartade problem genom en ändring i detta avseende. I de fall det rör sig om gifta kvinnor, som stanna kvar i förvärvsarbete oaktat deras män ha arbete, så är väl detta icke alltid beroende på en önskan att kunna uppehålla en högre levnadsstandard, utan kan också ha sin grund i rädslan för att mannen skall förlora sin anställning, som isynnerhet under depressionstider kan vara mycket osäker.

Då man ondgör sig över kvinnornas in-
trängande på arbetsmarknadens olika områden bör man emellertid erinra sig den revolutionerande omgestaltning, som hela vårt produktionsliv under relativt kort tid undergått. Icke längre tillbaka i tiden än då våra far- och morföräldrar levde förekom ju i stor utsträckning egenhushållning, då så gott som allt som hör till livets nödortft förfärdigades av familjens egna medlemmar. Och då finga kvinnorna minsann icke ligga på latsidan utan dagen lång hjälpa till med allehanda produktivt arbete.

Genom produktionens industrialisering och därigenom uppkommen arbetsfördelning har en massa kvinnoarbete, som tidigare utfördes i hemmen, överförts till fabriken eller verkstaden. Vad är då naturligare än att kvinnorna följt med till de nya arbetsplatserna för att med maskinernas hjälp producera vad de måhända tidigare gjorde för hand. I vårt mångskiftande produktionsliv förekommer det ju också flera arbeten av sådan art, att kvinnlig arbetskraft är att föredraga eller bättre lämpar sig för arbetet än manlig arbetskraft. För att endast hålla mig till det förbund, jag representerar, kan erinras om att monteringen av glödlampor kräver flinka och känsliga kvinnohänder. Samma är förhållandet inom vissa avdelningar i gummi-, konserv- och tändsticksindustrierna samt i vissa slag av kemisk-tekniska industrier. Då det för övrigt icke kan råda några delade meningar om den nationalekonomiska betydelsen av kvinnoarbetet, är det både menings- och lönlöst att söka hejda utvecklingen på detta område.

Genom det aktiva deltagandet i produktionsprocessen och den därigenom livligare kontakten med såväl manliga som kvinnliga arbetskamrater levandegöras och sporras dessutom kvinnornas intressen för andra angelägenheter än sådana som ligga innanför hemmets dörrar. Och i vår tid, då kvinnorna ha samma medbestämmanderätt som männen såväl i samhällets angelägenheter som i våra organisationer, är det ju endast att hälsa med tillfredsställelse om deras mera utåtriktade verksamhet kan giva dem större vidsyn och förståelse för tidens brännande problem. Från det fackliga arbetet bland kvinnorna inom olika industrier i Stockholm har jag vunnit den erfarenheten, att de ifråga om solidaritet och förståelse för den fackliga organisationens möjligheter icke stå sina manliga kamrater efter, utan snarare ha en mera realitetsbetonad syn på de olika frågorna, icke minst då det gäller avtals- och lönerörelser.

Carl F. LINDAHL

VAD FORDRA MÄNNEN?

— Du som är ute och reser så mycket, och träffar samman med så mycket partifolk, får väl någon uppfattning om var den socialdemokratiska mannen ställer sin kvinnliga kamrat, vad han önskar och väntar av den kvinna, som han valt till livsledsagerska? frågar Morgonbris redaktör.

Ja, visst hör och ser man en hel del, som gör att man får en föreställning om saken, även om man på förhand måste säga ifrån att något generellt svar inte kan ges, ej heller något uttömmande. Så många människor så många sinnen, säger ju ett gammalt ordspråk.

Innerst inne, tror jag dock att de allra flesta män, som delta i det politiska arbetet och i övrigt ha intellektuella intressen, bära på en en liten hemlig längtan efter att deras hustrur och fästmän ska förstå och omfatta dessa deras strävanden. Nota bene om de själva ta dessa strävanden på allvar och med intresse. De längta efter en kamrat, som kan dela deras andliga intressen, men oftast är denna lilla hemliga längtan nästan fullkomligt begravd under väldiga lager av vanetänkande om kvinnornas "egentliga kallelse", i vilket vanetänkande de äro så fångna, att de förlorat förmågan att göra en självständig avvikelse ur de gängse tankebanorna. Atminstone våga de inte för yttervärlden yppa en avvikande mening. De verka oftast väl inspelade grammofonskivor, som ögonblickligen börja snurra, så snart man kommer in på det gebitet.

Skulle man tro en bråkdel av vad man under årens lopp fått höra i den vägen, så skulle man vara fullkomligt övertygad om, att första förutsättningen för att en kvinna skall kunna laga god mat är att hon inte har en aning om vad politik är för något, och förutsättningen för att hon skall kunna hålla rent och snyggt i hemmet att hon aldrig satt sin fot på ett politiskt möte.

Nu börja visserligen de manliga partikamraterna på de flesta platser i landet vakna till insikt om nödvändigheten av att kvinnorna komma med i den socialdemokratiska rörelsen, omsvängningen i det avseendet under de sista åren, är minst sagt glädjande, men oftast är det för den manlige partivänner en hjärtesak att få kvinnorna, d. v. s. de andra kvinnorna med, hans egen hon har så mycket att göra

hemma, och hon ägnar sig så helt åt hemmet, att hon inte har tid övrig för politiska intressen. Ja, ibland händer det till och med, att hon i viss mån ser ned på dessa kvinnor, som delta i det politiska arbetet, dessa, som hjälpa till att han själv blir placerad på förtroendeposter i det politiska och kommunala livet. Det är nästan som om han skulle tycka att detta arbete är inte fint nog åt hans hustru. Hon ska vara obefläckad av den förskräckliga politiken. Ibland undrar jag vad det ändå är för en tid vi leva i, där inskränktheten hålles så i ära, som en fin och aktningvärd dygd. Och jag undrar över hur männen kunna anse inskränktheten som en förtjänst hos sina barns uppfostrarinnor. Ja i själ och hjärta göra de det nog inte, men, som jag skrev i början av artikeln, de äro så fångna i gammalt vanetänkande, så de kunna inte lösgöra tankarna och se på annat sätt. Och så länge de inte se på annat sätt, blir det inte annorlunda. Som K. J. Gabrielson skrev i en av sina dikter, så är vad som först behövs "revolution i folkens sinnen".

Jag kan dock inte sluta denna artikel utan att påpeka, att liksom det finnes en liten grupp kvinnor, som visat sig kunna följa med i utvecklingen, så finns det även en liten grupp män, som lösgjort sig från den gängse slentrianen och se världen och tiden som de äro och som så gott sig göra låter, försöka anpassa sig därefter. Ja det är fråga om, att den manliga gruppen av dessa, som jag skulle vilja kalla framtidsmänniskor, är större än den kvinnliga. Dessa män äro bland de bästa vapendragarna ute i bygderna, evad det gäller kampen mot manlig eller kvinnlig konservatism. *Hulda FLOOD*

FÖR DEMOKRATIN ETT LIVSVILLKOR ATT KVINNORNA FOSTRAS FÖR SAMHÄLLSARBETE

Partisekreteraren Anders Nilsson:

Kvinnorna spela en större roll i samhällslivet än de själva synas tro. Redan utan medverkan i direkt och mera utåtriktat samhällsarbete utöva de ett avsevärt inflytande på den sociala utvecklingen. De handha den grundläggande fostran av det uppväxande släktet under de ungas mest mottagliga ålder. De utöva en betydelsefull gärning i samhällets urcell, hemmet och familjen, och äro i högre grad än männen denna urcells sammanhållande kraft. De öva även ett stort inflytande på männens ställningstagande och deltagande

i samhällsarbetet. Vilken betydelse har inte arbetarhustruns hållning under t. ex. en strejk eller en långvarig arbetslöshetsperiod! En grinig och oförstående hustru kan då lätt få mannens nerver och motståndskraft att brista, medan en förstående hustru kan stålsätta hans vilja och utåhållighet. Det är ju ofta omvitnat, att även den ettrigaste kommunist går till prästen för vigsel eller barndop eller prenumererar på en högertidning istället för sitt partis organ om "gumman vill det!" Det reses ibland förebräelser mot politiskt aktiva män för deras likgiltighet när det gäller att intressera sina hustrur för rörelsen. Förebräelsen kan i många fall vändas åt motsatta hållet. De fall äro säkerligen oräkneliga, då hustrur hindrat sina män från att besöka politiska möten eller sin organisations sammanträden. Frågan är väl om inte huvudorsaken till den ofta beklagade företeelsen dåligt besökta möten kan sökas häri.

Detta har anförts, inte såsom anklagelser mot kvinnorna, utan för att visa vilket betydande indirekt inflytande de ha såväl positivt som negativt, och hur viktigt det därför är, att kvinnorna positivt intresseras för en aktiv insats i samhällsarbetet.

Kvinnornas direkta politiska insatser ha något oberäkneligt över sig. Förklaringen härtill får väl sökas i deras mera känslobetonade psyke och instinktliv. Kvinnorna synas lättare falla offer för politisk demagogi och tillfälliga stämningar än männen. Det talrikare kvinnliga valdeltagandet i 1928 års val gav högern framgång, medan samma partis tillbakagång 1932 icke torde sakna sammanhang med det minskade valdeltagandet från kvinnornas sida. Emellertid lämnar vårt tungfotade valsysteem föga rum för politiska förförelsekonster. Annorlunda är det i andra länder. Det anses att kvinnorna i Tyskland vid de senaste valen i mycket stor omfattning skänkte Hitler sina röster, trots att nazisterna öppet förvisar kvinnorna bort från samhällsarbetet. I Spanien segrade de reaktionära partierna vid det senaste valet till följd av kvinnorösträtten. Denna oberäknelighet hos kvinnorna kan säkerligen begränsas genom bättre skolning och fostran för deras sociala uppgifter. Kvinnornas rätt att direkt delta i det politiska livet är ju av så ungt datum att man inte kan fordra samma målmedvetenhet av dem, som av de under decennier i organisatorisk och demokratisk verksamhet skollade männen. För demokratin är det ett livsvillkor att kvinnorna fostras för samhällsarbete, inte endast för att förhindra att de göras till reaktionens hjälptrupper utan också för att de ha stora positiva uppgifter att fylla i det politiska livet.

Slutligen några ord om den socialdemokratiska kvinnorörelsen, vilken har den

stora uppgiften att bereda arbetarklassens kvinnor möjlighet till självuppföstran och därför måste önskas all möjlig framgång. De äldre av den socialdemokratiska kvinnorörelsens medlemmar ha tydligen tagit mycket starka intryck av den kvinnotyp, som i kampen för rösträtten ofta gick till överdrifter och som icke sällan förbländar likställighet med mannen med likhet. Den moderna förkättrade ungdomen synes klara sig bättre undan överdrifterna. De unga kvinnor som fostras i ungdomsklubbar representera det löftesrika inom kvinnorörelsen. Men dessa unga måste föras fram i centrum för det aktiva arbetet inom kvinnorörelsen. Denna har inte råd att undvara dem och bör i tid se till att icke de unga kvinnliga klubbisterna förloras för arbetarrörelsen, när de vuxit från ungdomsklubbar.

KVINNORNA DE MEST AKTIVA I DE RELIGIÖSA RÖRELSENA.

EN RUNDFRÅGA TILL LEDARNA FÖR DESSA

Inte alla rörelser förstå som de religiösa att ta vara på kvinnornas arbetskraft, som synes redan av den snabborientering Morgonbris här nedan gjort i detta läger. "Kvinnan är ju nyckeln till hemmet. Hon kan öva inflytande på sin man och framförallt på sina barn", säger kyrkoherde Wellhagen. Det är ungefär samma synpunkter som partisekreterare Anders Nilsson anlägger, då han säger att det är kvinnan som bestämmer hemmets val av tidning, avgör hur vigsel och barndop ska ske, ja t. o. m. om mannen får besöka sin fackförenings möten. Kyrkoherde Wellhagen glädes, med hänsyn till kvinnornas stora inflytande, över deras stora intresse för religionen, kunna vi av samma skäl glädjas över deras stora intresse för arbetarrörelsen och samhällsspörsmålen, eller kanske vi rent av få ta ad notam Karl A. Petterssons maning att hjälpas åt män och kvinnor för att få kvinnorna att sluta upp kring vår rörelse?

VRID INTE TIDEN TILLBAKA UTAN UNDANRÖJ MISSFÖRHÅLLANDENA

Förre förtroendemannen i Textilarbetareförbundet:

Med djup beklämning ha vi erfarit huru som de tyska nazisterna beträffande kvinnans värde och ställning i samhället söka vrida tiden flera sekler tillbaka. Deras strävan går ut på att förvandla kvinnan till ett avelsdjur och i detta syfte avlägsnar man icke blott kvinnorna från alla mer betydande befattningar inom samhället, utan man söker även — liksom i forna dagar — ransonera kunskaperna och utbildningen för dem. Det skulle vara djupt att beklaga, om en dylik uppfattning skulle vinna utbredning i vårt land. Ehuru det icke finnes skäl att antaga, att denna uppfattning f. n. har någon större resonans hos oss, så får man icke förbise, att den nya kvinnofientliga inställningen i stor utsträckning är en krisföreteelse. Det är arbetslösheten och nöden, som ge näring åt dylika uppfattningar. Nöden har ingen lag och inför den vika alla principer. Man torde därför våga säga, att kvinnornas positioner i vårt land bäst försvaras genom att man undanröjer missförhållanden på arbetsmarknaden och genom att man bereder arbete och försörjning åt de skaror, som nu gå sysslösa och som med otålighet vänta på att få komma in i produktionsprocessen.

K. J. OLSSON
(Forts. sid. 27.)

Chefsekreteraren överste Gustaf Blomberg i Frälsningsarmén berättar för Morgonbris representant:

"Jag tror, att kvinnornas själsliv är känsligare, och att de därför äro mera mottagliga för religiösa impulser än männen. Männen få ofta något hårt över sig, därför att kampen för tillvaron är så hård. De bliva barkade, och det är svårt att tränga fram till själva kärnan hos dem. Vi ha ju, när det gäller vårt sociala arbete en särskild avdelning, som uteslutade ledas av kvinnor, nämligen det kvinnliga sociala arbetet. I detta arbete 248 officerare och 10 anställda och till denna avdelning höra 5 räddningshem, 1 mottagningshem, 32 slumstationer, 7 barnhärbarger, 9 barnkolonier, 4 pensionat, 1 kvinnohärbarge och 13 sommarhem för gamla. Dessutom finnas hem för mödrar och spädbarn. Det är ett mycket tungt och ansträngande arbete, som utföres av dem, som arbeta i det kvinnliga sociala arbetet. Våra slumsysstrar besöka ju sjuka och få många gånger utföra en sjuksköterskas tunga arbete, de gå hem till gamla och hjälpa dem; de städa åt dem och laga mat o. s. v.

Vi ha fler kvinnor än män anslutna till vår rörelse. Enligt statistik, förd över vår officerskår, så ha vi inom denna 914 ogifta kvinnor och 202 ogifta män. Sedan ha vi

Representant för den energiska slummen.

ju en del gifta officerare, så att antalet kvinnliga officerare uppgår väl till ungefär 1060. Den absoluta summan kan jag inte på rak arm nämna, ty vi skilja inte i statistiken på gifta män och kvinnor beroende på den omständigheten, att när en manlig officer gifter sig med en kvinnlig, så delar kvinnan automatiskt mannens rang, hans arbete och hans ansvar. Vi ha mycket stränga bestämmelser, när det gäller giftermål. Sälunda får en frälsnings-soldat eller officer ej gifta sig med en introende. Det är absolut förbjudet. Vill en manlig officer gifta sig med en kvinnlig soldat, så måste kvinnan först genomgå krigsskola och bli officer. Det var stiftaren av armén William Booth, som fastslog dessa bestämmelser inom vår rörelse, därför att han ansåg, att båda parterna borde ha samma intressen och samma utbildning, för att de skulle kunna bliva goda livskamrater, och jag tror nog, att de äro kloka.

Vad beträffar det religiösa läget just nu, så synes det mig som om hos folket en längtan efter Gud börjar göra sig gällande. När det gäller religiösa samfund, så intager nog Frälsningsarmén en särskild ställning såtillvida, att till dess möten ej

kommer endast medlemmar, såsom till en del andra religiösa riktningars, utan en stor mängd utomstående, beroende på de glada gudstjänsterna. När det så gäller att omvända inte troende, så ha vi därvidlag mycken stor hjälp av kvinnorna i rörelsen. De komma bättre i kontakt med människor och känna stämningen bland de inte troende närmare än männen många gånger. Jag är fullständigt viss om, att ingen inom hela Frälsningsarmén har lust att motsäga mig, när jag påstår, att Frälsningsarmén i dag ej på långt när vore, vad den verkliga är, om inte kvinnorna deltagit så flitigt i rörelsen. Det var ju för övrigt en kvinna, som här i landet, slog första slaget för Frälsningsarmén."

KYRKOHERDE MOGARD, HÖGALIDS FÖRSAMLING:

"Huvuddelen av kyrkibesökarna utgöres av kvinnor. I församlingslivet deltaga de även flitigt. De äro med i kyrkliga syföreningar, ungdomsföreningar, konfirmandföreningar o. s. v.

Kvinnorna äro mera religiöst betonade än männen. Medan män i åldern 17-25 år äro agnostiker av naturen, så märks detta sällan beträffande kvinnorna. Att männen i den åldern äro agnostiker beror kanske på, att livskampen är så hård för dem. Arbetet tar så mycken tid, att föga blir över för andra intressen. Dessutom är det ju känt, att kvinnorna äro mera ideellt anlagda än männen. Det religiösa sinnet är mera utvecklat hos dem.

Vad beträffar läget för religionen just nu, så har jag inte märkt någon större skillnad mellan t. ex. detta år och föregående. En viss tendens till ökad religiositet kan dock kanske ses i ökningen av nattvardsgästerna.

Som jag förut nämnde, så deltaga kvinnorna flitigt i församlingsarbetet. Vi ha kvinnor i kyrkoråd och skolråd samt i kyrkofullmäktige. I föreningarna dominera kvinnorna. Sålunda skötes alla insamlingar och dylikt av kvinnor."

KYRKOHERDE JULIUS WELLHAGEN, ÖVERRUMS FÖRSAML. I SMALAND

(vilken i Stockholm startat en enastående råd- och hjälpbyrå för arbetslösa, som Morgonbris skall återkomma till vid ett annat tillfälle).

"Kvinnan är ju nyckeln till hemmet. Hon kan öva inflytande på sin man och framför allt på sina barn. Därför är det glädjande, att kvinnorna visa så stort intresse för religionen, som de göra.

Dessutom är det min erfarenhet, att kvinnan är synnerligen lyhörd för socialt arbete. Hon vill vara med och hjälpa och stödja varhelst hon kan. Hon är med i alla sorters föreningar, där man sysslar med socialt arbete. Hon är med i de kyrkliga syföreningarna. Det är min erfarenhet, att många hustrur, som ju ofta ha ett ganska enformigt och pressande arbete i hemmet behöva en form för samvaro. Och en sådan bjuder ju de kyrkliga syföreningarna. Särskilt gäller detta statarhustrurna, som jag ömmar särskilt för, därför att de gå där så ensamma.

Ja, kvinnan förstår omedelbart de praktiska handlingarna och hon vill hjälpa överallt, så är min uppfattning om henne."

PASTOR JOHANNES WAERN, PINGSTRÖRELSEN, FILADELFIAFÖRSAMLINGEN, STOCKHOLM

"Kvinnorna äro övervägande i vår rörelse. Sålunda ha vi många lärarinnor anslutna till våra församlingar, ja, som ett exempel kan jag nämna, att majoriteten av lärarinnorna i Lycksele församling äro pingstvännen.

Kvinnorna äro i allmänhet religiösare än män, de äro mera hängivna. Kanske detta beror på, att kvinnorna ha fått mera lidande på sin lott än männen, och därför söka sig till Gud för att få tröst. Sålunda har jag ofta av blivande mödrar hört, att de särskilt dragits till Gud under den tid, de väntat på barnets födelse. Men på de stora väckelserna måste jag säga, att män-

nen haft största inflytandet. Skaror av kvinnor äro dock ute och predika. Pingströrelsen har mera kvinnliga predikanter än andra frireligiösa samfund. De få däremot inte leda en församling.

Jag har inte märkt någon särskilt påfallande plötslig ökning av de troendes skaror, som skulle kunna hänföras till tidens nöd. Däremot ökas vår församling kontinuerligt varje dag. Jag tror att denna ökning beror på en reaktion mot materialismen. Idealismen har kommit tillbaka. Det råa i nazism och bolsjevism har uppammat ett starkt motstånd. Ären efter världskriget låg i t. ex. Tyskland liksom i luften sådana frågor som: "Var äro våra döda?" "Var äro mina barn?" Ja, och så började man grubbla och söka och fann vägen till Gud."

K. F. U. K.

"Vi ha inte märkt någon särskild inverkan av krisen på anslutningen till oss utom på så sätt att ungdomens intresse betydligt stegrats. Vår ungdomsrörelse går stadigt framåt. Annars så finnes ju det religiösa intresset naturligtvis alltid hos våra medlemmar. Vi kvinnor äro nog religiösare än männen. Jag skulle i detta sammanhang vilja citera något, som jag hörde av en dansk präst, vilken yttrade att det finns någonting hos Kristus som endast kan uttryckas genom kvinnan.

Man märker även en dragning tillbaka till källorna. Intresset för bibelstudium har ökat. Man slår sig tillsammans i kretsar för att studera bibeln.

Oxfordgrupprörelsen har vunnit insteg även hos oss. På nyåret skola vi organisera ledaredagar för studier av rörelsen och pröva dess metoder. Jag tror att den betyder mycket för ungdomen.

Interiör från en syförening på ett norrländskt bruk.

TROTS ALLT! AV MÄRTA LINDQVIST

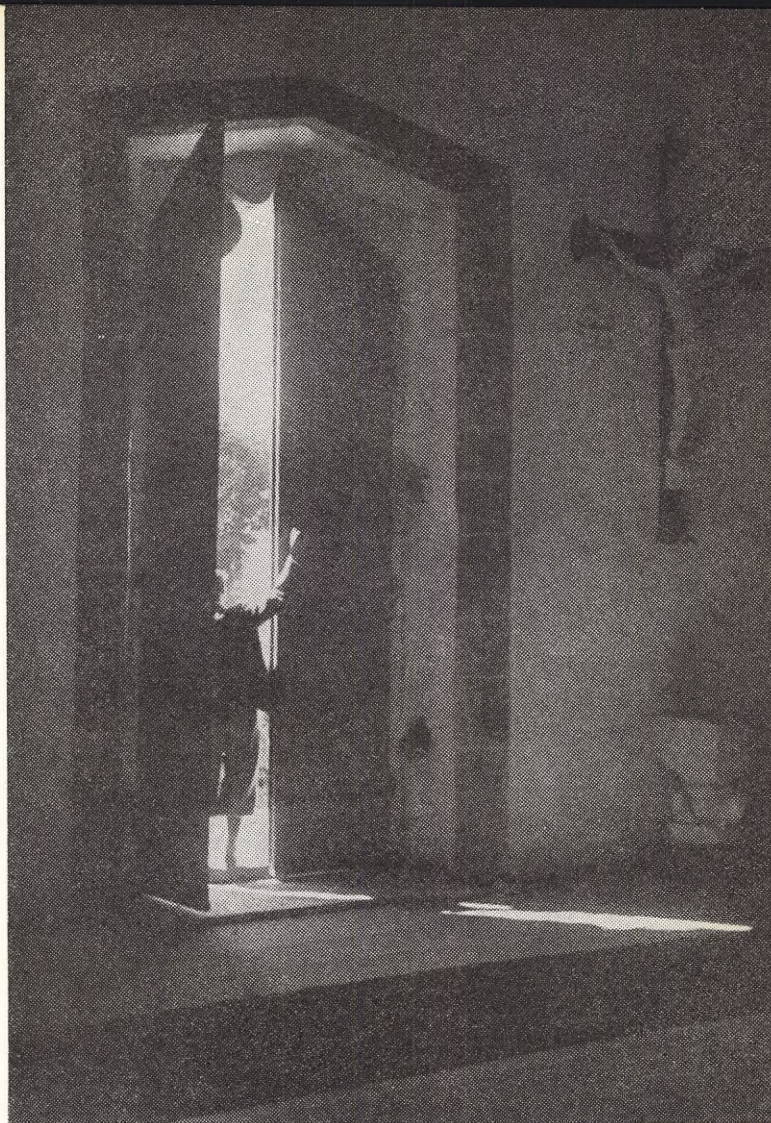
När Morgonbris i föregående nummer tog upp religionsfrågan till debatt var det vår önskan att låta representanter för så många avsnitt som möjligt av det religiösa lägret få framlägga sina synpunkter. Till dem räkna vi också fil. mag. Märta Lindqvist (sign. Quelqu'une i Sv. Dagbl.), som genom sin ställning som en av våra främsta kvinnliga journalister med personlig orientering i religiösa frågor har haft större möjligheter än många att få en på samma gång vid och samlande överblick över vad som rör sig i Sveriges religiösa värld just nu.

Det är på modet att skriva om tiden, analysera den och karaktärisera den; människorna ridas av den sanatoriementalitet, som yttrar sig i att man ideligen tar sin temperatur och sedan går och talar om den för vem som gitter höra på. Bara sjuka människor göra så, och tiden är sjuk den också, därom är inte tu tal. Men lika litet som sjuka människor kunna exakt ange vad som fattas dem, lika litet kan en sjuk tid göra det, allra minst dess sjuka teckentydare. I bästa fall kan det finnas ett och annat sanningskorn i deras utsagor. Hela sanningen får man inte höra. Ty vi se endels. Men därför verkar det närmast tragikomiskt, när delen presenteras som det hela av dessa vise män, som frambära guld, rökelse och myrra, inte åt ett barn i en krubba, långt därifrån, utan åt sin egen sterila kannstöparklokskap, som snarare liknar en katolsk "Bambino", en död docka, inkapslad i lullull och buren i procession mellan gapande åskådare.

Till exempel detta tal, hört ända till leda, om tidens irreligiositet! Visst ligger det sanning däri, men icke hela sanningen. Ty om tiden än är irreligiös, så är den tillika religiös som aldrig förr. Helt naturligt! Ett pregnant särdrag framkallar en lika pregnant motsättning. Vilken oerhörd religiös hunger, nej svalt, som rasar ibland oss i denna tid, därom kunna de vittna, som syssla nära folksjälén, men näppeligen dessa kulturdoktorer, som från sina mahognyskrivbord fastställa den sjuka tidens diagnos utan att ha en aning om vad som rör sig utanför deras egen lilla insulära tillvaros funktismurar. Vad veta de om den böljegång av hjärtats oro och eviga frågor, som pågår t. ex. bakom den nya hedendomen, detta fenomen, som de med en barnslig glädje, som skulle vara rörande om den inte vore så löjeväckande, tro sig ha upptäckt som tidens speciella signum? Som om nu det vore en upptäckt, som man stupar på snart sagt utanför sin egen husport! Hedendom är och förblir nu och alla dagar det tillstånd, vari människorna leva, när de icke räkna med Guds existens. I det ha de levat, så länge de funnits på denna planet, och i det skola de fortsätta att leva, så länge Två Väldiga strida på densamma om deras själar. Att "upptäcka" hedendomen

KYRKPORTEN

Foto G. Lundh. Ur samlingen Årets bilder.

är därför ungefär som att upptäcka, att man har två ben att gå på. Tag kultur-eskulaperna i kragen och lyft in dem i kristliga studiecirklar och diskussionsmöten, klubbar, sommarläger, studiekurser eller någon av alla dessa mångfaldiga yttre former för samvaro på andlig grund, vartill en längtan, djupare än de själva många gånger förstå, driver människor i tusental, inte minst unga, över hela Sverige, månad efter månad året runt. Tala om för dem, att nu i början av detta år ett 70-tal studenter ur Sveriges kristliga studentrörelse lett och fortfarande leda, ute över hela landet, studiecirklar i religiösa nutidsproblem inom bildningsorganisationer, som stå den kristna intresssfären ytterligt fjärran, men gått in för dessa studiekurser med ett intresse, som med fog kan kallas uppseendeväckande. Eller visa på de två väldiga opinionsyttringar, som i dessa dagar dra uppmärksamheten till sig: den ena utgörande propagandaaktionen mot den kolorerade vec-kopressen — en aktion bakom vilken stå ungdomsorganisationer representerande hela det politiska spektrum, från yttersta högern till kommunisterna — den andra i form av den ungdomens kolossalpetition mot pornografiskt snusk i litteratur, press, film etc., som under februari inlämnas till konungen. Bakom vardera aktionen torde

man kunna räkna med någon halv million anhängare. Peka sedan gärna på nöjeslivets ständigt växande omfång, sedernas uppluckring, förtroendekrisen, aktualiserad både i det allmänna och i individernas umgängelse, peka på gudlöshetspropagandan och det som kanske på sitt sätt är mycket värre: den blekfeta religiösa likgiltigheten. Men glöm icke för allt detta att också ta fram till beskådande det mäktiga förrådet av vår tids positiva andliga tillgångar — ett samvetets uppvaknande av det mest skärpta slag på otaliga håll inom Sveriges kristna värld, en utomordentligt stegrad ansvars känsla inför tidens nöd och människornas jämmer — inte bara den materiella — en i proportion därtill ökad aktivitet på både det sociala och själavårdens gebit samt icke minst en vilja till samling mellan kristna ur olika läger, som, trots mothåll, måste anses som ett av tidens märkligaste tecken. Då blir bilden av det andliga nutidsläget i vårt land åtminstone någorlunda fullständig, i varje fall rättvisare än den tidsskildring, som enbart tar sikte på det negativa.

Varje generation har varit förfärlig i den närmast föregåendes ögon, varje tilländalupen epok har blivit kallad "den gamla goda tiden" av ett snyftande sterbhus. Men sällan har en tid betraktats så kritiskt av sina egna som vår; det är värt

att notera och tacka för. Vi ska komma ihåg, att vi äro små kryp, krälände mödosamt nere i grus och slam och blott sällan och av nåd i stånd att lyfta vår blick mot stjärnorna. Av det oändliga sammanhanget i tid och rum omkring oss fatta vi i bästa fall, nämligen om vi äga tro därtill, jämnt så mycket, att det förmår hjälpa oss vidare en bit på vägen. Men av oss själva se vi ingenting på lång sikt, och av födsel och ohindrad vana stirra vi oss gärna närsynta på det närbelägna och bli konfysa, när detta ibland börjar anta för oss ovana proportioner eller rättare disproportioner. Då grips vi litet var, även de bästa bland oss, av ångestpsykos, och straxt ha vi det gamla kategoriska omdömet klart: aldrig någonsin har tiden varit så ond som nu. Vi glömma, även de kristna ibland oss glömma, att tidens yttre habitus inte förändrar människohjärtat där bakom; det är och förblir tiderna igenom samma genuint onda ting, som bara en övervärldslig makt kan förvandla. Men tidens dräkt, arbetsmetoder och uttryckssätt, skiftande liksom allt av människohand frambragt, vålla, att det onda tränger närmare och brutalare in på oss, förmedlas till vårt medvetande mera omedelbart och därför antar annat och större format. Kommunikationer, radio, film och press tävla om att bombardera oss med intryck, så påtagliga och konkreta som möjligt; tagen i sekulariseringens tjänst, får deras alstring en fränhet och en arrogans, som komma blödiga sinnen att lida fruktansvärt. Det gäller inte minst dessa, för vilka religion och kristendom blivit något mer än blotta ord, blivit livsinnehåll och livsvillkor.

De kristnas uppgift i tiden växer i kapp med tidens nöd. De kristna — icke de helgdagskristna som ta på sig sin kristendom tillsammans med söndagskläderna och söndagsminen och sedan lägga av sig den tillsammans med dessa, utan de vardagskristna, som leva sin kristendom, leva ut den i sin dagliga gärning och omgivning på samma självklara sätt som de andas — dessa äro outhärliga kanske mer än någonsin i denna tid, då så många och så mycket vill vrida på sned vår uppfattning om vad som är meningen med oss själva och vårt liv. Dessa uppgifter demonstrera kristendomens genomsyrande och förvandlande makt på ett mer övertygande sätt än både tidningsartiklar och föredrag. De kunna både gråta över vrångheten och fröjdas över sanningen, och det är de, som klart och oförvillat också kunna se det meningsfyllda i just den för vår tid typiska kristna uppgiften att flytta kristendomen rätt ut i kulturlivet omkring oss.

Allt möjligt vill taga nutidsmänniskan i sin sold, politik, ekonomi, sociala intressen, kultursträvanden, organisationer av alla slag. För många kristna har det klar-

nat som en soluppgång, att intet av allt detta behöver vara av det slag, att de för sitt samvetes skull skola känna sig tvingade att stå utanför detsamma. De börja fatta, att de icke äro kallade att vända upp och ned på utvecklingen men väl till att lyfta, var och en sin länk därav, in i Guds ljus. "Kejsaren vad kejsaren tillhör, Gud vad Gud tillhör." Det ondas gåta äro vi inte kallade att utgrunda, det ondas makt äro vi däremot i allra högsta grad kallade att bekämpa, var och en i sin stad. Så sant Gud är historiens Gud och utvecklingen ytterst vilar i hans händer, behöva inte vi förlyfta oss på den; av varje förvaltare kräves blott att han är trogen, resten gör Gud.

Mer än någonsin står det nog i vår tid klart för många kristna, att Guds uppenbarelse i historien alltjämt pågår omkring oss, och att den verkar, än genom människor, än genom händelseförlopp och tilldragelser, vari den som fått ögon att se med skönjer den Eviges skrift. Där uppstår en andlig ledare, han gör sin gärning, fyller sina dagars mått och tages bort. Där drabbar en hemsökelse, tung av öde och innebörd, som politici och national-ekonomer vända och vrida på och resa ned till Genève för att hålla konferenser om, och vari den kristne ser en Guds straffdom. (Icke så att förstå, som om där sutte en blodtörstig Jahve i en bländande himmelssal och slungade sin dödsstråle mot olydiga jordevarelser, utan helt enkelt så att synden, enligt gamla tillförlitliga Mose bok, har sin förbannelse med sig i tredje och fjärde led i ett obönhörligt sammanhang, där släkte skördar vad släkte sätt och lidandets dunkla hemlighet går som en blodröd tråd genom det hela.) Eller där stiger kanske en väckelserörelse — som just i våra dagar Oxford-Grupp-rörelsen — som en tindrande låga och far från plats till plats, från land till land, det brinner en eld, den brinner så klar, men den bränner dock icke definitivt och för alltid med motståndet, "ty ännu är icke änden". Den är bara en svedande och renande flamma från höjden; när den gjort sitt, släcket den — kanske elden vid det laget redan hunnit falna och dess lågor mer sota än värma. Så har det gått med många andliga rörelser, och det är ingenting att förvåna sig över, det är bara det eviga kriget mellan Makterna — "en ovän har gjort detta".

Företeelser som dessa tar en kristen människa — eller bör åtminstone ta dem — icke som underliga fenomen utan som vad de verkligen äro, Guds fotspår i historien, den till vilken varje flyende dag fogar sin korta, betydelsefulla skrift. Detta låter som dårskap för den som icke provat vad saken gäller — men är det rättvist att döma, när man inte är insatt i förhållandena? Dock: det finns svart på vitt på att denna de utanförståendes

okunniga kritik var förutsedd och behjärtad på ett mycket tidigt stadium i kristendomens historia. "Denna världens vishet är dårskap inför Gud" och "Det i världen dåraktiga har Gud utvalt för att han skulle komma de vise på skam", skrev redan Paulus.

Råder alltså idel frejdighet och hurtigt mod och kanske ett visst heligt trots inom det kristna lägret inför tidens skräck? Icke alltid, fast det borde göra det. Där förekommer ofta onödig jämmer och blamant misströstan, mycket av strutstaktiken att stoppa huvudet under vingen för att slippa se allt det elände, som eljest just den kristne är kallad, inte att bevittna från sin bekväma vrå i lä av Guds nåd, utan att ta itu med, avhjälpa och förinta i kraft av den höga tjänst, varåt han försvurit sig, och den höga makt, som verkar genom de svaga. Där finns också den f. n. mycket aktuella tendensen att ta avstånd från kristlig aktivitet inom det sociala området, bildningsarbetet och idrotten, en aktivitet som är en aldeles särskild, förnämlig nådegåva till vår tids kristna, speciellt ungdomen, men som på sina håll dömes som utåtriktad, förytligad kristendom. Ett kortsynt omdöme! Kristendomen är icke en de fromma suckarnas religion, den är det klara beskedets och den eggande utmaningens religion. Och Han, som visserligen om bönen sade: "Gå in i din kammar och stäng din dörr och bed till din Fader", Han sade också, när det gällde arbetet i Hans tjänst: "Gån ut på vägar och stigar och nödgen dem att komma in."

Verktygen äro skröpliga, det är tur, att de hanteras av en Mästares hand. Beroendet av denne, förtröstan till detta det säkraste av alla handlag och frimodigheten inför verkets slutliga fullbordan — kanske i en framtid, skild från vår egen lilla fattiga människodag av ofattbara avstånd i tiden, kanske förlagd till andra sidan tid och rum — äro faktorer, som jag tror börjat i högre grad än förr bli handgripliga och livsupbyggande realiteter för många kristna just nu. Det är dessa realiteter, som de i sin egenskap av vittnen ha att föra vidare, ut till världen, den stora omkring dem eller deras egen lilla tränga verksamhetskrets, för att med sin kristna tros och sin kristna kärleks övermåttan majestätiska *quand même!* möta frågorna, tvivlet och förtvivlan runt omkring dem, allt detta som får röst i Birger Sjöbergs förtätade rader:

Giv svar åt en finstädad konferens,
som pysslar vid klockornas slag.
Giv svar, som skrämmer, giv svar, som
bränns —
om även det aldrig så snöpligt känns,
att icke jag står på bevisning läns,
när ordförarn frågar i dag.

RICKARD SANDLER 50 ÅR

Många av den "andra generationen" av den svenska socialdemokratiska arbetarrörelsens banérförare ha under de senaste åren passerat halvsekelgränsen och de "allra yngsta" äro inte långt ifrån den. I dagarna har utrikesminister Rickard Sandler passerat detta betydelsefulla datum. Han har en lång och ärorik bana bakom sig. Vi veta alla hur mycket han betytt i den svenska arbetarklassens sträv-samma arbete att höja sig ekonomiskt och moraliskt. Tidigt finna vi honom verksam inom olika grenar av rörelsen, där han snart gjorde sig bemärkt genom sin begåvning och handlingskraft. Sedan 1912 har han oavbrutet tillhört riksdagen och efter att som regeringschef år 1925 ha manifesterat sina gedigna statsmannaegenskaper sitter han nu med i den fjärde socialdemokratiska regeringen som dess ene excellens. Som en av Sveriges representanter i Genève har han dessutom genom många tungt vägande inlägg bidragit till att inte blott Sverige utan de små staterna överhuvudtaget lyckats göra sina krav respekterade.

Rickard Sandler har icke endast varit politikern utan i lika hög grad en central gestalt i den svenska folkbildningsrörelsen med dess olika grenar, nykterhetsrörelsen, musikbildningen och andra. Alltmer har han framstått som en kulturens och humanitetens viljebetonade förkämpe. Kvinnorna ha i honom alltid haft en förstående ledare och kamrat. I dessa mörka och ytterst osäkra tider behövs mer än någonsin personligheter med en RICKARD SANDLERS pregnanta egenskaper.

Signe VESSMAN

JUBILEUMSINTERVJU I UTRIKESMINISTERHOTELLET

— Ja, tänk att han är 50 år. Jag vet inte om det är att han inte ser ut för det, jag har i varje fall så svårt att tro på det. Statsrådinnan Maja Sandler sjunker ned i en av utrikesministerhotellets soffor på ett sätt som får en att förstå, att hon inte ofta får sitta där många minuter i sträck. Spåren efter en avgående-ministerlunchs avslutning syns ännu i rummet och i var dörr står en lång son och påkallar den moderliga uppmärksamheten. Men lyckas man locka in henne på flydda tider, långt innan ett radikalt statsråd Sandler var tänkbart eller sönerna Sandler så långa, så sitter hon säker i soffan.

— Så förfärligt länge sedan är det ju knappast, men var det inte i alla fall då — 1909 — förenat med vissa rent sociala svårigheter för en flicka ur vad man kallar bildade kretsar att gifta sig med en socialist — ?

— Ja — och nej. Det hade naturligtvis sina sidor — som lika naturligtvis inte inverkade på oss personligen. Min man var vid den tiden filosofie kandidat men redan känd som radikal och "farlig". Själv hade jag gått en litet krokigare väg innan vi möttes även i övertygelse. Från början var jag mycket radikal. Men så kom jag ned till Danmark just under den tiden när sönderjyderna kämpade för sin existens vid tyska gränsen. Många av mina vän-

ner var praktiskt taget hem- och landslösa och vad jag såg där kunde inte undgå att göra intryck. Tiden, i varje fall i Skandinavien, var sådan, där fanns en ung finska som gick med Schaumanns porträtt närmast hjärtat och där fanns unga norrmän som var ytterst chauvinistiska. Följden var att jag också blev det.

Så råkade jag hemma min nuvarande man och hans vänner och inför deras då nya diskussioner och sätt att se på tingen stod sig min inställning inte så länge. Men naturligtvis var det till en del tur att jag hade sådana föräldrar. Det fanns gott om kretsar då — fast det nu låter otroligt — där en socialistisk måg skulle varit en bomb som sprängt sönder hela familjefriden, att inte säga en skam. Mitt fall var litet annorlunda, av två skäl. Dels var min far som politiskt tänkande liberal och mycket intresserad av folkbildningsarbete. Någon bestämd motståndare till det nya var han alltså inte, även om ordet socialist inte lät just bra i hans öron. Och, som andra skäl, var min man inte sådan att man länge kunde vara osams med honom av idéskäl, min far började helt enkelt tycka om honom och så revs den muren —.

— Men umgänget — ?

— Där var det värre. Hade vi bött kvar i kretsen av de människor, som vant sig att säga professor med vördnad och socialist med raka motsatsen, så kunde det ha blivit ganska tråkigt. Men nu bodde vi på Brunnsvik och var alltså relativt skyddade i vår lilla likatänkande värld. Undrades och kommenterades gjordes det, men allteftersom socialdemokratien gick framåt på bred front så dog både undran och prat. Folkbildningsarbetet och intresset för det hade vi i varje fall gemensamt från början. Min man hade komit in i det genom sin far, som var rektor vid Høla folkhögskola, och jag hade tidigt dragits ditåt. Hans politiska inställning gjorde inte intresset för denna stora del av det socialdemokratiska arbetet mindre, så att vi hamnade på Brunnsvik, då ansedd som oroväckande röd arbetarskola, var ingen slump. Min man arbetade kopiöst, delad som

han var mellan reguljärt undervisningsarbete och föredragsresor runt om i landet. — Och resultatet blev Arbetarnas Bildningsförbund?

— Ja, så småningom kunde han inte undgå att inse vilket djupt behov en bildningsrörelse i stort var. Den tanken har ju förresten blivit aktuellare för vart år som går, att ett bättre tillstånd för arbetarklassen inte kan nås blott på ekonomisk väg, det finns andliga skatter som också bör bli folkets egendom. A.B.F. kostade mycket arbete, men för varje ny cirkel som bildades, för varje nytt bevis på att förbundet vann mark, sporrades man till nya ansträngningar.

Redaktionell parentes: kan man inte enas om, att få såsom Rickard Sandler genom den bildning, den övertygelse och det stora sinne för speciellt en av folkbildningens grenar, musiken, han äger varit ägnade att på ett så lyckligt sätt starta och föra fram ett företag av denna för arbetarklassen väsentliga art.

— Så kom de "storpolitiska" åren och med dem mycket som varken jag eller någon annan kunnat tänka på den tiden jag var fästmo till den radikale kandidat Sandler, som måste resa runt och tala för att försörja sig i stället för att vetenskapliga, som nog varit meningen från början. Men trots regerings-, riksdags- och Genèvearbete har min mans intresse för folkbildningsarbetet inte fått slappna. Där ger sig ju ständigt nya uppgifter och med varje år den alltmer trängande: att mer få med arbetarklassens kvinnor, att aktivera dem så att de komma ut ur sin isolering och upptäcka, dels att vad som gäller männen gäller även dem, dels att det finns uppgifter just för dem. Mycket finns ogjort där, och vårt hopp är, att alla socialdemokratiska kvinnor, aktivt eller passivt men i varje fall vaket och medvetet och som tänkande medborgare, skall ta del i det stora arbetet för våra idéer. Ett hopp som Morgonbris i högsta grad delar och med glädje vidarebefordrar till sina läsare. Till allvarlig begrundan — och mer än så.

Barbro ALVING

MORGONBRIS KALLAR FRAM DE MÅNGA BE- GÅVNINGARNA I DE TYSTA KVINNOLEDEN

GLÄDJANDE RESULTAT AV DEN NY- ÖPPNADE BREVKORRESPONDENSEN

Morgonbris i dess julnummer givna uppfordran till sina läsare att vända sig till redaktionen om de på ett eller annat sätt behövde lätta sina hjärtan, finna råd eller blott och bart komma i ett kamratligt samspråk med andra, har hörsammats på ett sätt, som berett redaktionen stor glädje. Här har redan kommit ett flertal brev, som ger vid handen att vår uppmaning blir upptakten till en inventering av de många kvinnliga begåvningar, som tydligen äro till finnandes överallt i vårt land endast man lyckas locka dem ur deras tillbakadragenhet. "Jag är en enkel, olärd kvinna, vars tankar ofta, då jag går i min dagliga gärning, forma sig till en dikt, skriver en kamrat från Bollnäs och bifogar en dikt, som till komposition och form kan tävla med våra namnkunniga skalders av i dag. Dikten publiceras här vid sidan om som ett genmäle till Hjalmar Gullbergs dikt i hans nya mycket lovordade diktsamling *Kärlek i tjugonde seklet*. Inlägget i Morgonbris januari-nummer rubricerad *De fattiga döda själarna* är helt enkelt ypperlig, säkert och fast i formen och klart i tanken och har väckt stor uppmärksamhet. Se *Asons* artikel på sid. 14! "Ni uppmanade läsarna att skriva om sina ideal, erinrar brevskrivaren och fortsätter: "Jag har nog aldrig haft några ideal, min barndom och första ungdom (jag är nu 26 år) voro inte ägnade att ge någon föreställning om idealitet över huvud taget. Inte heller har jag haft stora förväntningar på livet och dem jag har haft ha uppfyllts i så rikt mått att jag aldrig kunnat drömma något sådant innan jag lärde känna det. Och vad det än hädanefter kan komma att ge av glädje och sorger — det är bara att ta emot. Till sist några rent personliga upplysningar: min man är gju-teriärbetare, jag har ej eget arbete utom hemmet, vi ha en gosse på 6 år".

Här nedan följer en nästan litterär liten artikel om äktenskapets och hemmets vara eller icke vara av Gunhild Lundström, Norrsundet. Hon skriver: Jag blev förvånad och glad på samma gång att Morgonbris tagit upp en så vidlyftig fråga som denna. Det blir nog en svårare fråga än t. o. m. arbetslöshetsfrågan att lösa. Det skall bli intressant att se hur många som våga säga sin mening om saken. Jag menar ärligt och uppriktigt. Jag sänder härmed min tanke ärligt och uppriktigt. Måhända skall jag anses som en förtappad varelse och min tro för en dåraktig tro

MANNENS ÖGON

Nedåtvända
är mannens ögon
i solförbrända
vingårdslanden
tunga och mogna
som mörkblå druvor
jorden trogna.

Nedåtvända
är mannens ögon
vid aftonens tända
skrivbordslampa
med linser förstärkta
av bokstavstecknen
söndervärkta.

Nedåtvända
är mannens ögon
mot ögon, som blända
i kärleksnatten
på lidelsens läger
när sig själv han bedrager
i henne han äger.

Uppåtvända
är mannens ögon
en gång, den enda,
vidöppet spända
för att brista
innan de gömmas
i hans kista.

Hjalmar GULLBERG

— men jag måste tala. Mitt brev borde egentligen ställas till Hulda Flood. Jag fäste mig särskilt vid hennes artikel i ämnet. Jag har gjort samma erfarenhet som hon, nämligen att man ej får peka på några fel i äktenskap och sexualliv. Det är värre än att häda Gud. Därför skall det bli intressant att se.

— Det händer ibland att vissa människor äro fångar mitt i all friheten. Det gäller att inte förlora modet utan vara glad för varje stund man lever och kan verka, slutar Kristina Söderberg, Svedala, sin nyårs-hälsning.

L ä s a r i n n a — 33 återger i hjärtevinande ordalag sitt liv "för att kanske i någon mån visa vilka tankar som röra sig hos en enkel kvinna av folket, vilken inte satt sig ner för att vänta på någon prins utan föresatt sig att göra det bästa möjliga på den plats, där hon hamnat." Anna Eriksson, Finspång, berättar en kärlekssaga ur verkligheten, som är av en annan kvalitet än "sanna berättelser ur levande livet" och som Morgonbris därför också skall publicera i något kommande nummer. "Det skulle vara så intressant, tillägger hon, att brevväxla med den skånska lantarbetarhustrun som är Tidens madonna. "Det är inte underligt att hon är allvarsam, sa' min man, när han såg bilden." En käck fyrtioårig sågverksarbetarhustru i Adalen, säger bl. a.:

KVINNANS ÖGON

Kvinnans ögon äro uppåtvända,
då hon i livets morgon
ler mot sin moder.
Klara källor,
solbelysta,
speglade himlen.

Kvinnans ögon äro uppåtvända
mot den hon älskar
i ungdomsåren.
Tända facklor,
flammande lågor
är ett hjärta.

Kvinnans ögon äro uppåtvända,
då hon i bröllopsbädden
ler mot sin make.
Djupa bågare
med livets vin
till brädden fyllda.

Kvinnans ögon äro uppåtvända
då de i födslovända
vidgas av smärta.
Blå irisiljor
med nattens dagg
i öppna kalkar.

Kvinnans ögon äro uppåtvända
mot solen, livet
mot dag som kommer.
Tindrande stjärnor
i tidens fimbultvinter
bidande ljuset.

Kvinnans ögon äro uppåtvända
av år och sorger sänkta
mot jordens mörker.
Själens ljus
som flämta
slockna i döden.

Vivan HEDBERG

Det är inte lätt att vara mor i sådana bistra tider som nu. Min äldsta pojke är nu 19 år. Ni kan aldrig tro så svårt det är att se så många friska, starka pojkar, gå utan arbete. Vid den fabrik, där min man arbetar avskedas folk när som helst. Nyss skickades av 20 man. Vad skall det bli av allt detta. Måste inte Per Albin snart ingripa och försöka få bukt med bolagsherrarna. Det känns som om man kan lägga allt ansvar på honom. Han är ju så stark och trygg. Han har filmtalat här tillsammans med några andra. När han hade talat smattrade applåderna i lokalen trots att det bara var film. Bra gärna ville vi ha honom hit i maj, Han skulle bara veta hur vi avguda honom.

Se, där några plock ur högen. Vidga kretsen av Morgonbris brevskriverskor!

Ä N N U E N G Ä N G L I T E M E R O M K Ä R L E K

Många kvinnor fråga sig och andra varför är det så eller så? Varför känner just jag mej så ensam? Jag har ju hem och barn. Varför är mitt liv så kallt? Vad längtar jag efter? Något svar finna de ej, därför att inget skulle tillfredsställa dem. Skulle någon våga ge dem ett svar, skulle de strax ta på sej en sårad min och svara: Hur kan du tala så? Sådan är inte jag. Jag älskar min man och... Jag längtar visst inte... Jag ä' inte så'n. Varför? — Därför att man inte får. Varför består så många kvinnors andliga spis av kärleksromaner (helst ur Hela Världen och Levande livet) och dikt, filmer och vers?... Jag tror, att de i detta finna det enda fattiga surrogat för kärleken som lagar och konvensans tillåter. Man lever med dessa romanfigurer, man älskar och lider med dem och erfar för en kort liten stund befrielse från sig själv i sitt deltagande för dessa, man gråter ut sin smärta i deras sorger o. s. v.

Jag tror inte att sagorna med sina prinsar förvänt vår syn på livet. Vi vuxna människor bygga själva en fantasivärld, där allt får hända. Där allt det vi innerst önska, för en kort liten stund får bli verklighet. I vår fantasivärld är det synd om alla ensamma längtande människor. Över allt som händer ligger ett försonande skimmer. Ingen dömer. Det är bara en roman.

I verkligheten har man ingen förståelse för sådant. Det är fult, lågt. Man dömer, man smutskastar. Det är ju verklighet. Jag tror att endast människan eller de högst stående varelserna känna kärleken. Ju högre en varelse är ju djupare känner hon allt. Glädje, sorg eller smärta (hatet

dämpas genom att hon försöker förstå). Hon kan vara den lyckligaste eller den olyckligaste. Människan fruktar ensamheten. Ju starkare ensamhetskänsla, ju starkare behovet efter en annan människa. En enda, som man kan dela alla sina innersta tankar och byta alla sina känslor med. Man får och man ger av sin själs innersta. Man växer, utvecklas. Detta är Kärleken. (Som ej bör förväxlas med det erotiska mer än samlaget med fortplantningsönskan.)

Kärleken (med sexualdriften) är livet självt. Ty när lever man så intensivt, så

fullt som då? När är livet så ljuvt och lätt att leva som då? Vilka stordåd ha ej utförts i kärlek?

Är kärleken evig?

Nämn mig något under himmelen som ej förändras under tidernas lopp... Jag vet det ej. Så också vi människor och kärleken. Man ger allt och får allt. Man blir till en enda människa. Man har intet mer att ge, intet mer att få.

Jag anser att äktenskapet i sin nuvarande form ej är det rätta. Man kan ej binda tillsammans två människor för ett helt liv och be dem vara lyckliga och samtidigt begära evig trohet. Kärlek är ett — ä k t e n s k a p e t t a n n a t.

Äktenskapet kan nog bestå och man kan vara lycklig däri, om man bygger på mera kamratskap, om man tar mera hänsyn till varandras känslor.

Kärleken är en känsla. En känsla är fri, den kan aldrig bindas, hur mycket man än kämpar emot den och dömer sig själv. Gamla traditioners bojar måste brytas och vi måste få en friare synpunkt på förhållandet mellan könen. Preventivlagen måste bort. Upplysning åt alla. — Bort med allt det fula och smutsiga i ord och tankar som rör könslivet. Ett nytt livs vardande bör ej begynna i skam eller brott. Det är livets högsta och vackraste ögonblick. När vi kommit så långt tror jag ej att det vore så svårt att ordna saken till båda parternas belåtenhet och samtidigt trygga för barnet.

Ingen lösaktighet skrev en artikelförfattare i Morgonbris... Jag tror ej att lösaktigheten bleve större för det. Ett par som verkligen älska varandra, kan aldrig vara lösaktiga. För dem är den älskade allt.

Båda sträva efter att hålla kärleken högt och hålla fast vid varandra så länge som möjligt. Deras önskan är att alltid i evighet vara varandras.

Ett äktenskap där man ej bygger på kamratskap och förståelse för varandras känslor, i vilket man bara lever av vad man anser vara sin plikt, är liktydigt med att man slutar att leva sitt liv som en fri människa. Det är ett hemvist för missnöjda män och trötta frigjorda kvinnor. Samlaget blir en ovana liktydig med onani, man får resignera medan man föder barn.

Jag sörja, jag sörja, jag sörja väl må, ty stjärnorna så kalla på himmelen gå, och frusen och kall är hela världen.

Och människorna kämpa i drivor av snö och vandra och gå och förfrysa och dö. Vart vandren I? Vart gäller denna färden?

DIKTER

I.

Väl grät jag som en djupt förlorad gråter men sedan lyfte jag mitt huvud åter, och faller jag till marken hundra gånger skall hundra gånger jag stå upp igen till nya strider och till nya sånger.

Hur rent, hur fritt att kunna stryka av sig det ondas minne och med lyftad panna på nytt se dagen, glömsk av det som dog. Att våga tro, att livets kraft skall hela de sår man mot sin viljas vilja slog.

II.

Du har bränt dina skepp; se dig inte tillbaka!

Nu gäller det bruka din vilja av stål. Ty mångas intresse du har att bevaka på vägen mot klara och tydliga mål. Men bortom ett mål ligger ständigt ett annat.

Gå framåt, håll takten precis som förut. Och ve dig, om någonsin tveksam du stannat och drömt om en framkomst, en vila, ett slut.

III.

Min kraft, min glädje var borta. Jag låg där — ett brutet rö. När allt mitt mod kom till korta fanns endast ett kvar: att dö. Men livet lyfte mig åter i ett väldigt böljeslag som bär mig -- tills jag begråter mitt nästa nederlag.

IV.

När ensamheten var för tung, och mörkret låg som en mur omkring mig och jag räckte ut min hand efter en annan hand att gripa fast då fick jag tag i din.

— Men vem du är, det vet jag inte. —

Else AKERMAN

Gunhild LUNDSTRÖM

INTE BARA EN HÖGTID- LIG FRAS UTAN EN LE- VANDE KRAFT AV TRO

I januarinumret av Morgonbris fanns en gripande artikel av signaturen En sökande, en ung arbetarhustru, som med sina intryck och erfarenheter måste förvåna sig över Morgonbris stora optimism i fråga om kvinnorna, enkannerligen arbetarkvinnorna, ja arbetarskiktet överhuvud.

Denna arbetarkvinna tecknar den miljö, i vilken hon lever, mycket beklämmande. Hon måste tvivla på att man önskar ett nytt samhälle, i varje fall om det ställer större moraliska krav på sina medlemmar. Alla vilja nog ha materiellt bättre, men hur många vilja göra socialismen levande inom sig? Såväl socialdemokrater som kommunister äro i sorglig utsträckning kapitalister med förhinder, ett träffande uttryck av Hendrik de Man.

Varje ärlig iakttagare — och själviakttagare — tvingas nog erkänna, att denna vakna arbetarkvinnas kritik har åtskilligt för sig. Det är icke tu tal om att den borgerliga livsstilen — uttrycket är de Mans — är normerande för både kommunister och socialister i en förfärande utsträckning. Nu är det visserligen rätt vanskligt att strängt särskilja borgerligt och socialistiskt, och många "borgerliga" dygder äro helt visst mycket nyttiga också för en socialist. Kommunisterna ha drivit en skadlig trafik med sina slagord, byggda på motsättningen borgerligt-socialistiskt, och man har anledning att förhålla sig ganska skeptisk till "proletärkulturen". Men det ligger onekligen något, ja mycket i exempelvis Hendrik de Mans utredning om äkta och falska värden — ur socialistisk synpunkt — i boken Socialismens idé. Han ägnar i denna bok ett intressant kapitel åt den personliga livsgestaltningens betydelse och pekar på faran för förborgerligande inom arbetarklassen, hos socialismens bärare, förborgerligande i livsstil, varigenom den socialistiska saken lider skada.

Hendrik de Man konstaterar att i den socialistiska tankevärlden verka två skenbart motsatta åskådningar om lyckan, en hedonistisk — motiven vila på behov — och en asketisk. Absolut motsättning behöver icke råda mellan dessa åskådningar, och de Man menar i själva verket, att det i en sann socialism måste ingå element av båda. Den rena hedonismen anser han föra till förborgerligande men den rena askesen också till en absurditet. Det är härvidlag som ofta annars nödvändigt att få en syntes mellan tesen och antitesen.

Detta måste vara riktigt. Det är någonting tröstlöst över den grova materialism, som i socialismen blott ser en möjlighet att tillförsäkra människan de njutningar och bekvämligheter, som nu stå endast kapitalisterna till buds, en vulgär uppfattning av arbetarrörelsen som en brödfråga — att den måste vara även detta är en annan sak. Att kämpa för ökad komfort är berättigt men ej att eftersträva lyx, menar de Man. Han hävdar att man måste utveckla en positiv värdekänsla, som ger den frivilliga livsgestaltningen dess mening och inriktning, som tar sikte på det sociala svaret. Det socialistiska uppfostringsystemet måste verka icke genom moraliska föreskrifter utan genom goda exempel. Sålunda betonar de Man att nykterhetsrörelsen gjort arbetarrörelsen goda tjänster, men han vill att nykterhetens moralism skall framträda i mindre dystra, mera lev-

nadsglada färger än vad som stundom kan vara fallet. Man får akta sig för en fari-seisk egenrättfärdighet. Endast fördrag-samheten gör den dygdige draglig.

Om en gammal värld håller på att gå under och en ny uppstå, så förpliktar det alla, som arbeta för denna nya värld, att avstå från vissa handlingssätt, som skulle kunna ge skenet av att man hyser solidaritet med den gamla världens makter och tillstånd. Härav följer att vissa regler för den samhälleliga smaken icke böra tagas mindre strängt än den estetiska smakens regler. Hur strängt man tar dem beror, säger de Man, på hur strängt man vill anses vara socialist. De inom arbetarrörelsen ledande skiktens livsstil är därför en mycket viktig sak. Betydelsen av den symboliska verkan, som denna livsstil utövar på massorna, får icke underskattas. Det är otvivelaktigt att exempelvis Lenin just genom enkelheten i sin livsföring framstod som det personifierade uttrycket för den stränga, målmedvetna rörelse, som han ledde, och de Man understryker behovet inom den europeiska arbetarrörelsen av ledargestalter, som på liknande sätt kunna framstå för vänner och fiender som levande uttryck för rörelsen och dess bärande idé. Den duktige arbetare, som föres till ledande ställning, kan icke förbli "en enkel arbetare", han undgår icke att bli en intellektuells vederlike sociologiskt, men därför behöver han icke bli en borgare och filister. Han kan i sin nya omgivning representera de sociala värdekänslor och tänkesätt, som äro den socialistiska arbetarklassens.

Det kan icke nekas att de synpunkter, som här refererats, äro värda beaktande. Hendrik de Man har formulerat stränga krav, men erkänner man den symboliska verkan av de lätt observerade ledarskiktens livsförelse, som antytts här ovan, kan man icke komma ifrån kraven. De ledande inom rörelsen föregå med exempel, skrev arbetarhustrun i Morgonbris, och däri ett motto. Det blir ödesdigert om man i detta fall kan tillämpa det gamla ordet om prästen: lev som jag lär, ej som jag lever. De små, fattiga, döda själarna äro en fara för rörelsen. De måste genomträngas av socialismens idé. Den får icke vara blott en högtidlig fras utan en levande kraft, en tro, som kan stimulera till offer och försakelse och glödga hjärtana till hänförelse och kamp.

Ropet från den unga arbetarhustrun var gripande allvarligt: Mera tro och hänförelse, mera offervilja, mera socialistisk levnadstil!

ASON

VARÅR KVINNAN IRIKS- TEATERNS PUBLIK- ORGANISATION?

I tidningen Fönstret är det en manlig signatur, som ondgjort sig över den av de opolitiska kvinnoorganisationerna igångsatta aktionen för kvinnligt inflytande i radioutredningen. Han säger att här kan inte tas hänsyn till specialintressen utan här har det först och främst gällt att få sakkunniga. Men kvinnoaktionen hade givetvis inte kommit till stånd om

inte vederbörande herrar redan gjort sig skyldiga till en grupprepresentation, ty utan tvivel skulle det lätt gått att uppdriva kvinnor lika kapabla för denna utredning som väl någon av männen, ja, måhända med vissa större förutsättningar eftersom de representera den större delen av radiopubliken.

Argumentationen i Fönstret, som förresten redan anförts av de avgörande herrarna, kastade sin skugga även över kvinnorepresentationen på den stora teaterriksdagen i Stadshuset. Här sutto fem kvinnor — därav endast tre ombud, de andra två voro inbjudna — bland ett sextotal manliga ombud för de nybildade publikorganisationerna i landet från Kiruna till Ystad. En styrelse valdes för den vid tillfället konstituerade Riksteaterns publikorganisation. Där blev bara män. Som undertecknad var en bland de fem kvinnorna vågar jag säga ut att det var de kvinnliga representanternas fel. Vi brottades med radioherrarnas argument i trots av att vi hade kunnat föra fram som kandidat t. ex. ombudet från Karlstad fru Greta Bergson, som visat sig vara en mycket energisk agitator för den nya organisationen och dessutom i egenskap av f. d. skådespelerska och numera lovan- de pjäsförfattare kunde anses mer teater-sakkunnig än de flesta bland de församlade. Men vi tvekade — räddhågade att mötas av talet om specialintresse — tills klubban redan fallit, då vi just var beredda att med ljudlig stämma påvisa att det om inte annat skulle vara opportunt för en organisation som denna att försäkra sig om kvinnor i ledningen efter som säkerligen kvinnorna äro de största gynnarna av teatern, åtminstone de som ivrigast åtrå och njuta dess konst. Vi voro visserligen endast inbjudna och således inte röstberättigade, men med den lilla påpekan skulle vi ha gjort oss mera förtjänta av den annars mycket intressanta dagen, vars intensiva förhandlingar uppenbarade en överraskande stor fond av allvarligt äkta teaterintresse som rymmes hos folket runtom i Sverges bygder. Vi passa därför på att här till den verkan det hava kan gottgöra vår försummelse. Kanhända i alla fall att styrelsen finner på råd och plats för ett kvinnligt inflytande i den nya organisationens ledning. I gengäld skall denna säkert vinna en stark uppslutning av det kvinnliga intresset var riksteatern drar fram. Vi i Morgonbris ämna göra allt vad vi förmå på vår lilla kvinnliga kant för att jämna vägen för en verkligt levande folkets teater. Redan med detta nummer öppna vi våra spalter för de många problem, som kastas upp på teaterriksdagen. Fru Stina Bergman berör således i sin vidstående artikel vad A.B.F:s studieledare Gunnar Hirdman yttrade om nödvändigheten av att göra det lika lätt och billigt för folk att gå på teatern som på bio. K. A.

ATT TRIVAS ELLER ICKETRIVAS

LITET PRAT OM PUBLIK och TEATER

AV STINA BERGMAN

— Hördudu, ska vi ta och gå på teatern i kväll? Jag har inte varit på Dramaten på sex månader.

— Nej, jag har ingen klänning.

— Vi kan väl gå på hyllan?

— För att låta vännerna se att man inte har råd att gå på parkett? Nej tack. Kom så gå vi på bio. Där kostar det lika för alla. Eller nära på.

— Filmhistorierna äro ju så hemskt idiotiska. Man kan väl behöva något för själen också?

— Själén? Den sover klockan åtta på kvällen. Uttröttad efter en lång arbetsdags brist på uppiggande sensationer. Det behövs sannerligen en högtalare som darrar av synkopering för att själen skall behaga sluta gäspa. Kom så gå vi på bio.

Sålunda talade damerna och gingo på bio. Jag satt kvar där jag satt och funderade. Förbi i mitt minne passerade en lång rad tomma teatersalonger, som jag sett under det sista året. I flera olika länder, samma elände, så snart det gällt den dramatiska konsten. Hos Sacha Guitry, en av Paris' mest omtyckta skådespelare-författare, hände det alltsom oftast att publiken på andra raden före ridåns uppgång inbjöds att kliva ner på första raden eller parkett.

För att det hela skulle bli litet trevligare, och för att man skulle kunna få spara lyset på andra raden. På parkett satt kanske trettio personer, på första raden inte en katt och på andra hundra själar. Det är ju en känd sak att människan trivs bäst när hon får sitta tätt, det vet direktör Sacha och skickade därför denna hälsning till sina trogna. Paulette Pax stängde sin teater åtta dagar efter sin sista premiär i våras ty — det blir så dålig luft i salongen när den är tom, så man kan inte andas, sade hon. Dulin gjorde konkurs en gång i kvartalet till dess han hittade på att hala upp en skön, naken kvinna, som han kallade för Freden, ur en brunn utan botten, som han kallade för Människlighetens Dumhetsbrunn. Och så sjöng han krigs-sånger i mellanakten så det ekade i väggarna. Då väcktes själar i massor och teatern slapp stå tom. Baty släpade ett bra stycke över sin scen till dess publiken uteblev fullständigt. Då grävde han fram en gammal roman Dostojewski och gjorde därav ett stycke film dramatik i granna färger. Dessutom annonserade han öppet vad alla visste i hemlighet nämligen att ingen behövde betala mer än halva biljett-

Fru Stina BERGMAN, författaren Hjalmar Bergmans maka och dotter till skådespelarparet Augusto Augusta Lindberg, höll nyligen inför Stockholms kvinnoklubbar ett föredrag om teater och film på ett så briljant sätt att publiken satt andlöst lyssnande och det fanns säkert inte en åhörare, som ej gick hem med en nyväckt kärlek till Thalia och ett säkert öga för gränsen mellan film och teater. Morgonbris i sin tur passade på tillfället att försäkra sig om fru Bergmans medarbetarskap, för att en större publik skulle få stimuleras av denna spirituella teatersakkunnighet.

priserna. Och publiken blev så tacksam över att slippa gå på bio men få gå på bio ändå, så man stod tålmodigt i kö dag ut och dag in för att få vara med. Ty den trivdes. Redan första tablån var så spännande att själen aldrig hann börja gäspa. Man slogs i skallen, finurligt talat, av en mördare som var ung och skön och hung- rig. Vad behövs mera för att en mördare skall bli intressant. Tablärna avlöste varandra i snabbt och skickligt tempo, alla på scenen talade ett gudomligt vardagsspråk som alla förstodo. Det var först i tolfte eller trettonde tablån som faran för vantrevnad infann sig. När Batys stora konstnärliga ambition sprängde banaliteterna i luften och han lät primadonnan framföra djupsinnigheter i frihet. Själarna i salongen voro lyckligtvis så grundligt uppiggade, att de följde med av bara farten. Och Baty var lyckligtvis så klok att han stängde in djupsinnigheterna just som själarna började fundera på att ta sig en liten gäsp. Och sluttablån förjagade varje tanke på gäspning, ty den var filmatiskt sett glänsande. Av Dostojewski fanns inte mycket i pjäsen, men så mycket mera av Baty. Jag satt och njöt över hans skicklig-

het och klokhet, som skänkt honom denna glänsande publikframgång. Att sörja för Dostojewskis skull brydde jag mig inte om. Det är trivsamt med folk som har framgång. Man ler mot dem så länge den varar. När de gräva så djupa gropar åt andra att de själva trilla däri, ja då spot- tar man på dem och säger — det var rätt och lagom åt dig. Ligg där du ligger för nu går jag till konkurrenten tvärs över gatan.

I London såg jag ett par fina, långsamma och djupsinniga pjäser, där publiken satt och gäspade — femton gånger — i kvartentakt. Pjäserna voro litterärt gedigna, de spelades gediget och publiken var gediget fåtalig. Man tittade besvärat omkring sig för att upptäcka en medmänniska, i vars förstående sällskap man kunde diskutera sitt misstag att ha gått på teatern i stället för på bio. Jag satt och funderade på varför direktören tar upp en pjäs, som han på förhand borde veta icke skall gå. Inga tricks, ingen musik, tre stackars vanliga akter utan vridscen, färglöst och sprall-löst som det dagliga släpet, med prat om sånt som man undviker att prata om i det dagliga livet, för det tröt-

tar hjärnan. Man tackar och går från teatern om man är hövlig, ångrar man sina biljettpengar blir man ohövligh och går utan att tacka. Går till en bio, där bilderna springer med en sådan fart att de bita varandra i svansen, där musiken skraller och viskar i behaglig omväxling, där sköna människor exponera sina egna och sina toaletters raffinerade linjer, där det talas om sånt som alla vill höra och alla kunna förstå. Där den som är trött kan få sitta och småsova utan att bli störd och den som är vaken och pigg kan få diskutera sitt hjärtas angelägenheter med sitt sällskap, utan att de luckor som uppstå i historien, på grund av bristande uppmärksamhet, generera avnjutandet av fortsättningen på minsta sätt. Ty det är så behagligt lite att förstå att man förstår ändå.

Men om man vet att en teater ger en verkligt förstklassig detektivpjäs, spelad med liv och lust och kärlek, ja då kan man utan samvetsqual besluta sig för att gå dit. I London fanns en enda teater som hade lapp på luckan om kvällarna och där gavs en pjäs, som hette Tio minuters alibi. O, milde himmel, vad det var spännande. Spännande på allt sätt och vis. Spännande att se om salongen var full, spännande att se de eleganta damernas toaletter, spännande när ridån gick upp och husch, så mycket mera spännade när den gick ner för första akten. Man satt som på nålar och ramlade i famn på sin granne, av pur spänning, ifall det var en trevlig granne förstås. Det pratades i salongen, man slog vad med sin granne, som var trevlig, hur det skulle gå, det tippades som på en kapploppningsbana och när klockan i slutscenen slog de slag, som skulle bevisa den sympatiske mördarens skuld, då skrek publiken av förskräckelse, och när det sedan bevisades att klockan gick tio minuter före och detta bevisade den sympatiske mördarens oskuld, då jublade publiken. Fastän den visste att den sympatiske var mördaren. Det var spännande och trevligt. Man trivdes och gick dit. När man kom hem och satte sig att nagelfara historien, fann man till sin häpnad att det logiska sammanhanget fattades på flera ställen, att det där alibit var en bluff och att den tjustige mördaren egentligen var ganska korkad — men då var det för sent att göra anmärkingar. För resten hade man haft så rasande trevligt så man förlät författaren allt. Jag erkänner villigt att jag avundades den författaren, som skriver en pjäs så bra att han får fulla hus i salongen. Även om pjäsen är dålig. Ty det är större konst i våra dagar att få fulla hus i teatersalongen än att skriva ett odödligt mästerverk.

Om man skulle titta lite närmare på frågan — varför stå teatrarna tomma då biograferna vanligtvis ha goda hus?

Jag för min del tror att de höga biljettpriserna, samt den stora skillnaden på priserna i olika delar av salongen spelar den största rollen. Folk vill inte ha fattigdoms-

Varför är folk alltid så obegripligt högtidliga i teatersalongen?

etikett på sig när det gäller att roa sig. Dessutom börja vi bli lika fattiga alla, och eftersom vi måste arbeta och knoga var och en på sitt sätt, så finns det ingen orsak varför den ena skall sitta på en plats som alla vet kostar sex kronor, och som dessutom kanske är en fribiljett, då en annan sitter på en stol som kostar en krona, och som absolut inte kan vara en fribiljett. Teatern är gammalmodig, ty dess salong är byggd för att visa att det finns rikt folk och fattiglappar. Och detta chockerar i våra dagar då det gäller för den fattige att se ut som om han vore rik och för den rike att se ut som om han vore fattig. Teatersalongen skall vara byggd så att alla se lika bra och alla platser skola

kosta lika mycket. Då gäller det att gå upp om morgnarna och ställa sig i kö för att få bästa biljetten, ty även om direktören bedyrar att alla platser äro lika bra så vet publiken att somliga äro bättre och handlar därefter. Denna vetskap är mycket värdefull, ty det finns ingenting som "drar" så bra som kö framför luckan. En annan olägenhet är garderoben. Varför får man inte gå in med hatt och kappa på? Hur många självförsörjande damer ha inte en kjol som är blanksliten där bak och ett litet, litet hål under högra blusärmen. Det där hålet skulle man ha lagat under de sista två veckorna, men det har inte blivit av. På bio kan man gå ändå, för där tar man inte av sig kappan, men på teatern

måste man hänga kappan i garderoben och kors i jisse namn, ärmfodret är ju träsigt! Innan man hunnit stoppa det lilla hålet och sy fast ärmfodret har ridån gått upp och sedan får man inte komma in. Det är otrivsamt. Vi går på bio.

Och så detta. Varför är folk alltid så obegripligt högtidliga i teatersalongen? Vad som än spelas. Det måste vara de dyra platsernas fel. Har man råd att betala sex kronor för en parkettbiljett så bevisar detta att man är fint folk och fint folk skrattar inte högt, ropar inte heja eller bravo eller ner med skurken och upp med ridån. Fint folk sitter tyst och har tråkigt, för det är fint. Ätminstone hemma i Sverige. Jag ropade bravo i Dramatens sa-

long härom kvällen och blev så uttittad att jag måste gå ut. I dörren hörde jag en högbarmad dam tala om "förfärligt ouppfostrat". Jag beslöt att nästa gång jag vill njuta av yrkesskicklighet så går jag på en fotbollsmatch. Där får man åtminstone ge fritt utlopp åt sin förtjusning i höga rop av fröjd. Sånt är trivsamt och nyttigt för själen. Det är inte underligt att folk föredrar fotbollsmatcherna.

Och det värsta av allt är mellanakterna på teatern, dessa spelade en viktig roll på den tid då det gällde att dricka så mycket punch som möjligt på mellanaktskvarten, och att titta på grannfruns klänning som kanske var ett uns finare än min, och alltså måste bojkottas. Jag behövde en kvart för

att trampa ner hennes kjolfäll och genom ett alltför påträngande sätt hinna ohjälpligt förstöra hennes stora puffärmar, som verkligen voro mycket lyckade. Numera finns det ju ingen punch, och kjolfällar och puffärmar ha vi lärt oss respektera, ty vi få vackert sy våra egna själva, även om vi råka sitta på parkett. Dessutom ha vi lärt att inte vara småsinnade. Det finns alltså ingen rimlig anledning att behålla alla mellanakterna för publikens skull. För omdekoreringsen måste det finnas vridscen, ty vi äro vana vid snabba ombyten från biograferna. Och det vill vi ha. För annars trivs vi inte.

Och så vill vi ha musik. Ty annars kunna vi stanna hemma och höra på radion, där världens alla förnämsta artister tävla om att väcka vår hänförelse. Tänk vad det är billigt och bekvämt. En apparat kan man alltid tigga sig till i julklapp och den lilla licensen kan man betala om man så vill, och smita ifrån om man är en sämre person. Och har jag lust så kan jag sätta högtalaren vid min säng och gå och lägga mig och somna mitt i ett skälvande pianissimo från Scala i Milano, ett pianissimo som ger de fagraste drömmar och vakna just som Fridolf Ruhdin säger en lättfattlig kvickhet, en kvickhet som kommer mig att ligga dubbel av skratt. Det är trivsamt. Varför inte stanna hemma och höra på radion?

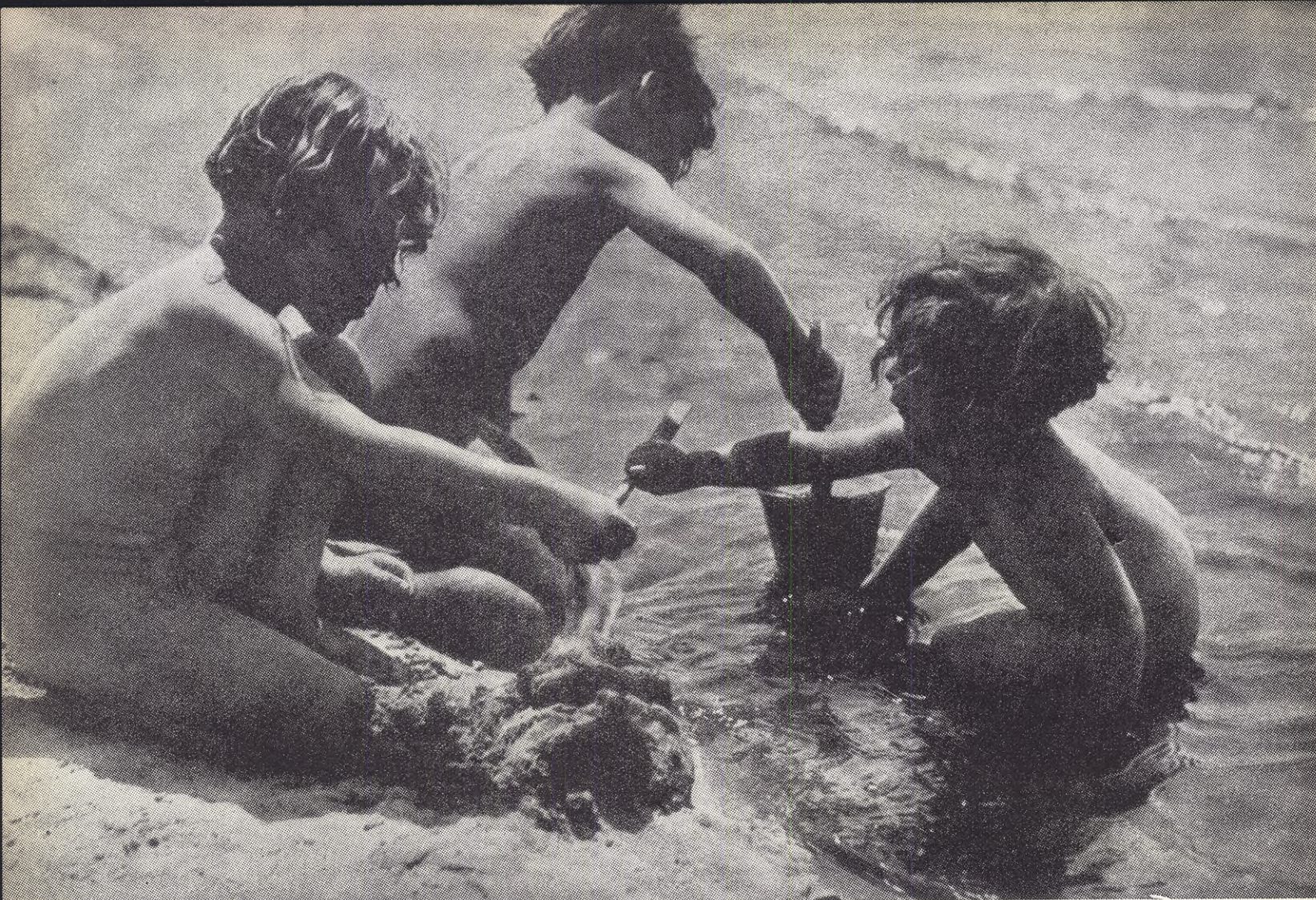
Om man tänker på att en klämmig operett går i årtal då däremot ett tankens stillsamma mästerverk tynar bort från affischen efter en vecka, så måste man ju fråga sig — varför? Svaret är så enkelt, så. Därför att folk äro skapade sålunda, i våra dagar. Det har ju funnits tider då man lyssnade till Sofokles visdom och Aischylos dramer lika intensivt som man nu lyssnar till Lehárs och Benatskys arior och ballader. Tider då man gladeligen stannade kvar i salongen för att till sista rim höra vad Goethe och Schiller skaldade om, och då dessa herrar kunde hålla sin publik i lika förväntansfull spänning som det nu behövs en förstklassig kriminalpjäsförfattare till att åstadkoma. Men likaväl som vi vuxit ifrån Sofokles och Aischylos kunna vi ju växa ifrån Lehár och Benatsky. Och lika väl som Goethe och Schiller nu anses hårdsmälta kunna vi ju snart gripas av illamående vid tanken på den brottmålsdiet vi inmundigade anno nittonhundratrettiofyra. Och söka tröst hos en gammal vis man som levde för länge, länge sedan och som bar namnet Sofokles, eller var det Aischylos, nej, nu minns jag att han hette Goethe.

Varför misströsta? I all synnerhet om man inte är teaterdirektör.

Är man nog olycklig att vara det så har man bara att finna sig och försöka göra det bästa möjliga av det omöjliga. Skulle man råka vara så gränslöst olycklig att man är nog gammaldags att ha konstnärlig ambition, så gör man givetvis konkurs. Men det är ju ingen olycka.

»På bio kan man gå ändå, för där tar man inte av sig kappan».

Sol och luft till barnen!

Foto Becker & Maass, Berlin. Ur samlingen »Kinder».

MORGONBRIS BOSTADSSEKTION

ARTIKEL I I
BOSTADEN OCH HÄLSAN
AV STADSLÄKAREN I LUND
DR OLOF JOHNSON

Jag har många gånger frågat mig själv och andra efter drivkrafterna till att människorna söka förbättra sina bostadsförhållanden. Jag vill nu inte fatta frågan ur historisk synpunkt, det vore ett fåfängt försök, ty någon verklig kunskap om bostadskulturens utveckling ha vi inte och komma väl aldrig att nå fram till. Den förkättrade statistiken är ett modernt påfund och då den faktiskt är den enda metod, som kan skänka oss en något så när sann kunskap om dylika ting, så kommer det att vara våra barnabarn förbehållet att studera frågan historiskt och då sannolikt med våra nuvarande förhållanden såsom objekt för beskärmelelsen över "den gamla usla tiden". Jag tar saken mycket enklare och frågar: vad är det som gör att herr Svensson, när han fått en löneförhöjning söker upp en bättre lägenhet? Redan denna lilla fråga blottar en massa

hart när outredliga sammanhang och ett försök att klara ut dem, skulle åstadkomma en psykologisk samhällsroman. Man skulle få lära sig att ofta tämligen banala känslor driva fram till detta lovvärda beslut, Svensson vill inte bo sämre än Johansson, han vill höja sin sociala standard, han vill visa hur fint han bor och för detta betalar han gärna en högre hyra. Det är klart att även vissa trevnads- och bekvämlighetssynpunkter spela in, hos fru Svensson göra väl dessa sig mera gällande. Står en "egen stuga" på tapeten, komma känslöbetonade, romantiska drömmar med i spelet och bestämma utgången. Intet ont i detta, vad jag vill ha fram med mitt resonemang är, att hälsosynpunkterna sällan få bli avgörande (eller ens kunna bli det) vid valet av bostad. Även om man tröstar sig så där i förbigående över den stora hyresutgiften med att det blir soligt och bra för barnen, så är den djupast drivande kraften nästan alltid en annan. Om det vore fint att bo i lägenheter, som sakna fönster, eller hade matta fönster, skulle många Svenssöner gladeligen hyra dem.

Nu ha, mest under sista årtiondet, lyckligtvis de hygieniska synpunkterna på andra vägar kommit att få spela en större roll. När bostadsproblemen diskuteras ur

samhällssynpunkt av stadsplanerare, hygieniker, lagstiftare och andra samhällsförbättrare, är faktiskt omsorgen om folkets hälsa alltid det motiv, den moraliska murbräcka, varmed man går till anfall mot dem, som anse bostäderna vara bra som de äro. Mången skall nu säkert påstå att jag här fäktar mot obefintliga åskådningar, ty alla som tänkt på saken äro väl överens om den avgörande betydelse för hälsan, som bostadens kvalitet har. Men så lyckligt är det inte, jag har otaliga gånger även i "upplysta" kretsar fått invändningar emot mig såsom denna: Ja visserligen är den här lägenheten urusel, men dom gamla ha ju bott här hela sitt liv och vad jag vet ha de ej varit sjukligare än andra f. ö. vill de visst inte flytta. — Eller i ännu större stil: Ser du hälsotillståndet i våra stora städer har under sista årtiondena stadigt förbättrats, trots att i slumkvarterens bostadsförhållanden några större förändringar ej ägt rum. — Dylika tänkesätt möter man bland folk ur alla kretsar och om deras inställning ej är direkt kritisk, så äro de ofta synnerligen ljumma i sin uppfattning om sambandet mellan bostad och hälsa och föga böjda att försöka överblicka frågan i hela dess vidd, ännu mindre kan man få dem intresserade av ett aktivt hand-

lingsprogram. Detta är den grundläggande orsaken till att vårt samhälle ej verkligt radikalt givit sig in i kampen mot bostads-eländet. Ty det är min optimistiska tro på människorna, att om de i grunden förstå och tro på en god sak, låta sig alla hinder besegras, även de ekonomiska. Tron kan försätta berg, men det gäller att skapa fram tron, att predika, att klargöra, att övertyga varenda människa, som vill böja sig för sakskalet, om den nedbrytande inverkan en låg bostadsstandard har på folkets kroppsliga och andliga hälsa.

JU SÄMRE BOSTÄDER, DESS FLERA SJUKDOMAR

För den i den moderna medicinska vetenskapens föreställningar om sjukdomarnas natur invigde, är det från början rätt självklart att bostäderna måste spela en framstående roll i det komplex av orsaker till sjukliga rubbningars uppkomst och förlopp, vilket vi numer räkna med. Det synes sålunda givet att smitta av alla slag (d. v. s. våra infektionssjukdomar) lättare ska spridas i trångbodda, vanskötta, illa utrustade lägenheter än i fullgoda och välskötta sådana. Lika naturligt synes det vara att fuktiga, dragiga och mörka bostäder ska nedsätta kroppens förmåga att besegra sjukdomarna, då de en gång utbrutit. Men dessa allmänna betraktelsesätt verka föga övertygande och jag måste gripa till grövre vapen. Jag börjar med statistik, förnuftigt handhavd ger den pålitlig kunskap. Det vanligaste sättet att statistiskt undersöka bostadens roll för hälsan är att ta och jämföra två befolkningsområden, det ena med goda, det andra med dåliga bostadsförhållanden. Dylika undersökningar finns det ett otal av i alla civiliserade länder, de största och mest bevisande ha vi från England och Tyskland. I Birmingham har man t. ex. under 5 år jämfört två distrikt av ungefär samma storlek men med väsentligt skilda bostadsförhållanden, det ena ett slumdistrikt, det andra ett distrikt med välbärgade hantverkare, tjänstemän etc. Resultatet blev följande:

	Dåligt distrikt.	Gott distrikt.
Befolkning	154.662	133.623
Dödlighet = årliga dödsfall per tusen innev.	21.1	12.3
Spädbarnsdödlighet ...	32.8	24.0
Dödsfall i lungtuberku- los	1.511	742
Dödsfall i mässling ..	647	161
Dödsfall i diarré o. tarminflammation ..	1.126	238

Skillnaden mellan de båda distrikten är som synes fruktansvärd. I genomsnitt är dödligheten resp. sjukdomsfrekvensen i det dåliga distriktet nästan dubbelt så stor

som i det goda. Och siffrorna äro endast ett enda exempel ur det outtömliga förråd, som litteraturen bjuder. Var helst man gjort sig besvär med att undersöka saken, har man funnit precis samma förhållanden. Man har varierat undersökningsbetingelserna på alla möjliga sätt, man har t. ex. i Tyskland delat in stora områden i zoner efter befolkningstätheten och från zon 1 till zon 4 funnit stigande siffror på tuberkulosdödligheten, man har undersökt lägenheter med olika antal boende per rum och ju tätare lägenheterna äro befolkade, dess större är sjukdomsfrekvensen och dödligheten, man har delat in ett antal bostäder i kvalitetsgrupper och funnit att lägre kvalitet, alltid förenas med större sjuklighet bland de boende. Överallt, under alla omständigheter peka resultaten i en enda riktning, ju sämre bostaden är, dess sämre är hälsotillståndet, dess större dödligheten. Många hygieniker tala rent av om en särskild "bostadssjuka", som framförallt träffar barnen och gör dem mindre motståndskraftiga mot kroppsliga och moraliska påfrestningar i livet.

FATTIGDOM ÄR OCKSÅ EN SJUKDOM

Nu vore det visserligen fel att påstå, att bostaden ensamt åstadkommer allt detta, denna överdödlighet, denna sjuklighet och dessa moraliska skador. Ty det är naturligtvis så, att en mångfald orsaker samverka till att framkalla skadan och det är rätt svårt att med hjälp endast av statistik renodla de olika faktorerna och bestämma deras storlek. De människor, som bo i usla bostäder, äro merendels de fattiga och de höra alla inom den sammanfattande sjukdomsgrupp vi kalla pauperism (fattigdom), inom vilket vittomfattande begrepp det rymmes många hälsoskadliga faktorer. Vi ha sålunda bl. a. att räkna med brist på lämplig föda, vila, läkarvård, personlig renlighet och mera sådant. Men även de flesta av dessa faktorer bero indirekt på dåliga bostäder och alldeles säkert är, att det är bostadsfaktorn, som spelar den avgörande rollen för uppkomsten av den stora skillnaden i hälsotillstånd vår statistik visar.

SUND BOSTAD BÄSTA HÄLSOSKYDD

För att ytterligare kunna stärka påståendet om bostadens avgörande roll, skulle det vara ytterst intressant att ha tillgång till följande experiment utförd i stor skala. Tag den fattiga och sjuka befolkningen som den går och står från dess dåliga bostäder och sätt den i förstklassiga hus och undersök sedan hur hälsotillståndet förändras. Dylika "undersökningar" äro faktiskt redan utförda i England, man har

där sanerat stora slumkvarter och överfört befolkningen till verkliga hälsobostäder och såsom var att vänta har man trots den korta observationstiden funnit en påtaglig förbättring av hälsan, framförallt har sjukligheten och dödligheten i tuberkulos avtagit. Som slutresultat av dessa statistiska betraktelser torde det oemotsägligt stå fast, att dåliga bostäder och den miljö de erbjuda, utgöra en fara för vår hälsa, vilken knappast kan överskattas och att å andra sidan sunda och välskötta bostäder är ett av de bästa skydden mot sjukdomar, vi överhuvud taget äga.

VAD ÄR EN SUND BOSTAD?

Om vi nu alltså enats om denna ståndpunkt, så återstå de viktiga uppgifterna att undersöka på vilka sätt dåliga bostäder åstadkomma ohälsa och vidare hurudana bostäderna skola vara beskaffade för att kunna betecknas som fullgoda ur hygienisk synpunkt samt till sist att söka skaffa oss en uppfattning om bostädernas verkliga tillstånd i vårt land. Ja det är ett litet program, som täcker så gott som hela bostadshygienen och det är sannerligen inte något litet ämne. Men vi ska ta huvudsakerna och sedan komma säkerligen de följande artiklarna om bostadsfrågan, vilka redaktionen planerar, att utfylla luckorna i min framställning.

TVÄTTRUMMET — DEN VIKTIGASTE VENTILATIONSANORDNINGEN

Låt mig först taga upp till behandling det viktigaste kapitlet, det som strängt taget utgör grundproblemet i hela bostadsfrågan, överbefolkningen av lägenheterna. Denna är alltid relativ d. v. s. den beror antingen på att lägenheten är för liten (rummen för få eller små) eller på att de som bo i dem äro för många. Tidigare var man benägen att anse den största vådan av överbefolkade bostäder vara att söka i bristen på frisk luft eller rättare i närvaron av för stora mängder kolsyra och andra giftiga ämnen, vilka dels utdunsta från människokroppen, dels utandas med andningsluften. Detta är felaktigt, ty i verkligheten stiger så gott som aldrig koncentrationen av dessa skadliga ämnen till en grad, som kan göra dem farliga och dessutom kan detta lätt motverkas genom ventilation av rätt enkel art. De obehag, det illamående man känner i överbefolkade lokaler, beror till allra största delen på att luften är stillastående och då bildas runt varje kropp ett lager stillastående luft, vilket hindrar vattenavdunstningen och värmeutstrålning från huden, sålunda rubbande kroppens förmåga att reglera sin temperatur. Då hotar överhettning och det

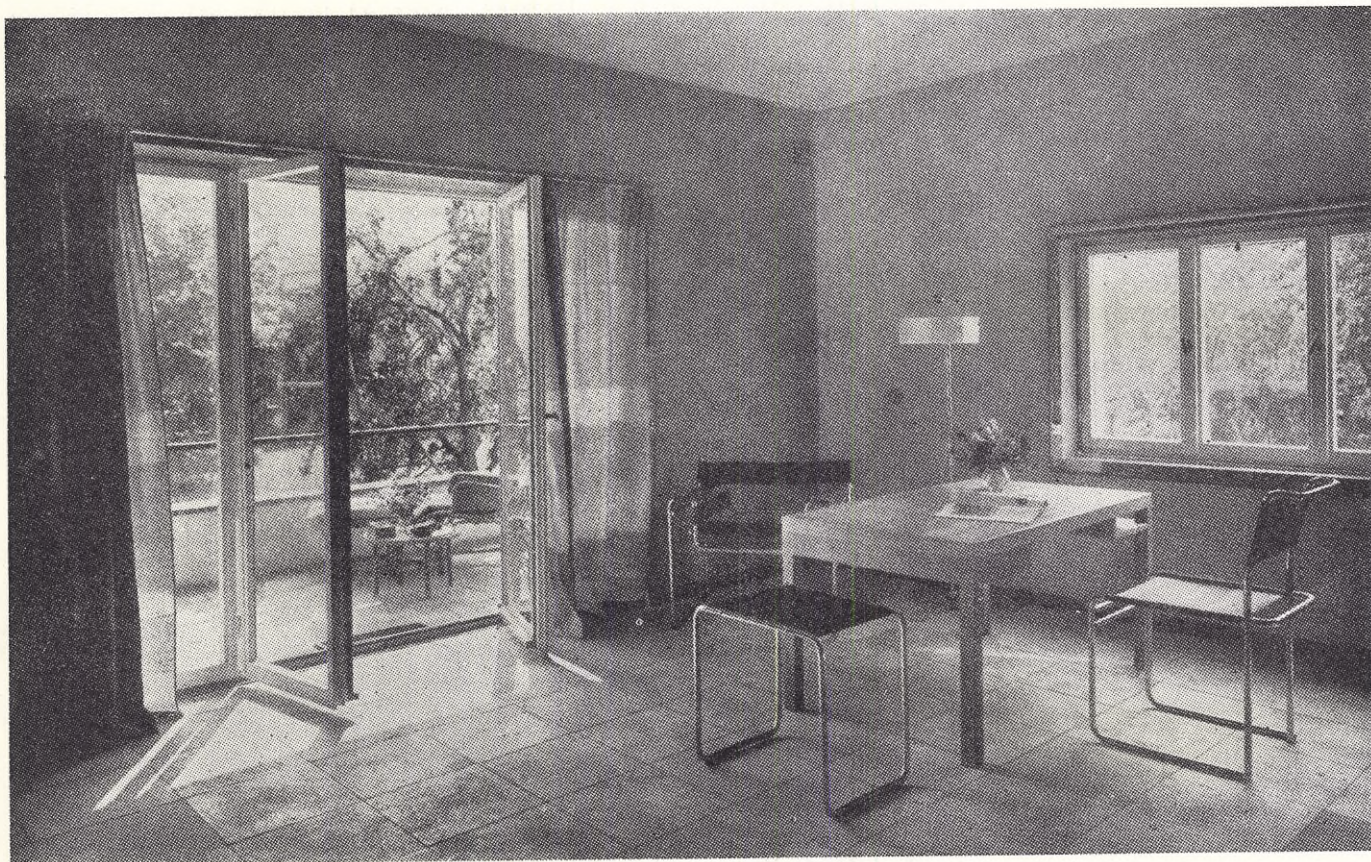
är detta som ger obehagen och innebär faran. Därför är den sunda och vederkvickande sömnen i vällyftade rum huvudsakligen beroende av luftmassans rörelse, därför skall också vädringen ske genom ett fönster och ej genom en otillräcklig ventil. I Sverige är som bekant den allmänna uppfattningen en helt annan, där är rörlig luft lika med drag och drag är det farligaste som finns. Ett annat obehag i överbefolkade rum är den dåliga lukt, som lätt uppstår där. Även denna är blott delvis beroende av direkta utdunstningar från människokropparna, till större delen beror den oftast på bristande förmåga eller möjlighet att hålla lägenheten ren och snygg, man må betänka svårigheten att hålla en liten lägenhet med många barn ren — om den t. ex. saknar tvättrum. Enligt Höjer är också tvättrum-

risk att smittas. På detta sätt spridas vanligen våra farligaste infektionssjukdomar såsom: difteri, scharlakansfeber, influensa, hjärnhinneinflammation, halsfluss och ofta tuberkulos. Det är alldeles självklart att risken för smitta på denna väg, skall vara större i trångbudda lägenheter än i andra och det är därför på mycket goda skäl, som hygienikerna fordra att varje person skall ha till sitt förfogande minst 5 kvm golvyta eller en luftkub på 20 kubm. Dessa farliga droppar falla nämligen rätt snart till golvet och där äro de genast betydligt mindre farliga, de torka in och då dö bakterierna snart. Vissa arter, framförallt tuberkelbacillerna, kunna dock hålla sig levande i lång tid, de kunna virvlas upp med dammet, eller de kunna slickas upp utav lekande barn och så överföra smitta på många lömska sätt. Mot detta hjälper

ra, men på hemmen, där vi fortfarande ha att räkna med de flesta sjukdagarna och inom vars väggar det kommande och det arbetande släktet vistas större delen av sitt liv, på dem kunna vi inte upprätthålla ens de mest elementära hygieniska krav, det skall jag snart visa.

LUGN OCH ORDNING ÄRO UTESLUTNA

Jag tror mig nu ha klargjort hur infektionssjukdomar av många slag och bland dem de värsta av våra plågoris (influensa, tuberkulos) frodas och spridas i trångbudda lägenheter och hur därför en rationell kamp mot dem till stor del sammanfaller med kampen mot trångboddheten. Jag kanske då vågar, utan att bliva missförstådd därhän att jag skulle vilja

Hälsobostäder
åt alla!

met den viktigaste ventilationsanordningen i en lägenhet.

BACILLERNA TRIVAS I EN TRÅNG BOSTAD

Den stora faran med överbefolkade lägenheter ligger emellertid på andra plan. Vi ha först risken för spridning av infektionssjukdomarna genom s. k. dropp- och damminfektion. Då en människa nyser, hostar eller ropar, sprider sig från hennes mun en kägla av droppar, vilken har sin spets vid munnen och sin bas i 1½—2 m. därifrån. Med dropparna föras exemplar av alla de sjukdomsalstrande bakterier, som för tillfället leva i hennes näsa, mun och luftvägar, och om en medmänniska direkt inandas dessa droppar, löper hon stor

framförallt en genomförd renlighet och därför måste lägenheterna vara så inrättade, att de lätt kunna hållas rena, korkmattor eller liknande golvbeläggningar borde vara obligatoriska och dåliga trägolv med stora sprickor skulle kunna förbjudas. Av stor och självklar vikt ur synpunkten att förhindra smitta är också att antalet rum är så pass stort, att en sjuk familjemedlem kan isoleras i ett ensamt rum t. ex. vid influensa och de mycket vanliga "förkylningarna". Ja, så borde det vara, men hur är det? För de sinnessjuka och sinnesslöa, för blinda idioter och många andra mindervärdigheter kategorier bygger samhället anstalter enligt alla modernerna hygieniska principer. Våra sjukhus motsvara nästan allt hygienikern kan ford-

ta tillbaka eller förringa mina påståenden kasta ut den paradoxen att den allra största faran med de trånga, överbefolkade bostäderna dock ligger på ett annat område: de erbjuda ej lugn och ro för nervsystemet, de ge ej möjlighet åt individen att isolera sig med sina egna bekymmer och förströelser, de skapa ej någon lämplig miljö för barnens moraliska fostran, de uppmuntra ej till ordning och renlighet, de äro kort sagt en kräftska på samhället även ur den andliga odlingens synpunkt. Men dessa problem äro så viktiga att de fordra sin särskilda artikel och jag övergår i stället till att i korhet diskutera frågan om hur stor en lägenhet skall vara för att fylla hygieniska minimikrav.

(Forts. sid. 28.)

SKOLAN OCH TIDSLÄGET

AV ÖVERLÄRAREN
MATHILDA HOLMGREN

Att framtiden beror av ungdomen och dess fostran är en sanning, som i vår tid insetts och erkänts utan hänsyn till huru olika åskådningarna i övrigt må vara gällande arbetet för samhällets bästa. Det nuvarande tillståndet i vårt land vidkommande detta spörsmål är emellertid sådant, att man gripes av oro, när man tänker på vad framtiden månne bära i sitt sköte.

Det må därför tillåtas mig att i egenskap av lärarinna söka giva en — visserligen mycket summarisk — skildring av skolan i våra dagar, enkannerligen då folkskolan, i vilken mer än 90 % av barnen i vårt land få sin grundläggande och — i de flesta fall — enda undervisning och säkerligen i många fall sin enda fostran. Jag gör det framför allt av det skälet, att den kommande tiden av flera tecken att döma hotar att bli en nedisningstid för de reformer, som till fromma för barnens utveckling, genomförts och hålla på att genomföras i våra skolor och icke minst inom folkskolan. Det gäller för oss att se upp med vad som i detta avseende föregår inför våra ögon och sätta in våra krafter för att försvara åtminstone det viktigaste av vad som vunnits innan raseringen av det, som byggts upp inom vår skola, nått så långt, att vår ungdom tillfogats en obotlig skada. Jag är livligt övertygad om att kvinnorna ha förståelse för dessa frågor.

Det är ett obestriddigt faktum, att de nya idéer, som revolutionerat vår undervisning dithän, att barnet ställts i medelpunkten av densamma, spåras långt tillbaka, fast de först i vår tid i större utsträckning verkat befruktande inom skolans värld. Slutet av föregående sekel och tiden fram till 1914 kännetecknas av ett spirande liv inom såväl psykologiens som pedagogikens värld. Man går kraftigt och målmedvetet till storms mot föräldrade åsikter såväl beträffande undervisning som uppfostran. Den gamla skolan med sin negativism och sin auktoritetstro får så småningom rymma fältet, särskilt inom områden, där barnpsykologien och den moderna läkarvetenskapen hjälpts åt att lägga grunden till helt andra och mera fruktbara metoder vid handledning av barn och ungdom.

Det kräves respekt för barnets personlighet; såväl kroppslig som andlig misshandel är bannlyst. Barnets aktivitet, dess rörelsebehov, dess sinne för realiteter, dess begär efter att få ge uttryck åt sin skapardrift söker man tillmötesgå på olika sätt. Skolan, där den är som bäst, vill bereda dem möjlighet att leva sitt liv så rikt och fullt, som deras fysiska och andliga krafter giva förutsättning för. Man vill ge barnet rätt till sin barndom, och härmed menar man sig bäst tjäna barnet även när det gäller dess framtid.

Vår nu gällande undervisningsplan av år 1919 bäres upp i stort sett av dessa idéer. Visserligen är den tillkommen efter kriget men den är ingen kristidsprodukt. Den ger riktlinjer för skolarbetet, som visat sig vara synnerligen värdefulla.

Hembyggsundervisningen, det manuella arbetet i dess skiftande yttringar, skolbiblioteken icke som fristående utan i undervisningens tjänst m. m. visa, huru skolarbetet genomsyrats av de nya idéer, som ligga till grund för denna undervisningsplan. Skolan har blivit en plats, där barnet trivs, en verkstad, där det arbetar, ett hem, som barnet, när ferierna äro slut, motser med längtan.

I de större samhällena har skolan genom sociala välfärdsinrättningar av olika slag sökt kompensera vad som brutit i hemsrens möjlighet, när det gällt barnen. Till detta får man hänföra skolbarn, tandvården vid skolorna, den obligatoriska läkarundersökningen och bespisningen av fattiga och kläna skolbarn samt skolkoloniverksamheten. Även de s. k. hälsoklasserna får väl räknas dit. Jag vet väl, att många ställa sig tveksamma inför lämpligheten av att skolan på detta sätt ikläder sig förpliktelser, vilka tillhöra hemmen. Men de bland oss, som ha erfarenhet av skolarbetet, särskilt på sådana platser, där barn från mindre välsituerade hem äro i majoritet, äro införstådda med vilken välsignelse det är att dylika inrättningar finnas, och hur man på mången plats skulle kunna reda sig dem förutan, är helt enkelt otänkbart.

Att allt inte är fullkomligt inom skolan som det nu är, är jag den första att medge. Nyligen företagen undersökning — de kända Cederbladiska proven — rörande behållningen av skolarbetet ha visat, att det finns stora brister. Ja väl, det förnekas ej. Men å andra sidan måste man besinna, att vår undervisningsplan, bäraren av de nya idéerna, är av jämförelsevis ungt datum och att inom knappast något område det gamla och förbrukade är så svårt att få utmönstrat som inom uppfostran och skolans värld.

Ett är emellertid säkert, vi äro inne på riktiga vägar. Vi ha inom vår skola aldrig gått utanför gränserna för det som varit beprövat och praktiskt genomförbart. Steg för steg har skolarbetet med stöd av det allmännas hjälp gått framåt.

Men vad är det, som vi i dessa dagar få

En skolflicka av i dag.

uppleva om icke det ena försöket efter det andra, syftande till nedskärning av de anslag, utan vilkas stöd skolans fortsatta verksamhet enligt de linjer, som här uppdragits, icke kan fortgå. Att besparingsåtgärder äro nödvändiga, ja ofrånkomliga i en tid som den innevarande, kan det väl inte falla någon förnuftig människa in att bestrida, att det även inom skolans gebit kan finnas områden, där dessa åtgärder äro berättigade, skall heller icke förnekas. Men då man på visst håll vill göra gällande att vår skolorganisation närmast kan liknas vid ett augiasstall, där en ordentlig upprensning är av nöden, då blir man betänksam angående vart vederbörande syfte.

Jag kan här inte gå in på de förslag, som bland annat skatteutjämningskommittén framlägger enkannerligen gällande vår folkskola.

Ecklesiastikministerns begärda utredning angående möjlighet för införandet av en obligatorisk 7:de klass bebådar en ljusning, och det är att hoppas, att tiden ej skall ha skridit allt för långt fram innan planerna på en förlängd skolplikt vinner verkställighet. Endast den fruktansvärda ungdomsarbetslösheten utgör ett fullgott skäl för en utökning av skoltiden. Ty det måste väl vara i hög grad inkonsekvent att samtidigt med att staten och kommunerna anordna såväl allmänbildande kurser som kurser för skilda yrken, sluta gossar och flickor i 13-årsåldern skolan för att trängas med de vuxna på arbetsmarknaden. Där man tagit skatteutjämningskommitténs förslag till intäkt för att genom sammanslagning av klassavdelningar minska antalet lärarkrafter, där vinner man icke alltid det

bästa resultatet av undervisningen. Att läraren med folkskoleavdelningar på 40 och därtöver, och med småskoleklasser på omkr. 30 och flera barn omöjligt kan förverkliga de krav, som undervisningsplanen ställer på arbetet inom skolan, är uppenbart. Det är helt enkelt utförbart även för den bästa läraren. Den stora skaran, som blivit honom anförtrodd, tvingar honom tillbaka till de gamla metoderna. Något tillgodoseende av det enskilda barnet kan det knappast bli tal om. Den individuella undervisningen blir satt ur spelet. Det blir drill i stället för fostran, och den gamla disciplinen kommer av sig själv åter i högsätet.

Det ligger ju också något groteskt i den åskådningen, att det skall vara möjligt för en lärare inom folkskolan att arbeta och vinna resultat med klasser på 40 och därtöver medan maximiantalet för barn i läroverksklasserna är satt till 35.

Geddesyxan har emellertid även på annat sätt gått fram inom folkskolan och bland annat drabbat den gren av undervisningen, som sedan decennier tillbaka ansetts som synnerligen betydelsefull, nämligen slöjden. Tiden för denna undervisning har beskrivits och avlöningen för slöjdläraren minskats. Även på andra områden har skolan fått kännning av innevarande depressionstid. Anslagen till undervisningsmateriell och skolbibliotek ha kraftigt beskrivits, och man har all anledning att frukta för att den standard, som en del skolor nått fram till, ohjälpligt kommer att sänkas. De omnämnda s. k. välfärdsinrättningarna, vilka i många avseenden äro grundval för framgång i skolarbetet, äro på många håll hotade till sin existens. Frågan är huruvida icke åtskilliga av dessa sparsamhetsåtgärder kunnat ha andra mera lämpliga objekt. Det är svårt att yttra sig om, varför det ju också gäller, att varje enskilt fall bör undersökas. Vilka är det då, som handhava dessa undersökningar, och som äga att bestämma angående angelägenheterna ifråga? Nästan uteslutande männen. Kvinnorna äro tunn-sådda i de beslutande myndigheterna. De tolereras visserligen i några av dem — från visst håll har det just i dagarna påpekats, att de passade där — nämligen i barnavårdsnämnden och skolstyrelsen. Men i stadsfullmäktige och riksdag som bestämmare om ekonomien ha deras mandat betydligt inskränkts. Det synes som om endast de gamla och beprövade skulle inse värdet av den tillkämpade medbestämmanderätt, som kvinnorna äga.

På vad sätt man skall arbeta för att nå den yngre generationen — och den måste vi ha med — är svårt att säga. Lyckas vi ej få ungdomen med, så kommer otvivelaktigt reaktionen att hembära segern. Vad det betyder för skolan, kan man se i det diktatoriskt styrda länderna, där den användes som medel av det härskande partiet på ett sätt, som gjort den till en vrångbild av vad den bör vara.

VÅR RÄTT OCH VÅR PLIKT EN KVINNOOPINION

Opinionsyttringen, som under rubrik "Kvinnorna inför världskrisen" i slutet av oktober inleddes med stockholmsmötet i Konserthusets stora sal, har fortsatt runt Sveriges bygder. I Malmö, Ystad, Eskilstuna, Östersund, Sundsvall, Hudiksvall, Söderhamn, Nässjö och Norrtälje ha möten redan avhållits och ytterligare ett tiotal planeras. Inför en publik, som till sista plats fyllt de stora lokalerna, ha talarna Lydia Wahlström, Elisabeth Tamm, Honorine Hermelin, Elin Wägner, Ingeborg Walin, Andrea Andréen-Svedberg och Signe Vessman framfört sina synpunkter på problemet.

Som motto för dessa möten kan sättas Kerstin Hesselgrens hälsningstal vid öppnandet av Konserthusmötet i Stockholm: Vi leva i allvarliga och oroliga tider, omändningar och förvandlingar, som visa tendenser till diktatur, göra sig gällande. I allt detta bli kvinnorna lätt offer. Dyrningarna ha börjat tränga in även i vårt land, därför vilja vi samlas och rådgöra hur vi skola värna om de rättigheter vi fått, det ansvar vi nått. Kvinnoopinionen är en makt att räkna med, den är ett uttryck för vår önskan och vilja att tjäna vårt land som ansvarskännande medborgare."

Den tyska diktaturens vilja att underkiva kvinnorna och fråntaga dem alla rättigheter till förvärvsarbete och ansvar i utövande av sina tjänster, under sken av att vilja återföra dem till hemmets "lugna vrå", har uppkallat kvinnorna till ett givakt för tendenserna i vårt eget land. Men icke endast detta synes kvinnorna som en fara för samhällets sunda utveckling, därtill komma de reaktionära strömningar, som vilja sopa bort demokratien och den frihet och mänskliga självbestämmanderätt, som råder i ett gammalt lagbundet, genom självstyre uppbyggt land. Resolutionen ger uttryck för vad de svenska kvin-

norna måste slå vakt om och arbeta för, att icke reaktionen må hembära en glänsande seger och kvinnorna trängas bort från samhälls- och arbetslivet.

Resolutionen har följande lydelse:

Insikten om den enskilda människans värde, oberoende av kön, ras och klass, är ett av mänsklighetens dyrbaraste kulturförvärv. Under den kris, som nu råder i världen, är denna insikt i fara att gå förlorad. Därmed bli också frihet, jämlikhet och rättvisa förkastade som samhällseliga ideal.

Reaktionen riktar sig i särskild grad mot kvinnorna såsom arbetare i samhället och hotar att starkt begränsa deras verksamhetsområden.

Vi här församlade svenska kvinnor, representerande skilda verksamhetsområden och olika politiska åskådningar, anse kvinnornas fulla medborgarskap vara ett omistligt samhällsvärde och äro fast beslutna att hävda.

vår rätt till yrkesutbildning och yrkesutövning på grund av fallenhet och intresse, oberoende av civilstånd,

vår rätt och plikt att ställa vår erfarenhet och duglighet i det allmännas tjänst.

Vi vilja verka för kvinnornas höjande ekonomiskt och socialt och för full likställighet mellan kvinnor och män i medborgerligt hänseende.

Vi vädja till kvinnorna att sluta sig samman i målmedveten kamp för mänsklig självbestämmanderätt och rätt att taga ansvar.

Som initiativet till denna aktion utgått från socialdemokratiska kvinnoförbundet ha alla dess avdelningar uppmanats att anordna möten mot de nazistiska och reaktionära strömningar, som hota kvinnorna och demokratien. På åttio möten har resolutionen behandlats och antagits. Motionerna till årets riksdag, som beröra kvinnans rätt till förvärvsarbete, har ytterligare framkallat den kvinnliga opinionen.

Tag

KRÄM i glasburkar
à 35 och 45 öre

PASTA i bleckaskar
med pat.-öppnare
à 25 och 50 öre

NOBLESS

— ej dyrare än vanlig skokräm.

F. AHLGREN'S TEKN. FABRIK, GEFLE
Kungl. Hovleverantör.

Rosa Luxemburg (främst) och Louise Kautsky.

EN AV DE OFÖRGLÖMMELIGA

För femton år sedan — den 15 januari 1919 — föll de två tyska socialisterna Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg offer för tyska kontrarevolutionärer. Karl Liebknecht och Rosa Luxemburgs namn äro oskiljbara på grund av de två bärarnas gemensamma kamp mot kriget och militarismen, som behärskade hela tyska folket vid krigsutbrottet 1914. Dessa två förde en oförtruten antikrigspropaganda utan hänsyn till att deras egna liv stodo på spel. De påvisade vad kriget egentligen var — ett penningintressenas krig, där arbetarnas liv och blod skulle offras i kapitalismens tjänst.

Rosa Luxemburg var född i det ryska Polen, men måste redan som adertonårig fly till Schweiz på grund av sina revolutionära åsikter. Hon reste från Schweiz till Tyskland, där hon ingick ett proforma äktenskap för att vinna tyskt medborgarskap. Rosa kom tidigt med i den tyska socialdemokratien och i besittning av grundliga teoretiska kunskaper som hon var blev hon trots sina unga år anställd vid partiskolan i Berlin som lärarinna i socialekonomi. Under hela sitt liv stod hon emellertid i teoretisk opposition till den tyska socialdemokratins politik.

Då den socialdemokratiske riksdagsfraktionen beslutat att rösta för krigsbevillningen tvekade hon inte ett ögonblick att igångsätta en hänsynslös strid mot kriget, även om denna kamp skulle medföra en öppen brytning med partiet. Karl Liebknecht röstade emot bevillningen på fraktionsmötet, men den 4 augusti böjde han sig i alla fall för fraktionsbeslutet och röstade tillsammans med de andra.

Rosa dröjde inte ett ögonblick med att samla omkring sig kamrater, som voro beredda att sätta istånd en hänsynlös aktion mot kriget. Från den dagen stodo Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg sida vid sida. De två samt Franz Mehring och Klara Zetkin skrevo under den avgörande förklaringen. Mitt i krigshetsen slungade Rosa ut sina anklagelser. Kort tid efter häktades hon och sattes i fängelset, som hon fick lämna först hösten 1918, då revolutionen bröt ut. Men även under sin fängelsevistelse verkade hon för de socialistiska idéerna. Redan 1915 fick hon ut från fängelset en bok, som rubricerades *Krisen i socialdemokratien*. Hon stod i ständig kontakt med sina stridskamrater trots de tjocka murar, som kringgärdade henne.

Fysiskt var hon inte stark, det var endast hennes viljestyrka, tro och hängivenhet som gjorde att hon ej dukade under. Hon unnade sig inte en dags vila sedan hon väl sluppt ur fängelset, hon kastade sig med ens in i arbetet och revolutionens strömdrag. Den tyska revolutionen var ett faktum. Nu gällde det att föra den in i riktiga fåror. Parollen löd: All makt åt arbetar- och soldatråden!

Den 15 januari togs Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht till fånga. Liebknecht sköts ner på en bakgata och Rosa lynchades av kejsrerliga officerare. Hennes lik påträffades i en av Berlins kanaler.

En av de oförglömmeliga är Rosa Luxemburg. Ett klart, vittomfattande intellekt, oförbrännelig energi, varmt hjärta och ömt sinne, mod, själsstorhet och inre styrka danade henne till den personlighet, hon blev. Glänsande som agitator, överlägsen som pedagog, med den skarpten en strålande människa, vilken alltid ägde förmågan att ge något värdefullt, ge åt andra även under de långa fängelseperioderna. Avstängd från all politisk verksamhet, avstängd från hela yttervärlden levde hon även bakom fängelsets murar ett rikt liv — ehuru i längtan och lidande. Hennes brev till vännerna från fängelset äro verkliga klenoder. Här återgivas i översättning av Birgit Hedström-Magnusdotter ett par till fru Sophie Liebknecht. Tyvärr finnas varken den samlingen eller breven till fru Louise Kautsky i svensk översättning.

Wronke den 15 jan. 1917.

Ack, i dag kom ett ögonblick, då jag kände det bittert. Lokomotivets vissling klockan 3.19 sade mig, att nu reste Mathilda sin väg, och jag sprang som ett djur i en kätte den vanliga "promenaden" längs efter min mur, fram och tillbaka, och mitt hjärta drogs krampaktigt samman av smärta över att icke även jag kan få komma bort härifrån, o, endast bort härifrån! Men det gör ingenting, mitt hjärta fick sig genast en klatsch och blev kuschat, det är redan vant att lyda som en väl dresserad hund. Så tala vi inte mera om mig.

Sonitscha, kommer Ni ihåg vad vi ha föresatt oss att göra, när kriget är slut? En resa tillsammans till Södern. Och vi ska' genomföra det! Jag vet, Ni drömmer om att med mig besöka Italien, som är det högsta för Er. Jag däremot planerar att släpa Er med till Korsika. Det är ännu mer än Italien. Där glömmen man Europa, åtminstone det moderna Europa. Tänk er, ett vidsträckt, storslaget landskap med skarpa konturer, högst upp endast klara silvergrå klippusprång, nere i dalarna yppiga oliver, lagerbärsträd och uråldriga kastanjer. Och över det hela en stillhet, som före skapelsen — ingen mänsklig stämning, inte ens en fågels kvitter, endast en liten bäck, som sakta sorlar mellan stenarna, eller mellan höga klippblock en svepande vind — ännu densamma som nyligen fyllde Odyssevs segel. Och vad Ni träffar på av människor stämmer väl överens med landskapet. Plötsligt synes till exempel bakom bergstogens krökning en karavan — korsikanarna gå alltid bakom varandra i en utsträckt karavan, icke i hopar som vårt bondfolk. Främst springer vanligen en hund, så skriker långsamt en get eller en liten åsna lastad med säckar fyllda av kastanjer, därpå följer en stor mulåsna, på vilken en kvinna rider med ett barn i famn. Hon sitter hög och reslig, orörlig och smal som en cypress, bredvid går en skäggig man i orubbligt lugn, båda tiga. Ni är färdig gå ed på, att detta är den heliga familjen. Sådana scenerier påträffar Ni där för varje steg, Jag blev var gång så gripnen, att jag ville falla på knä, såsom jag alltid måste inför den fullkomliga skönheten. Där är ännu bibeln levande och antiken. Dit måste vi och, såsom jag, uppleva det; genomströva hela ön till fots, vila var natt på en ny plats och redan på vandring hälsa den uppgående solen. Lockar det Er? Det skulle göra mig lycklig att få föra Er in i denna värld...

Läs nu flitigt, Ni måste även andligen komma framåt, och Ni kan det — Ni är ännu frisk och spänstig. Och nu måste jag sluta. Var lugn och glad till den dagen kommer.

Er Rosa.

Breslau i mitten av december 1917.

Nu har ett år gått som Karl suttit i Luckaus fängelse. Under denna månad har jag ofta tänkt därpå, och precis för ett år sedan besökte ni mig i fängelset i Wronke och gävo mig den vackra julgranen. I år har jag skaffat mig en här, men den man kom med var en kal och gles stackare, som inte hade någon likhet med förra julens. Jag vet inte, hur jag på den skall kunna fästa de åtta små ljus, jag lyckats komma över. Det är min tredje jul i bo-jor, men tag det nu inte så tragiskt. Jag är lika lugn och glad som alltid. I går kväll låg jag länge vaken — jag kan nu aldrig somna före klockan ett, oaktagat jag måste gå till sängs klockan tio — då drömmer jag om många-handa i mörkret. I går tänkte jag alltså: hur märkvärdigt är det inte, att jag ständigt lever i en optimistisk syn på tillvaron — utan någon särskild orsak. Så till exempel ligger jag här i den mörka cellen på en stenhård madrass, runt omkring mig härskar den vanliga kyrkogårdsstillheten; man tycker sig vara i graven. Genom fönstret ser man på taket reflexer från lyktan, som hela natten lysor utanför fängelset. Då och då hör man dovt ett mullrande järnvägståg eller helt nära under fönstret vaktens harklande, då han i sina tunga stövlar tar ett par långsamma steg för att röra de styvnade benen. Sanden knarrar så hopplöst under dessa steg, tillvarons hela tomhet och hjälplöshet tyckes klinga ut i den mörka, fuktiga natten. Då ligger jag helt allena höljdd av det svarta dok, som vinterns mörker, ofriheten och tråkigheten bildar — men mitt hjärta klappar av en obegriplig, okänd inre glädje, som om jag ginge i ett strålände solsken, över en blommande äng. Och jag småler i livets mörker liksom jag kände till någon förtrollande hemlighet, som straffar allt ont och alla lögner och förvandlar det till klarhet och strålände lycka. Därunder söker jag själv grunden till denna glädje, men finner ingen och måste åter le över mig själv. Jag tror, att hemligheten ingenting annat är än livet självt; det djupa nattliga mörkret är så vackert och mjukt som sammet, om man blott ser det på det rätta sättet. Och i den fuktiga sandens knastrande under vaktens tunga steg ljuder även en liten vacker sång om livet — om man hör den riktigt. I sådana ögonblick tänker jag på Er och ville så gärna till Er överlämna denna trollnyckel, så att Ni alltid och under alla förhållanden måtte förnimma det vackra och värdefulla i livet, så att också Ni får leva i glädje och vandra såsom över en blommande äng. Jag tänker inte på att predika asketism och uppmana Er att söka inbillade glädjeämnen. Jag unnar Er varje njutning, som verkligheten skänker. Jag vill därtill även ge Er av min outtömliga optimism, så att jag kan vara lugn för att Ni får gå genom livet i en stjärnbestrodd mantel, som skyddar Eder emot allt smått trivialt och trångsynt...

Sonjuscha, känner Ni till Platons "Symposion"? Kan Ni sända mig den? Karl har en gång nämnt, att han läst den hemma. Georges dikter äro vackra, nu vet jag, varifrån versen "I suset av den mognande säden" kommer, den Ni brukade läsa, när vi vandrade utmed fälten. Kunde Ni vid tillfälle skriva av "Amadis", jag tycker så mycket om den dikten — naturligtvis tack vare Hugo Wolffs melodi — men jag har den inte här. Läser Ni ännu Lessings legender? Jag har åter tagit itu med Langes Materialismens historia, som alltid friskar upp och väcker nya tankar till liv. Jag vill så gärna, att Ni läser den en gång...

Ni har plockat en underbar bukett av svarta och rosa-violetta bär. De svarta bären påminna om antingen fläder — dess bär hänga i tunga, tjocka klasar mellan stora, fjädrande blad, säkert känner Ni till dem — eller sannolikare om liguster, slanka, sirliga, upprättstående vippor

av bär och långa, smala, gröna små blad. De rödvioletta under små blad gömda bären kunna vara dvärgmistel, de äro egentligen röda, men så här sent på året redan en smula övermogna bli de ofta rödvioletta, bladen likna myrten, små, spetsiga, mörkgröna läderartade ovanpå, under ojämna.

Ack, Sonitschka, jag har upplevat en våldsamt smärta här. På gården, där jag promenerar, komma ofta vagnar från kriget, fullastade med säckar eller gamla soldatrockar och skjortor, ofta med blodfläckar... De lämnas här, delas ut i cellerna för att lagas, hämtas sedan och åter-sändas. Nyligen kom så en vagn förspänd med oxar i stället för hästar. Jag såg djuren för första gången på nära håll. De äro kraftigare och bredare byggda än vår boskap, med platta huvuden och böjda horn, deras huvudform påminner om våra fårs, de äro helt svarta med stora glänsande ögon. De äro från Rumänien, tagna som krigsbyte. Soldaterna, som köra vagnen, berätta, att det var mycket besvärligt att fånga dessa vilda djur och använda dem som dragare, vana vid friheten som dessa voro. De blevo fruktansvärt slagna, så att för dem gällde orden: "væ victis"... Endast i Breslau lär finnas hundratal djur. Därtill kommer, att de, som varit vana vid de fruktbara rumäniska vidderna, få dåligt och eländigt foder. De utnyttjas skoningslöst att släpa på alla möjliga lastvagnar och stupa därför snart. — För några dagar sedan kom sålunda en vagn med säckar infarande, lasten var så högt upptornad att oxarna icke kunde komma över tröskeln vid inkörsporten. Den medföljande soldaten, en brutal karl, började gå löst på djuren med piskskaftets tjockända, så att en kvinnlig åskådare upprört frågade honom, om han inte hade något medlidande med djuren... "Med oss människor har man inte heller något medlidande", svarade han med ett elakt skratt och slog ännu ursinnigare. Djuren drogo äntligen vidare och kommo slutligen över, men det ena blödde... Sonitschka, oxhuden är enligt ordspråket hård och seg, men den var sönderslagen. Djuren stodo sedan under avlastningen alldeles stilla och förskräckta och ett av dem, det som blödde, tittade därvid framför sig med ett uttryck i de svarta, milda ögonen som ett förgrått barns. Det var precis ett barns uttryck, ett som blivit hårt bestraffat och inte vet varför eller för vilkens skull, inte vet, huru det skall undkomma det råa våldet och lidandet. Jag stod därintill och djuret såg på mig, mina tårar runno, det var *dess* tårar. Man kan inte känna större smärta för sin mest älskade broder, än vad jag i min vanmakt gjorde inför detta stilla lidande. Huru långt borta och ouppnåelig var icke friheten och Rumäniens saftiga gröna ängar. Huru annorlunda sken icke solen och blåste icke vinden där, huru annorlunda var icke där fåglarnas glättiga kvitter och herdens melodiska locktoner. Och här — denna främmande, hemska stad, detta unkna stall med sitt mögliga hö uppblandat med rutten halm, dessa främmande fruktansvärda människor och — slagen, blodet, som rinner ur det färska såret... O, du arma djur, min stackars käre broder, vi stå här båda så vanmäktiga och stumma, förenade blott i smärta, i vanmakt, i längtan. — Fångarna trängde sig beskäftigt omkring vagnen, lastade av de tunga säckarna och släpade in dem. Soldaten stoppade båda händerna i byxfickorna, gick med stora steg hänleende över gården och visslade en slagdänga. Och hela det härliga kriget drog förbi mig...

Skriv genast, jag omfamnar Eder, Sonitschka.

Eder Rosa.

Sonjuscha, käraste, var trots allt lugn och förtrösta-sfull. Sådant är livet och så måste man taga det, tapper, oförsagd och leende — trots allt.

VÅRA LÄSARE DISKUTERA

ANNIE WALLENTHEIM, NACKA:

LYSSNA MERA TILL DE UNGA!

Rubriken "Våra läsare diskuterar" har som knappast någon annan fyllt mig med tillfredsställelse, ty vad vi behöva är att få komma till tals med varandra, få diskutera de strömningar, de frågor som möta oss i det samhälliga och politiska livet. Vi behöva diskutera vår egen rörelse och de problem den ställer upp. Jag tror att alla, i varje fall de flesta känna att de finnas där. Låt oss inte gå "udenom" dem! Rådshågan, olusten att röra vid saker som kanske synas oss obehagliga och som till äventyrs måhända framkalla oro, debatt, tjäna alltid tillbakasträvandet. En av ärlig och positiv vilja burens meningsbrytning kan aldrig riva ner, den bidrager i stället till den klarhet, det framåtskridande som är nödvändigt för en rörelses sunda växt, till stegrad effektivitet och arbetslust.

Den ärade insändarinnans synpunkter på frågan varför kvinnan skall vara med i föreningslivet kan jag i stort sett understryka. Demokratien ger kvinnorna liksom männen förut oanade möjligheter till personlighetsdanning, den ger oss rättigheter men även skyldigheter. Egoismen kan ej förnekas. Driiften att genom att göra det eller det få möjligheter att skapa något bättre för sig själv, sitt hem och de sina är mänskligt sund och berättigad. Socialdemokraternas appell till samarbete, samordnande, räknar dock på förefintligheten av en rättfärdighetsträngtan, på en insats för sakens egen skull med mål att åstadkomma något, såväl materiellt som andligt, av bestående värde för människor. Vi veta att bland dem som skulle ha mest att vinna på socialdemokratins framgångar många inte blott själva underlåta att hjälpa till, inte blott, medvetet eller ej, stå likgiltiga utan också stå vårt arbete emot. Vi veta också att många, som nu arbeta och slita i föreningslivet, kunde, om de ville, föra en vida lugnare och bekvämligare tillvaro bara de helt gingo upp i sitt privata. Idealiteten lever alltså, det är lika obestridligt. Som jag för min del inte tror att det råder några väsentligt delade meningar om frågan huruvida kvinnorna skola vara med i arbetet, i varje fall inte bland Morgonbris läsare, tar jag mig friheten föra fram några synpunkter på just detta föreningsliv och vissa förhållanden inom vårt eget förbund, vilka jag länge burit på.

KRITIKEN MOT LEDARNA

Jag återkommer till mitt påstående att idealiteten alltjämt är en i vår tid verkande kraft, vars värde, såväl för den enskilde som samhället, väl ingen vill bestrida. Jag skulle emellertid vilja påtala ett förhållande som faktiskt bidrar till att förneka, förhåna och smutsa den ovärderliga kraft, som tron på en idé i alla tider inneburit för ett folks framåtskridande. I det politiska livet på sistone, och tyvärr även understundom inom vårt eget parti, vår egen rörelse, föres alltför ofta till togs meningar och uttalanden om handlingar och personer som, jag vågar påstå

SE
PÅ EDRA

händer

DE BEHÖVA
MANIOL

• Röda, nariga och grova händer bli vita och smidiga med Gahns Maniol. Denna specialcreme för händerna innehåller värdefulla ämnen, som "mjuka upp" huden. Gahns Maniol efter varje gång Ni tvättat Edra händer, och de skola bliva bättre för varje dag.

Maniol
händernas beskyddare

duktiga hembiträden från KF:s bokförlag

föda, hälsa och motståndskraft

av Georg von Wendt 1:—

varukännedom för hemmet

av Iwan Bolin 0:75

ekonomisk eldning

Några praktiska anvisningar.
av Holger A. Lundberg 0:75

småbarn

Sju gyllene regler för uppfostran.
av Margit Cassel-Wohlin 0:75

husmoderns ekonomiska gärning

av Laura Harmaja 0:65

I varje bokhandel

det, ytterst sällan baseras på reella fakta. I 99 fall av 100 äro de utslag av den kungliga svenska avundsjukan, av grämelse över ett eget misslyckande eller av vad annat som helst. Att man utan vidare eftertanke för vidare sådant tal från den ena till den andra måste betecknas som fullständigt otillständigt, även om man med nästan till säkerhet gränsande visshet kan antaga, att vederbörande alls icke själv gjort sig reda för, varken hur pass befogade uttalandena äro, i vilken avsikt man säger dem eller ens har en aning om den verkan, som den utslungade satsen under vissa omständigheter kan få. Dessa utfall gång på gång i de mest skilda sällskap och sammanhang och som i synnerhet riktas mot folk i framträdande ställning, mot våra ledare, ge motståndarna å omse sidor anledning att tala om dekadensstecken hos partiet. Vi ha att söka reda ut den begreppsförvirring, som är den bästa, den enda tänkbara jordmänen för denna företeelse inom folkrörelserna, alltså även inom vår. Våra ledare ha vi själva valt, en ledning är till för att styra, inte för att styras, ha vi kritik att framföra skall den framföras i rätt forum. Ledarna ha också, så länge de inte bevisligen brutit mot partiets och samhällets allmänna rättsuppfattning rätt att kräva och erhålla samma förtroende, samma respekt som vilken annan i ledet som helst. Med harm måste man reagera mot detta smygande, förtalssjuka gift som alltid, men i synnerhet i tider då demokratin hotas från alla sidor, utgör en enligt min mening allvarlig fara. Det kan förstås att politiska motståndare finnas som inte skydda vapen för att komma oss till livs, men att våra egna själva skola bidra till att de som ha intresse av att utså missnöje och tvivel på socialdemokratisk politik skall vinna terräng är verkligen i sanning upprörande. Att man sätter vapen i händerna på våra motståndare som kunna bli farliga det ha händelserna i Mellan-Europa visat. Enighet, solidaritet en ärlig uppskattning av ett ärligt arbete är inte, kan aldrig bli detsamma som kryperi. Har man något att andraga mot dem som leda oss eller någon annan, skall det preciseras och den anklagade offentligt stå för sina angrepp, allt annat måste rubriceras som tanklöst, ansvarslost och för verkliga socialdemokrater ovärdigt prat. Medlemskap i det socialdemokratiska partiet medför för en var ett personligt ansvar, som aldrig får bortskymmas. Det är så med oss människor, att även om man kan ge sin principiella anslutning till ett partiprogram, som föreläggas oss, men möter människor tillhörande detta parti som i sitt privata liv eller offentligt uppträder på ett sätt som strider mot detta programs anda och mening, så få vi lätt en uppfattning om hela rörelsens halt och kvalitet utifrån dessa personliga erfarenheter och iakttagelser, en uppfattning som ofta är ytterst svår att rubba. Vi ha som medlemmar i det socialdemokratiska partiet oändligt mycket att kämpa för, att vara stolta över, så mycket som kunde ena och lyfta över vardagens grå småskurenhet. Detta skola vi vara rädda om, det representerar ett värde som vi skola lära oss uppskatta in n a n det blir försent. Låt oss slippa höra sådant talesätt i våra klubbar och organisationer, låt oss ta itu med dylika oarter. Denna otrevliga, osmakliga form av politisk förvildning får icke lämnas rum, får icke utbredas inom ett parti, som framför andra för rättens och frihetens talan.

DE UNGAS OCH DEGAMLAS STÄLLNING TILL VARANDRA

Så ännu en sak. En var vet att medlemmarna i vårt förbund till största delen efter vanliga betraktelsesätt har en lång erfarenhet bakom sig såväl som människor som medlemmar. Många ha varit med sedan de första, hårda brytningsåren, de flesta ha kommit till under årens lopp och efter kraft och förmåga ha de bidragit till att bygga vår rörelse större, fastare och ändamålsenligare. Vi äro dem alla tack skyldiga. Liksom varje annan rörelse som ställt in sig på att göra en fortlöpande insats i utvecklingen måste den socialdemokratiska kvinnorörelsen målmedvetet sträva efter att erhålla en naturlig, aldrig avstannande nyrekrytering av kvinnlig ungdom. Skall, enligt min mening, vår rörelse i dessa ödestider, då mängden till partiet är en av de allra viktigaste uppgifterna, kunna göra sin betydelsefulla gärning måste de unga socialdemokratiska kvinnorna organisatoriskt knytas till oss. Väl där måste de bibringas känslan av att få skapa något utifrån de tankar och uppfattningar, som känneteckna dess egen generation, med andra ord ges utrymme till harmoniskt arbete. Men just här menar jag att en högst olycklig spänning kommer till synes, en spänning som borde kunna avvecklas. Vi som fostrats i den socialdemokratiska ungdomsrörelsen i senare år ha ofta en emot de äldre stridande uppfattning om arbetsuppgifter, arbetsformer o. s. v. Detta är så vitt jag förstår naturligt, det torde väl ha varit på samma sätt i alla tider. Jag vet att vi unga överallt i våra klubbar ha mer eller mindre samma känsla. Så fort vi vilja i vårt arbete omsätta vad vi lärt oss i ungdomsrörelsens skola, möta vi en tydlig aversion och oförståelse. Varför? All erfarenhet har sitt obestriddliga värde och vi lyssna gärna till den, när vi känna att den är positiv och villig att förmåla sig med den ungdomliga entusiasm och gåpåarvilja som också, det kunna vi väl vara överens om har sitt stora värde isynnerhet i det politiska arbetet. Ofta är denna erfarenhet återhållande för återhållandets egen skull. Svaret "vi ha erfarenhet, ni ha inte lärt så länge som vi" fölles alltför ofta och måste uttydas ungefär "Ni unga, håll er på mattan, detta ha vi byggt upp, det är vårt, detta sköta vi om. Verklighetsblick, förstånd och ett gott politiskt omdöme kan väl dock också häras av dem, som inte hunnit så långt till åren, vid vilken ålder skall i annat fall gränsen dras? Jag vet att jag riskerar att bli ansedd för den som vill slänga de gamla undan, att vad jag anfört är ett utslag av en överlägsen, högmodig ungdomlig självgodhet. Jag vill dock hålla före att den uttvidningen är allt för enkel och i ytterst få fall torde vara tillämplig. Jag anser mig ha dokumenterat mitt intresse för socialdemokratisk organisation och politik tillräckligt för att ha rätt att vänta en saklig och objektiv diskussion utan insinuationer om mindre tilltalande personliga bevekelsegrunder. Skola vi få en verklig kontakt med de unga socialdemokratiska kvinnorna och framför allt få behålla dem, måste vi diskutera denna fråga. Därmed röide vi undan ett av de största hindren för en verklig kraftutveckling av den socialdemokratiska kvinnorörelsen till gagn för partiet och oss alla.

SYMASKINER

begagnade, med 3 års garanti från 30 kr. Reparationer väl o. billigt. Även i hemmen

11 57 37

WESSTRÖM & HOLM

Mästersamuelsgatan 55, Stockholm.

11 57 37

Läs i Morgonbris'

nästa nummer vad den unga kvinnan säger om hemmets betydelse för hennes politiska åsiktsbildning

Vad fordra männen. (Forts. från sid. 7.)

Till Morgonbris redaktion skriver spontant en man ur ledet följande:

Det är bland kvinnorna som bland männen, det är ett fåtal som får bära hela arbetsbördan när det gäller organisationerna.

Men dessa fåtal, som får bära oket, klaga ej, ty de ha vilja och järnhård kraft. Ett är dock bättre bland männen och det är den större anslutningen. Vad beror detta på? Jag säger rent ut att det beror på männen. För mannen har merendels inte intresserat sig för kvinnan annat än som köksträl, hon har aldrig blivit insatt i de olika problemen, som förekomma utom hemmets regioner. Jag kan ej frångå den åsikten, att alla arbetande män som sympatisera med socialdemokratien äro skyldiga att hjälpa till med att upplysa och göra klart för kvinnorna tidens krav, samt att söka vinna alla arbetets kvinnor för partiet genom att få dem att organisera sig, bilda kvinnoklubbar eller gå in som medlemmar i arbetarkommunerna.

Jag är medveten om att det är svårt att få in en del kvinnor i organisationen eller hålla dem kvar där. De tänka och resonera som så: Vad skall jag i en klubb att göra? Jag gör ingen nytta, jag vet ingenting, och förstår mig icke på någonting. Resonemanget visar tydligt behovet av upplysning, där återigen kommer mannens skyldighet att rätta till, så sant han är vän av vårt parti. Det duger icke att blott vänta och se tiden an och tro att det blir bättre tider. Nej var i stället så aktiv som möjligt, tänk på den generation som kommer efter. Det fäderna sätt skall ungdomen skörda.

Alltså se till att under år 1934 öka medlemsantalet till Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Hjälpa till att sprida arbetarepressen. Stöt på männen så att de försäkra sig om att deras egen press vinner insteg i arbetarehemmen. Vi få härvid ej glömma Morgonbris. Denna tidning bör under 1934 spridas massvis, ty den är i mitt tycke pigg, vaken och i allo läsvärd. Offra något exemplar ibland på oorganiserade kvinnor, om de icke läsa dem själva så kanske deras män studera dem och det kan hända att det är något som fastnar till förmån för kvinnorörelsen. 1934 är ett valår, det gäller att i tid förbereda och påbörja agitationsarbetet. Det gäller att sprida tidningar och broschyrer, det gäller att bevista alla möten, det gäller att förkovras i kunskap för att rätt kunna försvara oss mot demokratiens fiender och vedersakare.

Det gäller att ej släppa taget, så att våra motståndare få försprång, det gäller att sluta upp i täta led kring Sveriges socialistiska kvinnorörelse. Ja, det gäller med ett ord för arbetets kvinnor och män att hjälpas åt.

Karl A. PETTERSSON
Håverud.

Mamma

har fattat ett beslut...

sedan hon sett Anna-Lisas vackra hår.

Barnen hade hört att hon champonerades med Syster Ellas Kamomill-champon. De sade: »Kan inte vi också få Ellas Kamomill-Champon?», Mamma tänkte, de ha nog rätt, det är klokt

att i tid lägga an på att sköta håret, så att det utvecklas och blir vackert. Själv använder jag ju Syster Ellas Champon, fast med Henna, som passar mitt hår. Hon sade: »Jo, mina älsklingar, på lördag ska' jag sköta Ert hår med Ellas Kamomill-Champon».

SYSTER ELLAS

Champon-pulver

Syster Ellas Kamomill-champon innehåller äkta kamomill, ett välkänt och prövat medel för hårets vård. Särskilt avsett för ljusst hår och även det lämpligaste för barnens hårvård.

Syster Ellas Henna-Champon innehåller äkta henna, som sedan urminnes tider är ett erkänt och uppskattat skönhetsmedel. Syster Ellas Henna-champon ger åt håret en vackert skimrande färgton.

Finnes i två sammansättningar:
E1 för ljust och E2 för mörkt hår.

Ensamtillverkare: ELLAS, Stockholm.

JU BARNRIKARE FAMILJ DESS MINDRE BOSTAD!

Det finns härvidlag en stor mängd minimisiffror på det utrymme, den minsta golvyta, den minsta luftkub i bostad och sovrum etc., som bör tillkomma var och en av de boende, men jag skall ej trötta med en uppräknings av siffror utöver dem jag redan anfört, helst som dessa "minimimått" visa en betänkelig tendens att uppträda som normalmått" (Höjer). Jag vill istället ge frågan: hur stor procent av landets befolkning tror ni bo i lägenheter, vilka fylla dessa krav på utrymmet? En genomsnittssiffra på en så omfattande fråga är naturligtvis omöjlig att ge, men säkert är att alla de undersökningar om dessa förhållanden, som hittills äro utförda dels i städer (Göteborg, Sundsvall, Norrköping, Jönköping och Lund), dels inom kommuner spridda över hela landsbygden enstämmigt visa att en mycket stor procent av vår befolkning bor för trångt ur någon synpunkt, sannolikt inemot 50 %. Siffran varierar naturligtvis inom vida gränser beroende på hur vi definiera begreppet trångboddhet och jag har anfört den endast för att visa vilken storleksordning det problem är, som vi röra oss med. Det ligger i sakens natur att det är familjebostäderna, som äro överbefolkade, och en plan för framtida bostadsproduktion måste inrikta sig på familjebostäder och se till att dessa ej bliva för små. I detta avseende brister det på viktiga punkter i nästan all vår nutida byggnadsföretagsamhet, här i Sverige har den typiska arbetarbostaden blivit en enrumslägenhet och denna typ är absolut olämplig som familjebostad. Visserligen är det ej möjligt att fasthålla vid en idealfordran att varje familjemedlem (frånsett småbarn) skall ha eget rum, och att familjen dessutom skall ha tillgång till minst ett vardagsrum samt kök, men dit borde vi väl kunna hoppas nå, att enrumslägenheten förbjödes såsom bostad åt familjer med barn. Jag kan i detta sammanhang inte dölja ett annat typiskt drag i samhällets bostadsfördelning: ju barnrikare en familj är, dess mindre bostad har den av ekonomiska skäl i genomsnitt tillgång till. Naturligtvis borde det vara tvärtom och bostadsövervakningens huvuduppgift skulle vara att hänvisa stora familjer till stora lägenheter och små familjer till de små. Fromma tanke! — Nåväl låt oss nöja oss med ett avprutat program, låt oss såsom absolut minsta fordran komma överens om att huvudmassan av de lägenheter, som hädanefter byggas skola vara 2—3 rum och köks-typen, alla försedda med därtill hörande lämpliga utrymmen: väl ventilerat skafferi, tambur, garderob, klosett, tvättrum + dusch eller

badrum, matkällare, vedkällare (om ej centralvärme finns), del i tvättstuga och torkvind. Allt detta bör kunna få plats på en sammanlagd golvyta av 45—50 kvm och i rätt stor utsträckning kan man göra rummen lite mindre och istället låta dem vara 3—4. Jag vet att detta låter som ett fantastiskt lyxprogram, men ur hälsosynpunkt kan jag inte pruta på denna "lyx".

FUKT — REUMATISM — INVALIDITET.

Att en bostad skall vara torr och så uppförd, att temperaturen inomhus kan hållas inom lämpliga gränser både sommar och vinter, den hygieniska fordran kan man ej ge något som helst avkall på. Fuktiga bostäder äro ytterst otrevliga att bo i och mycket farliga för hälsan. Framför allt är det de reumatiska sjukdomarna, vilka man anser till stor del orsakade av fuktiga arbetsplatser och bostäder, och ledgångsreumatismen är den sjukdom, som ger upphov till det största antalet invalider i vårt land. Säkerligen spelar också fukten en bidragande roll till uppkomsten av andra sjukdomar, såsom katarrer i näsa, svalg och luftrör. Och bara det rent estetiska obehaget av fuktfläckade väggar, mögliga golv och den dåliga lukt detta drar med sig är skäl nog att fördöma fukten, men likväl ha vi det även härvidlag illa ställt med vårt bostadsbestånd. Vid de senaste bostadsundersökningarna fann man t. ex. 13 % fuktiga lägenheter i Göteborg, 30 % i Lund och omkring 30 % på landsbygden. Dessa siffror säga en hel del om vilken nivå bostadshygienen i vårt land står på!

Hälsovårdsstadgan fastslår att boningsrum skall vara så anordnat att det kan hållas tillbörligt varmt och man brukar därför anse, att varje rum skall ha egen uppvärmningsanordning. I verkligheten är detta ingalunda alltid fallet och även om man undantagsvis kan medge att de lokala förhållandena göra vådan därav obetydlig, innebär det alltid risk att rummet skall bli kallt och fuktigt. Viktigt är att uppvärmningsanordningen är väl konstruerad och skötes så att den verkligen fyller sitt ändamål utan alltför stor kostnad och stort besvär. De bästa uppvärmningsformerna äro centralvärmets och kachelugnen, sämre är kaminen och dålig den öppna spisen. Numer träffar man rätt sällan på lägenheter, som ej kunna hållas varma, och detta beror väl då oftast på bränslebrist. En annan sak är att lägenheterna ibland äro till den grad illa ombonade att deras uppvärmning drar abnormt stor kostnad och att av denna anledning en del av lägenheten avstänges under vintern, under det att familjen tränger ihop sig i det återstående rummet. Dyliga kalla och dragiga lägenheter äro givetvis otrevliga att bo i, framförallt är golvdraget, det kalla

golvet skadligt och kan säkerligen i hög grad bidra till uppkomsten av "reumatism". Tyvärr förväxlas oftast frisk luft med drag, och för att undvika det senare låter man bli att vädra och går därför miste om den ovärderliga hälsofaktorn frisk luft. En kall lägenhet kan ej luftas så grundligt som en varm och därför äro kalla bostäder i hög grad skadliga. Väd-ring skall ske genom fönstret, men hur ofta ser man ej dessa om vintern igenklistrade så att de helt enkelt ej gå att öppna, i Lund fann jag detta vara fallet i nära 25 % av alla undersökta smålägenheter, oftast beroende på att innanfönstren i de gamla "pittoreska" husen äro fel konstruerade och helt enkelt ej kunna öppnas. I detta sammanhang vill jag nämna att man ofta har anledning att varna folk för övervärmning av lägenheterna, rumstemperaturen skall ej överstiga 18—20, om natten ej 16, lika lite som den bör understiga denna temperatur. Sedan gammalt äro vindsvåningarna fruktade för sin hetta om somrarna och alldeles säkert beror den överdödighet hos späda barn, vilken man funnit i vindsvåningarna, till stor del direkt på för hög temperatur av den stillastående luften under det överhettade taket. Solljuset är en hälsofaktor, som på sista tiden börjat vinna allt större uppskattning av människorna, framförallt av de yngre, moderna årgångarna. Och detta är som sig bör, ty det är just på den unga växande kroppen, som solstrålarna eller den del av dem, som vi kalla de ultravioletta strålarna ha en så eminent sjukdomsförebyggande verkan. Engelska sjukan eller rachitis är som bekant en farlig barnsjukdom och den orsakas bland annat utav brist på sol och kan fullständigt botas helt enkelt genom solbestrålning. Numer är denna sjukdom sedan man lärt känna dess natur och botemedel rätt ovanlig, åtminstone i sina svårare former och sådan ser man den endast i verkligt fattiga hem med mörka och usla bostäder. Vår naturliga motståndskraft mot infektionssjukdomarna, vår immunitet, ökas i avsevärd grad genom solens inverkan på huden och vi ska komma ihåg den dominerande roll solstrålarna spela i kampen mot tuberkulosen, fortfarande vår värsta folksjukdom. Den lust till sol och luft, som tar sig uttryck i ungdomens förtjusning över friluftsbad och solbad, är alltså uteslutande av godo och vilken ställning vi än intaga till nakenkulturrelsen, måste vi erkänna en god sida hos den, den öppnar solstrålarnas väg till huden. Skola solens livgivande strålar utveckla sin effekt, tåla de nämligen ej några hinder, de måste komma i direkt beröring med huden, de få inte stängas ute av några kläder och tyvärr ej heller av fönsterrutor. Då solljuset passerar fönsterglasets uppsugas olyckligtvis de ur hygienisk synpunkt värdefulla ultravioletta strålarna och sol ute och sol inne är ej samma sak. Därför ska solen släppas in i

Även lagning och stoppning

kan göras
roligt och
intressant

Välj
svensk
varal

Med en modern Husqvarna symaskin kan Ni stoppa och laga snart sagt allting — lika vackert och mycket fortare än för hand. HUSQVARNA symaskin — den enda svenska — är lättgående, slitstark och lättskött samt har framåtgående och återgående matning.

Säljes av Husqvarna depoter och deras ombud på bekväma avbetalningsvillkor eller per kontant mot hög kassarabatt.

Husqvarna

Symaskiner

Husqvarna Vapenfabriks A.-B., Huskvarna

våra rum genom öppna fönster och dessa och rummen böra vara konstruerade med hänsyn till denna fordran. Bortsett från den "rent medicinska" verkan av solljuset, så har både detta och det konstgjorda ljuset en rad för vår hälsa ytterst viktiga uppgifter. Jag tänker på dess betydelse för vår trevnad och för renligheten. En ljus bostad är glad och gör vårt sinne glatt och det kan i dessa depressionens tider sannerligen behövas att vi utnyttja den kraftigt stimulerande verkan ljuset har på vårt nervsystem. En ljus bostad hålles nästan alltid ren eller åtminstone sticker smutsen skarpt i ögonen och manar till förbättring. Och en ren bostad är både ur hygienisk synpunkt och ur trevnadssynpunkt en ovärderlig gåva. Därför ska våra bostäder byggas ljusa, fönstren

ska vara så stora som möjligt och de måste i vårt solfattiga klimat vetta mot söder eller väster, eventuellt mot öster men aldrig mot norr. I de undersökningar jag tidigare omnämnt, fann man mörka rum i upp till 17 % av de undersökta lägenheterna, och som fullgod kunde dagerbelysningen betecknas blott i 50—80 %. Även den konstgjorda belysningen är i stor utsträckning undermålig, särskilt utmärka sig biutrymmena för bristfällig belysning och de bli följaktligen gärna en upplagsplats för skräp och orenlighet. Problemet att bygga våra hus så att luft och ljus fritt omspola dem och fritt ha tillträde till våra lägenheter, det åligger arkitekterna att lösa och jag måste önska största möjliga framgång åt det unga garde av arkitekter, som under functionalismens banér kämpa för moderna och förnuftiga synpunkter i denna fråga.

Det skulle vid ett ytligt betraktande tyckas att lägenheternas utrustning, deras inredning och disposition ej har någon större betydelse ur rent hygienisk synpunkt, men en sådan uppfattning tar grundligt miste. Tvärtom höra under dessa rubriker synnerligen viktiga hygieniska detaljer, vilka utrymmet tyvärr ej tillåter mig att närmare beröra. Det är alldeles givet att ju ändamålsenligare en lägenhet är inredd, dess lättare är den att hålla ren och snygg, dess bättre bostadsvanor kunna utbildas inom den och dess bättre trivas människorna där. Och människans hälsa är intimt beroende av hennes känsla av trivsel, det är säkert. Betydelsen av att det t. ex. i varje familjebostad finns ett tvättrum, ev. kombinerat med duschrum eller t. o. m. badrum, har jag redan framhållit. Typiskt för vårt borgerliga samhälle är att just i de hem, där denna enkla hygieniska fordran rättvisligen först borde vara fylld, där saknas den av ekonomiska skäl så gott som alltid. Jag syftar på barnrika familjer, på renhållningsarbetares, lantarbetares, gruvarbetares och likställdas hem, ty egendommeligt är att ju otrevligare och smutsigare ett arbete är, dess sämre är det avlönat och dess mindre råd har arbetaren att unna sig "lyxen" renlighet.

En annan utrustningsdetalj, som är och i epidemitider kan bli ännu mer betydelsefull, ha vi i lägenheternas avträden. Var och en kan föreställa sig vad det i tyfustider

+ Aginal

TABLETTEN

starkt skumbildande antiseptisk och tillförlitligt kvinnoskydd. Läkarelitte-ratur mot 15 öre i frim. Försäljes i apotek o. i väl sorterade sjukvårdsaffärer.

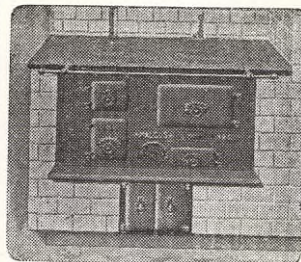
A-B MEDISAN, Avd D, Stockholm

betyder att ha avträde gemensamt för ett flertal familjer såsom regeln är i våra städer. För att ej tala om risken vid köns-sjukdomarna. Vilken moder skulle tycka om att veta sin dotter begagna ett avträde, delat med en familj där t. ex. dröppel före-kommer, och dröppel är fortfarande en av de allra vanligaste sjukdomarna i vårt land.

Ett annat problem, som just nu har stort och aktuellt intresse, är väggohyran och kampen mot denna. Är det allmänt be-kant, att åtminstone i Lund och Malmö betydligt mer än 1/3-del av alla hus äro bebodda av dessa älskvärda djur? Visser-ligen är den direkta hälsofaran av dem ej överhängande stor, men otrevnaden räcker. Och tyvärr duger det ej enbart med ren-lighet i utrotningkampen mot dem, det fordras effektivare vapen och ett samfällt handlande lett av en central myndighet. Men den frågan tarvar nästan sitt eget kapitel liksom en rad andra detaljer i den stora frågan om bostaden och hälsan.

Nu skall jag inte längre pröva mina läsa-res tålmodighet, jag har blott försökt fylla min uppgift att hos dem inprägla vilken grundläggande betydelse bostädernas kva-litet har för folkhälsan samt att visa dem hur dåligt vi i Sverige verkligen ha det ställt med bostäderna. Hur problemet att förse människorna med bättre bostäder, med hälsobostäder, som tillåta dem att hålla sig friska, hur detta problem orga-nisatoriskt och ekonomiskt skall lösas, det överlämnar jag åt mer kompetenta perso-ner att diskutera. Säkert är att det måste lösas och lika säkert är, att det ej kommer att lösas, förrän en stark folkmening uppbu-ren av dem, som lida mest under bostadsnöden, högljutt pocka på att radi-kala åtgärder vidtagas. Den folkrörelse, som ligger närmast till att taga på sig denna stora upp-gift, är givetvis socialis-men, ty det står fast för mig, att den privatkapita-listiska företagsamheten fullkomligt visar sin oförmåga att förse svens-ka folket med människo-värdiga bostäder.

Lund i januari. Olof JOHNSON

Värmeledning från spisen (Malcus-systemet)

Har Ni tänkt på att man för en ringa kostnad kan skaffa sig värmeledningens alla fördelar och komfort genom att utbyta den gamla kokspisen mot en Malcus-värmelednings-spis el. -kökspanna. Det är det effektivaste uppvärmnings-sättet, emedan man utnyttjar överloppsvärmen vid matl.

GRATIS: Sänd mig utan kostnad eller förbindelse, katalog och måttskisser å Edra värmeledningsspisar och spannor.

Namn: .....

Adress: .....Mb.

A-B Malcus Holmquist, Halmstad

Närmare upplysningar och installa-tionsförslag lämnas gratis om vidst. kup. insändes. Postbef. öppet 5 öre.

DÖDEN SKÖRDAR

Medlemmen i Enskede socialdemokratiska kvinnoklubb fru Elin Pettersson har avlidit endast 40 år gammal. Dödsorsaken var sviter efter en förlossning, som kostade även barnets liv. Med Elin Pettersson bortgick en verksam kamrat. Sitt största intresse ägnade hon kooperationen och var medlemsråd i nio år, men dessutom hann hon vara ledamot av Enskede socialdemokratiska förenings styrelse i tre år, suppleant i skolrådet samt ledamot i kyrkofullmäktige. Som synes, ett rikt och gagneligt liv. Jordfästningen ägde rum i Sandsborgskapellet — en gripande sorgehögtid. Kyrkoherde Helén höll ett kort men vackert tal vid bären. En sista hälsning frambars av representanter från Enskede socialdemokratiska förenings kvinnoklubb samt Kooperativa medlemsråd. Ett 50-tal kransar hade sänts till bären. Följande rader ur den dikt som lästes vid graven tolkar kamraternas sorg.

— — — och undrande och spörjande vi
ej förstå,
varför Ditt liv så plötsligt skulle taga slut
och sanden i Ditt timglas redan rinna ut.
Du likväl fyllt det värvt som ödet Dig
förunnat,
så väl Du detta kunnat.

W.

KVINNORNA OCH KOOPERATIONEN

Orrefors soc.-dem. kvinnoklubb har nyligen inbjudit Orrefors och Flygsfors koop. kvinnogillan till samkväm och diskussionsmöte i Folkets hus. Ett femtiotal kvinnor hade hörsammat inbjudan. Efter gemensam sång och välkomsthälsning av klubbens ordförande, varvid framhölls kvinnoklubbens och kvinnogillenas gemensamma intresse för kooperationen hölls inledningsanförande över ämnet Kvinnorna och kooperationen. Den därpå följande diskussionen slöt med följande gemensamma uttalande: "Kooperationen är ju en rörelse, som direkt anknyter till hemmets hushållning och det gäller därför att intressera husmödrarna för rörelsen. De kooperativa kvinnogillena ha en mycket viktig uppgift att fylla genom att sprida upplysning om kooperationen bland speciellt kvinnorna."

EN OFÖRGLÖMLIG SEMESTERVECKA

Nu när semesterplanerna snart börjar att diskuteras igen vill jag be att få ta tillfället i akt och erinra om den senaste semesterveckan vid Väddö folkhögskola. För oss kvinnoklubbister är det en vecka som man sent glömmet och man önskar varmt att än flera kamrater skulle få komma i åtnjutande av en sådan både andlig och fysisk vederkvickelse, som den är. Bara detta att utan vidare få sätta sig vid ett rikt dukat bord, få göra dessa långa uppiggande promenader till havet, få ta sig ett dopp i det salta havsvattnet. Det är ny hälsa. Och sedan! Att få höra rektor Mattssons intressanta, djupgående föreläsningar om bildningens väg, det väcker intresset för vinterns cirkelarbeta. För att inte tala om lektor Sjödahls orientering i socialismens läror och distriktsstudieledare E. Östlunds vägledning i folkbildningsarbetet.

Den goda kamratandan och hemkänslan, som är rådande vid semesterkursen bidrar ytterligare till att den som en gång varit lycklig nog att få deltaga i den med vemod reser därifrån och längtar åter.

"DEN STÖRSTE HÖGTALAREN"

är en ny säregen bok på svenska, norska och danska innehållande 6 högtintressanta kapitel, vilka vart för sig innehålla en föreläsning till kursen vid Nordiska Folkhögskolan i Genève. De tre lärarna: redaktör Sven Backlund, d:r Axel Sømme och läraren Arne Sørensen bidraga med tvenne kapitel vardera. Boken har utkommit på Tiden Norsk Forlag i Oslo. Den kan rekvideras från A.B.F:s centralbyrå, Sveavägen 52, Stockholm, och kostar 3:— kr. Vid rekvisition av minst 5 ex. 20 % rabatt. Boken är av stort intresse för alla, som intressera sig för internationella problem och i all synnerhet för alla, som följa Genève-skolans skiftande öden. För alla dess elever, såväl nya som gamla, är boken oumbärlig.

FÖLJ

de två bundsförvanterna

I kvinnornas strid för ett rättfärdigare samhälle

Tidevarvet

varje vecka. 6 kr. pr år

Morgonbris

varje månad. 3 kr. pr år

Prenumerera!

Tidevarvets exp. Triewaldsgränd 3
Morgonbris exp. Västmannagatan 2

ESKILSTUNA

BESÖK

SALON MÄRHTA
KUNGSVÄGEN 2

VACKRA HATTAR

LIFFÖRSÄKRINGS-AKTIEBOLAGET DE FÖRENADE

i statistikens ljus

Försäkringsbestånd:

392,420 försäkringar å Kr. 407,713,005:—

Premieintäkt år 1932 Kr. 14,474,878:—

Bolagets fonder:

Försäkringsfond ..... Kr. 102,328,980:—

Premieåterbärings- och vinstfonder ..... Kr. 14,658,993:—

Säkerhets- och utjämningsfonder ..... » 4,058,172:— Kr. 18,717,165:—

HULDA FLOODS RAPPORT SAKLIGHETENS DIKT

TILLÄGNAD FLOODVÅGEN

över agitationen bland kvinnorna under år 1933: Agitationen har gått över Medelpad, Västmanland, Norrbotten, Stockholms stad, Göteborgs stad, Bohuslän, Älvsborgs södra kvinnodistrikt samt Uppsala län. Inalles har hållits 156 offentliga möten med tillsammans 18.302 deltagare. Vidare 53 sammanträden med organisationer och styrelser.

Detta har direkt resulterat i bildandet av 20 nya kvinnoklubbar, 1 kvinnodistrikt, 1 arbetarkommun, 1 ungdomsklubb. Kvinnoförbundet har tillförts 789 nya medlemmar, arbetarkommunerna direkt 123 kvinnliga, 92 manliga och ungdomsklubbarna 43 medlemmar. Morgonbris har tillförsäkrats 68 nya kommissionärer som åtagit sig att sälja inalles 783 ex. i månaden.

Det arbetas med liv och lust bland våra kvinnor ute i bygderna, berättar Hulda Flood, som nyligen kommit hem från en agitationsresa på sex veckor, vilken omfattat Göteborg, Bohuslän och Sjuhäradsbygden.

— Början gjordes i Göteborg, där vi på sju möten erhöilo 120 nya medlemmar till kvinnoklubbarna. Fulla hus överallt, men så hade också distriktsstyrelsen och klubbarna lagt ned ett energiskt förarbete för dessa möten, inte mindre än 15.000 inbjudningskort hade delats ut. Det är ganska svårt ibland att få folk att lära sig konsten att reklamera för möten, men våra kvinnor i Göteborg kan tydligen den konsten. För övrigt äro de även i andra avseenden värda en eloge för sitt arbete. Utan att falla offer för lusten att överskatta, kan man med gott samvete säga att kvinnoklubbarna arbeta bäst av våra partiorganisationer i Göteborg, för närvarande.

Det är inte bara agitationsarbete som där bedrivs, utan också ett skolnings- och fostringsarbete av stora mått. Distriktet har bl. a. startat en talarcirkel, där medlemmarna lära sig att utarbeta föredrag. Detta arbete är också lagt så, att det ger utövarna möjlighet att för varje termin grundligt studera ett ämne. Förra året behandlade man således den historiska utvecklingen av kvinnornas ställning i samhället, och under innevarande år ägnar man sig åt medborgarkunskap. Att man behandlar sitt ämne grundligt fick jag en mycket stark känsla av, vid ett besök vid ett av cirkelns sammanträden. Vid första mötet hade behandlats hembildning och hemkultur, vid detta sammanträde, som jag bevisade, hade man uppfostran och karaktärsdanning på programmet, och vid ett kommande folkskolans historia och utveckling o. s. v.

Även har distriktet startat en teatercirkel, som skall hjälpa klubbarna att utfylla programmen vid samkväm och agitationsmöten. Arbetarkommunen har också ställt sig förstående till kvinnornas stora studieintressen i det den på de senaste fem åren beviljat åtta kvinnliga medlemmar ett stipendium av 25:— kr. till varje, för bevisande av kurs vid Viskadalens folkhögskola. Även ger arbetarekommunen varje nybildad kvinnoklubb ett startkapital av 25:— kr.

För närvarande arbeta i Göteborgs stad åtta kvinnoklubbar. Sex av dessa ha bildats efter valet 1928. Från ett medlemsantal av 105 1928, är nu siffran över 600.

Arbetarkommunen bekostade annonser, inbjudningskort och lokalhyror för alla mina möten i Göteborg.

Så gick färden till Bohuslän. Det är också ett distrikt där kvinnorörelsen gått kraftigt framåt under det senaste året. Vid årsskiftet fanns i Bohuslän tre kvinnoklubbar, nu tolv. Där ha vi också ett av våra under hösten nybildade kvinnodistrikt, varför vi se fram mot ett fortsatt framgångsrikt arbete.

Ja så kom turen till Sjuhäradsbygden, en förflyttning som, i förbigående sagt, kändes lite underlig. I Bohuslän voro nästan alla människors arbetslösa, eller om de hade sysselsättning så bestod denna vanligtvis i reservarbete eller nödhjälpsarbete, i Sjuhäradsbygden arbetade man, på sina håll, i treskift på fabrikerna. Älvsborgs södra distrikt räknade vid årsskiftet sex kvinnoklubbar, nu tolv. Således fördubbling av klubbarnas antal. Och alla klubbar rapportera också jämn tillströmning av nya medlemmar. Allt som allt har det gångna året varit ett synnerligen framgångsrikt år för den socialdemokratiska kvinnorörelsen. Och får man döma av stämningen ute i bygderna, så kan man förhoppningsfullt se fram mot det nya året.

Vad partiets kvinnliga sekreterare Hulda Flood betyder för kvinnoskarorna ute i landet, där hon färdas fram, oemotståndlig som en naturkraft, framgår av nedanstående ordmålning, som Disa Västberg utförde under den populära agitatorns turné i Sundsvallsdistriktet.

Så kom Du till Midälvoland
Sehlstedts ord låg i ditt sinn:
"varthelst jag såg, så såg jag såg vid såg".

— men Du såg ännu mer. Du såg koncentrerad norrländsk industri: Skorstenars djärva tidstecken. Livsrytmen erfor Du i fabrikspipors gälla skri... kettingarnas gnissel och sågramars gnäll.

De frusna älvarnas monotona glunkande och Bottenhavets vinter, grå rytm, dis och rusk, dimma och issörja.

— mellan två berg ligger staden. Vår stad.

Se... se!... vårt liv... Rörelse... industri... se... det som ger bröd åt folket

— nu stumma, nu tysta, ingen rök ur de väldiga pelarna.

— himlen är blå.

Bergen äro höga med buktande linjer och violett i ton — träden stå raka. Snötyngda grenar och glidspår.

Vi gå runt berget. Du och jag. Runt problemen gå orden och tankarna.

Då vet jag något:

Du är levande och god.

Men har Du sett våra kvinnor? Har Du sett dem sitta duvna, ruggiga, modstulna?

Du vet, brödet tröt... arbetet sinade... hemmet blev mar-drömmar, samhället häxkitteln, distriktet hatgropen...

— tungt, grått är livet.

Gråstarr i ögonen. Se!... de ruva de gamla på gåtor. Se!... nej, hör hur de rista i kettingar och tåg de unga! Hör!... rop?... tidens skri: Hitler... Lenin.

— Hitler — det var ordet i trots, framsprunget i kval. Bort med kvinnorna... ur arbetet!... Giv plats!... åt en MAN!

— till det landet, som sköljes av Bottenhavsvåg kom Du.

Just då.

Besvärlig och envis, ty resultat, det vill Du ha.

Ingen rast eller ro.

"Upp till kamp emot kvalen!... fram kämpar för sanning och rätt!

— Du dundrar. Men smilet glittrar i ögonvrån och humorns gudagåva smyger in i allvaret.

— stackars karlar skaka, darra. Ty Du trampade på jämlikhetens ömma frostknöl.

— som en mäktig floodvåg bryter Du fram. Bråtet sköljes bort, fördämningar rasa.

Men se!... hur blickarna klarna... se!... hur himlen blir blå

— hulda moder till klubbungars skara!... Ser Du de nyfrälsta skaror av politiska kvinnor?... hör Du löftet i den friska morgonbris?

Vi vill... Vi skall!

tandläkare

gunnar wijkström

odengatan 90

telefon 384070

vardagar 10-1, 5-7,30 lördagar 10-1, söndagar 10-11, 12,30-1,30 (ej sommarmån.) andra tider efter överenskom.

kostnadsfri rådfrågning

klinikerpriser samt dessutom 10 % rabatt till morgonbris' läsare.

B L I V M E D L E M

av Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund!

På omkring 300 platser i landet har förbundet avdelningar.

Närmare upplysningar för vinnande av medlemskap erhålles å förbundets expedition, Västmannagat. 2, n. b., Stockholm. Tel. 188 86.

Ordf. fru Signe Vessman besvarar skriftliga förfrågningar.

KLUBBARNAS MÅNADSMÖTEN STOCKHOLM

KVINNODISTRIKTET: Ordf. och korresp. fru Agda Östlund, S:t Eriksgatan 122. Tel. 38 44 62. Kassör: Valborg Ljungkvist, Karlbergsvägen 73.

ALLMÄNNA SOCIALDEMOKRATISKA: Första torsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Västmannagatan 1, 1 tr. Ordf. fröken Greta Agerby, Morgonbris exp., Västmannagatan 2. Tel. 188 82.

SÖDRA: 2:dra torsdagen kl. 8 e. m. Lokal: Kocksgatan 24, sal C, i. p. g. n. b. Ordf. fru Gulli Bergman, Upplandsgatan 47, Stockholm. Tel. V. 21 04.

KUNGS HOLMEN: 2:dra fredagen kl. 7.30 e. m. Ordf. fru Vilma Iskull, Lindhagensgatan 69. Tel. Kh. 67 90.

VASASTADEN: 1:sta onsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: församlingssalen Västmannagatan 63. Ordf. fru Elin Reidler, Norrbackagatan 72 G, 2 tr. Tel. 38 82 62. Kassör: fru Tona Johansson, Falugatan 24. Tel. V. 831 63.

S:T GÖRAN: 3:dje onsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Kungsholmsgatan 104. Ordf. fru Helfrid Andrée, S:t Eriksgatan 61, 1 tr. ö. g. Tel. Kungsh. 37 55.

SÖDRA FÖRSTÄDERNA: 3:dje onsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Liljeholmens församlingshus. Ordf. fru A. Mårdh, Gröndalsvägen 64, Gröndal. Kassör fru M. Persson, Hornsgatan 158 A, 2 tr. Tel. Sö 185 85.

ENSKEDE: 1:sta måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets Hus, Källvägen. Ordf. fru Stina Wehlou, Ängsvägen 17, Enskede. Tel. 21 08.

VÄRTAN: 4:de torsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets hus. Ordf. fru Thora Johansson, Artemisgatan 18 E. Tel. Värtan 423.

HEMBITRÄDESFÖRENINGEN: 1:sta torsdagen (utom juni, juli och augusti). Lokal: Studiehernet, Bryggaregatan 12 b.

STOCKHOLMS LÄN:

KVINNODISTRIKTET: Adr.: Ordf. Sara Andersson, Igelboda, Saltsjö-Duvnäs. Tel. Ektorp 18. Kassör fru Gerda Bergstrand, Bromsten. Tel. Bromsten 146.

BOLLSTANÄS: 2:dra onsdagen kl. 8 e. m. Klubblokalen. Ordf. fru Tekla Åkerberg, Bollstanäs. Tel. 97.

BROMSTEN: Första tisdagen kl. 7.30 e. m. i Municipalhuset. Ordf. Gerda Bergstrand, Bromsten. Tel. Bromsten 146.

DANDERYD: 1:sta eller 2:dra onsdagen. Lokal: Kyrskolan. Ordf. fru Hilda Pettersson, Morkullan 14, Danderyd, kassör fru Ida Kvarnström, Klingsta.

DJURSHOLM: 2:dra onsdagen kl. 8 e. m. Lokal: Föreningshuset. Ordf. fru Lisa Bohné, Birgittavägen 6, Djursh. I. Tel. Djursh. 955.

SANGKÖRER

STOCKHOLMS ALLMÄNNA KVINNOKLUBBS SANGSKÖRS repetitioner hålles varje måndag kl. 7.30 e. m. å A.B.F:s studiehem, Vasagatan 38, 3 tr.
För beställningar: Fru Gurly Nordström. Tel. 50 04 53.

DUVBO: 2:dra torsdagen kl. 7.30 e. m. Handelsföreningens lokal. Ordf. fru Ester Karlström, Solvallavägen 5, Duvbo. Tel. Duvbo 58.

HUDDINGE: 1:sta tisdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: församlingssalen. Ordf. fru Anna Pettersson, Bergtomta, Huddinge. Tel. 300.

HÄSSELBY: 2:dra onsdagen kl. 8 e. m. Lokal: Folkets Hus B-sal. Ordf. fru Signe Lindholm, Sturevägen 3. Tel. 97. Kassör: fru Maria Erikson, Bondevägen 37. Tel. 137.

LIDINGÖ: 3:dje måndagen kl. 8 e. m. Lokal: Torsvik och Skärsåtra omväxlande. Ordf. fru Anna Johansson, adr.: Sirius 3, 2 tr., Torsvik, Lidingö I. Tel. 667.

NACKA: 1:sta onsdagen kl. 7.30 e. m. Ordf. fru Margit Stenberg, Järta skola, Saltsjö-Järta. Tel. Nacka 66.

NORSBORG: 3:dje tisdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Samlingssalen. Ordf. fru Gerda Hagman, Pittja. Tel. Pittja 54.

NYNÄSHAMN: 2:dra måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets Hus A-sal. Ordf. fru Elsa Eriksson, Centralgatan 68. Tel. 292.

RÅSUNDA: 1:sta torsdagen kl. 8 e. m. Ordf. Elsa Hansson, adr. Björkvägen 35. Tel. Råsunda 97. Lokal: Å vanlig plats.

SOLNA: 1:sta tisdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Huvudsta och Hagalunds Folkets Hus omväxlande. Ordf. fru Sigrid Svärd, Ulriksdal. Tel. Råstahem 48.

SPÅNGA: 1:sta torsdagen kl. 8 e. m. Lokal: Folkets Hus. Ordf. fru Augusta Forsström, Solhem, Spånga. Tel. 260.

SUNDBYBERG: 2:dra tisdagen kl. 8 e. m. Lokal: Nya Folkets Hus D-sal. Ordf. fru Tora Zetterström, Järnvägsgatan 24. Tel. 15 52.

SUNNERSTA: 1:sta måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Sunnersta skola. Ordf. fru Helga Karlsson, Uppsala. Tel. 729.

SÖDERTÄLJE: 3:dje måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets Hus. Ordf. fru Anna Ericsson, Folkets Hus. Tel. 237.

TUREBERG: 2:dra måndagen kl. 8 e. m. Lokal: Turebergs biograflokal. Ordf. fru Anna Ahlzen, Tureberg. Tel. 327.

VÄSBY: 2:dra tisdagen kl. 8 e. m. Lokal: Folkets Hus. Ordf. fru Hulda Pettersson, Box 39, Uppl. Väsby. Tel. 217.

ESKILSTUNA: 1:sta onsdagen kl. 7 e. m. Lokal: Folkets Hus lilla sal.

GÖTEBORG:

SOC.-DEM. KVINNOKLUBB: 2:dra tisdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: ABF:s studiehem, Pusterviksgatan 15.

BURÄS-GETEBERGSÄNG: 1:sta måndagen. Lokal: Såpebruksgatan 5, intill Framnässkolan.

LUNDBY: 2:dra måndagen kl. 7.30 e. m. i Samarbetets lokal, Brämregården.

MAJORNA: 2:dra måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Bangatan 24.

ÖSTRA: 3:dje tisdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Riddaregatan 4.

MALMÖ:

SOC.-DEM. KVINNOKLUBB: 1:sta torsdagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets Hus, sal. 7. Ordf. och korresp. sekr. fru Mathilda Mårtensson, Jörgen Ankersgatan 8, Malmö.

ÖSTRA: 2:dra tisdagen kl. 7.30 e. m. å Stjärnans sällskapslokaler, Porslinsgatan 1. Ordf. o. korresp. sekr. fru Mathilda Pettersson, Norregatan 5. Tel. 157 79.

MJÖLBY: 3:dje måndagen kl. 8 e. m. Lokal: Folkets Hus. Ordf. Hanna Nygren, Box 31, Mjölby.

NORRÖPPING: 2:dra måndagen kl. 7.30 e. m. Lokal: Folkets Hus C-sal. Ordf. Elsa Johansson, Komministervägen 14. Tel. Ö. Eneby 88.

NYKÖPING: 3:dje tisdagen kl. 7 e. m. Lokal: Folkets Hus. Ordf. Jenny Johannesson, Strandbergsvägen 10. Tel. 588. Kommissionär för Morgonbris fru Gertrud Andersson.

FACKFÖRENINGSS

RÖRELSSEN

REDAKTÖR:
SIGFRID HANSSON

Kostar pr år kronor 6:15,
pr halvår... kronor 3:15.
Prenumeration kan verk-
ställas genom postverket
eller direkt hos utgivaren
LANDSSEKRETARIATET
Barnhusgat. 18, Stockholm

DEN SVENSKA LANDSORGANISATIONENS VECKOTIDSKRIFT

VÄXANDE
SKAROR

försäkra
mot faror

Folket
Samarbete

ett gott 1934

**med dryga
pengar —**

tillönskar

konsum

ALLA TIDNINGAR

i partiets och fackföreningsrörelsens tjänst köper och läser ni i

MORGONBRIS tidningskontor

ÖNSKAR NI FÖLJA

hemortens liv, händelser och politik, sök dess tidning på

MORGONBRIS tidningshylla

Varje dag finner ni där det senaste numret av:

Arbetarbladet, Gävle
 Arbetet, Malmö
 Aurora, Ystad
 Dala-Demokraten, Falun
 Folket, Eskilstuna
 Gotlands Folkblad, Visby
 Hälsinglands Folkblad, Gävle
 Kristianstads Läns-Demokraten,
 Kristianstad
 Kuriren, Uddevalla

Länstidningen, Östersund
 Norrländska Social-Demokraten, Boden
 Ny Tid, Göteborg
 Nya Norrland, Sollefteå
 Nya Samhället, Sundsvall
 Piteå Tidning, Piteå
 Skaraborgaren, Falköping
 Skånska Social-Demokraten, Hälsingborg
 Smålands Folkblad, Jönköping
 Social-Demokraten, Stockholm

Sydöstra Sveriges Dagblad,
 Karlskrona
 Värmlands Folkblad, Karlstad
 Västerbottens Folkblad, Umeå
 Västgöta-Demokraten, Borås
 Västmanlands Folkblad, Västerås
 Älvsborgaren, Trollhättan
 Örebro-Kuriren, Örebro
 Östergötlands Folkblad, Norrköping
 Östra Småland, Kalmar